tweemaandelijks stripinformatieblad gratis april/mei 1990 week 14 t/m 22

ZO?!

BIJ ONZE VOORPLAAT: Eigenlijk hadden we jullie willen verrassen met een zeer speciale *kleuren*-voorplaat van Peter Pontiac, maar door diens drukke werkzaamheden bleef het (helaas) bij deze potloodschets.

Feestelijk redaktioneel

Vijftig nummers! Wat een feest! Zo ongeveer had ik het redaktioneel van dit nummer willen beginnen (en zo ben ik het dus ook begonnen). Maar om je de waarheid te zeggen zijn we er behoorlijk geschift van geworden. *'Voor onze lezertjes gaan we heel ver'*, hoor ik het redaktielid nog zeggen, terwijl hij hyperventilerend aan zijn typmachine lag te knagen. Dat wij tegen de verdrukking in het vijftigste nummer hebben gehaald wilden wij eens extra vieren. Maar wat een werk! Ppffooeehh! Hadden wij ons daar even op verkeken! Bij deze dus onze excuses voor de vertraging. Maar was het wachten niet de moeite waard? (Een ontkennend antwoord wordt beloond met een gratis jubileumnummer met wekker en verrassing.) Dit driedubbeldikke nummer trakteert je, naast de normale rubrieken en artikelen, op een nieuw Stryptogram (op veler verzoek terug!), een telefoonpuzzel (waar jullie hopelijk net zo horendol van worden als wij), wij geven antwoord op de vraag of die stripauteurs nou de hele dag uit hun neus zitten te vreten (ze zeggen van niet) en met gepaste trots presenteren wij jullie tal van getekende gelukwensen. Daarnaast introduceren wij Hedmondster, die we voor een zacht prijsje uit de failliete inboedel van WV over hebben kunnen nemen. Uit zijn naam kun je al afleiden dat wij geen verantwoording aanvaarden voor zijn tekeningen. Vijftig nummers! Reden om alle auteurs te bedanken; zonder hun tijd en energie zouden wij natuurlijk niets beginnen. Daarnaast bedanken wij jou en al die lezers die ons de zo broodnodige lovende, opbeurende en kritische woorden hebben laten horen. En last but not least de winkeliers die (het mag weleens gezegd worden) het blad van ons kópen om het grátis aan jullie verder te geven. Zeg er even iets van als je de volgende keer in je winkel komt! En als het niet te onbescheiden is: het allermooiste kadootje wat wij ons voor kunnen stellen is een briefje van iemand die ons met de layout wil helpen. We zouden zo graag de volgende vijftig nummers ook nog vol maken. Heb je interesse of ken je iemand? De rode loper ligt al uit.

ML

ZozoLala-stripwinkels in Nederland

AKO
Lange Kerkstraat 33
4461 JG Goes
(01100-15309)

DE BOEKENHALTE
Assendorperstraat 103
8012 DH Zwolle
(038-221077)

DE BOEKENWURM
Corneliuslaan 22
6413 GT Heerlen
(045-228082)

BOES
Lievevrouwestraat 33
4611 JJ Bergen op Zoom
(01640-59366)

BOEKHANDEL
EN LEESBIBLIOTHEEK
't CENTRUM
Korte Singelstraat 20a, Schiedam
010 - 426 25 84
Nieuwstraat 3, Delft
015 - 14 44 90

BOLSTER
Koninginnesingel 43
5911 KD Venlo
(077-544069)

BOOKERS & STRIPPERS
Boterstraat 19
1811 HP Alkmaar
(072-121916)

DUMPIE
Nieuwe Rijn 18
2312 JC Leiden
(071-126404)

FRANKA
Torenstraat 9 (Torenpassage)
4811 XV Breda
(076-214153)

HET GELE TEKEN
Grote Oost 37
1621 BR Hoorn
(02290-18623)

NOORD
1e Middellandstraat 110-C
3021 BH Rotterdam
(010-4258756)

NOORD
Zaagmolendrift 33
3036 JX Rotterdam
(010-4664368)

DE NOORMAN
Koningstraat 9
6511 LA Nijmegen
(080-226146)

EPPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040-441882

OBELIX
Ten Katestraat 26-A
1053 CG Amsterdam
(020-855100)

PANDA
Frederikstraat 955-959
2514 LJ 's-Gravenhage
(070-635950)

PAULUS DE BOSKABOUTER
Verdronkenoord 62
1811 BG Alkmaar
(072-126041)

PEP
Oude Aa 1
5701 PZ Helmond
(04920-49222)

HET PERRON
St. Janstraat 3
4331 KA Middelburg
(01180-34747)

PIET SNOT
Vismarkt 3
3511 KR Utrecht
(030-318472)

PLAATJES-BOEKJES
Herenstraat 77
1211 CA Hilversum
(035-233646)

DE RAT
Korfmakersstraat 3
8911 LA Leeuwarden
(058-151600)

RICHARD
Rombout Hogerbeetsstraat 78
1052 XH Amsterdam
(020-842923)

SJORS
Scheffersplein 1
3311 EJ Dordrecht
(078-142012)

SNOEK
1e van Swindenstraat 545
1093 LC Amsterdam
(020-6684764)

SPIRIT
Hinthamerstraat 90
5211 MS 's Hertogenbosch
(073-145530)

TOMMY
Nieuwlandstraat 14
5038 SN Tilburg
(013-358319)

DE TWEEDE LEZER
Eerste Wormenseweg 102
7331 DK Apeldoorn
(055-427202)

YENDOR
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
(010-4331710)

ZozoLala-stripwinkels in België

ALFA STRIP
Nieuwstraat 12
2440 Geel
(014/58.43.80)

BREDERO
Statiestraat 72 A
2400 Mol
(014/31.84.61)

CARAPACES
Parijsstraat 16
3000 Leuven
(016/22.58.40)

DE GALLIËR
Beekstraat 46
3800 St. Truiden
(011/67.17.39)

GOBELIJN
Mechelsestraat 35
3000 Leuven
(016/23.55.86)

IDEE FIKS
A. Dansaertstraat 88
1000 Brussel
(02/512.61.52)

MEKANIK STRIP
St. Jacobsmarkt 73
2000 Antwerpen
(03/234.23.47)

PIERKE
Frans van Rijhovelaan 312
9000 Gent
(091/27.70.86)

SLOEBERKE
Zwevegemstraat 11
8500 Kortrijk
(056/21.96.68)

DE STRIEP
Katelijnestraat 42
8000 Brugge
(050/33.71.12)

DE STRIPOMAAN
Kardinaal Cardijnstraat 3
1500 Halle
(02/356.15.89)

TISTJEN DOP
Paterstraat 120
2300 Turnhout
(014/42.88.29)

WONDERLAND
Paardsdemerstraat 17
3500 Hasselt
(011/22.82.00)

François Bourgeon: 'Ik teken alleen als de mens centraal staat'

Goede vertellers onder de stripauteurs zijn zeldzaam. Eén van die auteurs die zeker een goed verhaal kan maken is Francois Bourgeon. *Naar zijn verhalen wordt iedere keer door een groot publiek reikhalzend uitgekeken. Wat is dat voor een man, die met zijn verhalen een groot lezerspubliek aan zich bindt? Waardoor vinden zijn verhalen zo gretig aftrek? Komt het door het gebruik van vrouwelijke hoofdpersonen, geplaatst in tijden waar je eerder de man als centrale figuur verwacht? Is het door het fenomenale kleurgebruik met een hang naar symboliek? Is het door de maatschappijkritische visie, die als een laagje vernis over de verhalen is uitgesmeerd? Of is het simpelweg te verklaren door te zeggen dat deze man boeiend weet te vertellen? Feit is, dat* Francois Bourgeon *na het verschijnen van* De Kinderen van de Wind *in 1979 in het blad Circus een vaste plaats heeft ingenomen in de bovenste regionen van de stripauteurslijst.*

Tijdens het 7e stripfestival in Angoulême (gehouden in 1980) trad je voor het eerst uit de anonimiteit doordat je een prijs kreeg voor het album Het meisje in het want. *Wat heeft die prijs voor je betekend?*

Het is moeilijk te omschrijven wat die prijs precies in mijn leven veranderd heeft. Het is in eerste instantie een erkenning door het publiek. De prijzen op dit festival zijn in het algemeen bedoeld om auteurs aan te moedigen. Voor mijzelf betekende het in ieder geval een flinke duw in de goede richting.

Je hebt het diploma van glasschilder in je bezit. Kun je iets vertellen over het beroep, de gebruikte technieken en jouw uiteindelijke overstap naar de stripwereld?

Het is voor mij het tot leven brengen van schilderijen. De basis voor een glas-in-loodvoorstelling is een schilderij of gouache op ware grootte. Het patroon van lijnen wordt op karton overgetrokken en hierop worden de gekleurde stukken glas langs de lijnen uitgesneden. Het is een zeer nauwgezet werk om dit glas te snijden, het in lood te zetten en dit lood vervolgens samen te voegen. Naast het gebruik van stukken gekleurd glas moet je ook nog emailleren: fijn gemalen glaspoeder wordt dan op metaal gesmolten en kan worden gekleurd door toevoeging van allerlei stoffen. Er komt dus heel wat kijken bij de vervaardiging van een glas-in-loodraam. Beroepsmogelijkheden zijn echter niet zo groot: in principe heb je alleen het creëren en restaureren van glas-in-loodramen. Het eerste is in deze tijd nauwelijks meer populair; blijft over de restauratie, hetgeen meestal voorbehouden is aan de meesters die hun naam op dat gebied al verworven hebben. Behalve het incidenteel voor toeristen in elkaar zetten van kleine souvenirs valt er in dit vak weinig te doen. Toen heb ik besloten ander werk te gaan zoeken. Al zoekende ben ik in aanraking gekomen met strips.

Had je toen al duidelijke gaven op tekengebied?

In zekere zin wel; de school waar ik mijn glasschildersdiploma heb behaald geeft ook onderricht in de tekenkunst in het algemeen. Ik heb daar ook tekenlessen gevolgd. Tekenen heb ik altijd beschouwd als het expressiemiddel, waarin ik het zekerste van mezelf ben. Het was toen al duidelijk, dat de strip voor mij een expressievorm was waarin ik me prima kon vinden. Ik houd ervan gelijktijdig te kunnen tekenen en te vertellen.

Je bent Parijzenaar, je bent van Bourgondische afkomst en je leeft tegenwoordig in Bretagne. Betekent deze verhuizing naar Bretagne een verlangen naar stilte of heeft het iets te maken met een terugkeer naar de Keltische cultuur?

Ik heb ongeveer 30 jaar in Parijs gewoond, maar het Parijs waar ik van houd bestaat niet meer. Deze stad kent teveel voorbijgangers en te weinig inwoners. Ik wilde liever wegvluchten dan toestaan dat ik met de stad mee vervreemdde. Bovendien vind ik het Parijse leven moeilijk te combineren met creatief werk als het maken van strips. Rust en sereniteit vind ik essentieel. Vanaf het moment dat ik in Bretagne ben komen wonen, heb ik weer die mentale kracht die ik nodig heb voor dit werk. De keuze voor Bretagne laat zich gemakkelijk verklaren: ik heb hier veel vrienden wonen die ik van vroeger ken, het klimaat bevalt me zeer goed - de constante aanwezigheid van verfrissende wind - én de Bretonse mentaliteit die ik, ondanks enkele minder aangename trekjes, toch heerlijk vind. De Keltische cultuur is verspreid geweest over heel Europa, maar met name hier. Deze cultuur heeft een grote betekenis gehad in de wording van de maatschappij; er is veel invloed geweest vanuit allerlei mythische en religieuze tradities en nog steeds is de Keltische cultuur in deze streek nadrukkelijk aanwezig. Ik ben juist heel erg geïnteresseerd in de relaties tussen deze oude cultuur en de later ontstane maatschappijvormen.

Je hebt je enkele malen in ferme taal uitgesproken over stripcritici en de crisis waarin de strip zich bevindt. Kun je die kritiek in het kort weergeven?

Er is wel een crisis, maar ik geloof niet dat het een crisis van de strip zelf is. Het is eerder een crisis veroorzaakt door de *uitgevers* en het *uitgavenbeleid*. De strip doet het niet veel slechter dan een paar jaar terug. Ik geloof zelfs dat het beter gaat, als je ziet wat er voor prachtige verhalen gemaakt worden. Ik denk, dat de crisis ontstaan is op het moment dat *iedereen* strips ging lezen en dat dit medium niet langer voorbehouden was aan een legioen van echte fans. Een grotere vraag schept automatisch een grotere productie, zelfs als er niet meer dan 10 écht interessante albums per jaar zijn om te drukken. De uitgevers houden daarentegen een beleid aan, waardoor soms wel 700 verschillende titels per jaar het licht zien zonder dat men zich over de kwaliteit druk maakt. De lezers krijgen nu terecht de indruk, dat er een loopje met hen wordt genomen. Het aantal *echt goede* albums verhoudt zich tot het aantal bestaande stripauteurs als één op één. Je kunt deze vergelijking doortrekken naar de literatuur en de film. Hoeveel films en boeken blijven nu echt behouden voor het nageslacht? In een klimaat waar lezers het kaf niet meer van het koren kunnen scheiden is het juist aan de uitgevers om daar rekening mee te houden. Ze moeten risico's nemen, ze moeten de toekomst van dit medium bevorderen. In mijn ogen betekent dat: minder publiceren, met meer kwaliteit. Ook moeten ze nieuwe talenten de kans geven om te demarreren en een nieuwe kopgroep te vormen.

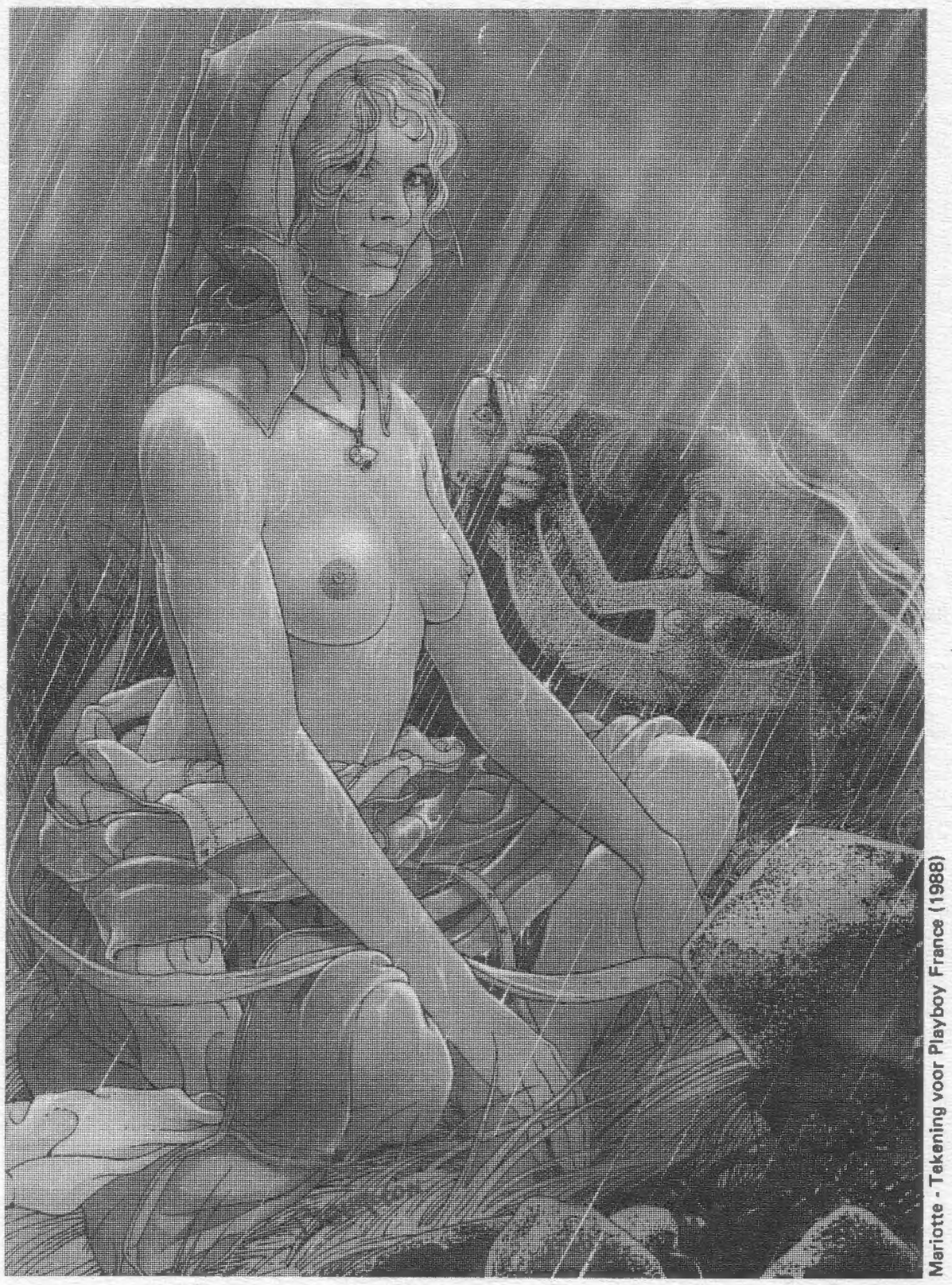

Mariotte - Tekening voor Playboy France (1988)

De crisis heeft ook betrekking op de *stripbladen*. Ze zouden niet rendabel zijn. Volgens mij is het behoud van de bladen noodzakelijk; ze vormen namelijk de uitstalkast van de uitgever, zeker als je kijkt naar de verspreiding in kiosken en

DANS L'ATELIER DES VERRIERS, LES COMPAGNONS TRAVAILLAIENT ACTIVEMENT.
Nous aurons bientôt achevé les cinq verrières ** du chœur que vous nous avez commandées.
C'est parfait, Maître Robert. Mais il y en aura encore beaucoup d'autres à réaliser.
Maitre Guillaume (1978)

bibliotheken. In deze bladen moeten ook veel meer de *jonge* tekenaars aanbod komen. Sommige uitgevers doen voor alsof ze dit allang belijden, maar in feite halen ze alleen de jonge vogels uit het nest om ze gelijk te laten uitvliegen, om hun kwaliteiten te exploiteren. Ze krijgen niet eens de kans om te volgroeien, om een zekere volwassenheid in hun strips te laten doorklinken. Een stripblad moet volgens mij méér zijn dan alleen een "catalogus-van-een-aantal-delen" van de albums die gaan verschijnen. Je moet als uitgever kunnen accepteren, dat sommige verhalen nooit in albumvorm uitgebracht zullen worden. Dat is de enige manier om een stripblad weer leven in te blazen, want wat voor zin heeft het voor de lezer een blad nog te kopen als hij weet dat de verhalen zes maanden later in albumvorm zullen uitkomen?
Tenslotte, wat de stripcritici betreft: het valt me op dat echte stripkritiek haast niet meer gegeven wordt. Er wordt zowiezo weinig over dit medium geschreven en dit komt de strip zeker niet ten goede.

Na werk te hebben gemaakt voor bladen als Lisette, Pif, Fripounet en Djin heb je de eerste platen van Les Passagers du Vent (De Kinderen van de Wind) *aan het blad Circus opgestuurd. Waarom heb je de serie zo genoemd?*

In de titel *Passagers du Vent* zitten twee belangrijke elementen. In het woord *passager* zitten de betekenissen 'passagier, doorgang en reis' opgesloten. Ik wil het verhaal vertellen van enkele personen die een reis zijn begonnen; een avontuur op zich, maar ook een weg naar volwassenheid. Het woord *vent* verwijst naar de wind als natuurelement, maar ook naar de wind als symbool voor zuiverheid. Uiteraard moest het een pakkende titel worden, waar het publiek iets in zou zien.

Ik bespeur hier een grote mate van gedrevenheid, enthousiasme.

Het avontuur in een mensenleven spreekt mij enorm aan. Bovendien heb ik een grote interesse in de ontdekkingsreizen van de 18e eeuw. Wat me in de KvdW vooral interesseert, naast het feit dat ik onderwerpen als de zee en de scheepvaart kan behandelen - een grote passie van mij, is met name de notie van dat totale gebrek aan ruimte op schepen in die tijd; mensen die maanden met elkaar opeengepropt kunnen leven in de meest erbarmelijke omstandigheden. Ik vind het interessant om dat uit te diepen.

In sommige delen, zoals Handelspost Juda, *speelt het verhaal zich op het land af. Voor een serie, waarbij zee en scheepvaart centraal staat, toch een beetje verwarrend, niet?*

Ik heb geen scheepvaartavontuur willen maken. Ik wilde een verhaal maken waarin de mensen centraal staan, of ze nu op zee zitten of dat ze ergens aan land gaan. Als je in *Handelspost Juda* de manier waarop er met slaven werd omgegaan simpel weglaat, dan mis je een flink aantal - voor het verhaal essentiële - gebeurtenissen. Men heeft mij zelfs verweten, dat ik deze periode van slavernij niet uitgebreid genoeg beschreven heb. Toen ik de KvdW maakte, was het echter moeilijk om af te wijken van het door de uitgever bepaalde aantal pagina's. Anders had ook het vijfde deel makkelijk 60 of 70 pagina's kunnen hebben. Nu moest ik ook hier enkele passages weglaten en aangezien ik toen nog niet dacht aan een zesde deel...

Een zesde album? Dat is een kwestie die iedereen interesseert: Komt er een zesde album van de KvdW?

Ik denk dat er met het verstrijken van de tijd er weinig kans zal zijn dat ik verder ga met deze serie, alhoewel de mogelijkheid er wel is. Het meest waarschijnlijke antwoord is echter: nee. Ik ben nu al ouder dan 40 en dan geef ik toch een beetje voorrang aan albums die ik in ieder geval wil maken. Met de *Gezellen van de Schemering* heb ik iets heel anders kunnen maken en wat ik daarna zal gaan maken zal wéér anders zijn. Ik hou van risico's nemen en het inslaan van nieuwe wegen. Als ik nu nog een deel van de KvdW zou maken, zou ik veel lezers blij maken, maar ik zou zelf het gevoel hebben een stap achteruit te doen en dát wil ik niet.

Je hebt je verhaal opgebouwd rond een vrouwelijke hoofdpersoon: Isa. Heb je bewust willen breken met het feit dat het in onze geschiedenis vaak de man is, die als held wordt afgebeeld?

In verschillende albums van mijn hand is de hoofdpersoon een vrouw. Het is een vrijwillige keuze, maar één die om diverse redenen gemaakt is. Ik ben begonnen te werken voor meisjesbladen als *Lisette* en *Djin*. Ik maakte toen uit gewoonte veel gebruik van vrouwelijke hoofdpersonen. Ik kreeg scenario's voorgelegd die van de hand van vrouwen waren en dat speelde ook mee. Geredeneerd vanuit mijn positie als tekenaar is het prettiger om vrouwen te tekenen: ik vind veel voldoening in de sensualiteit van de tekeningen.
Een tweede reden om een vrouwelijke hoofdpersoon te kiezen is, dat de avonturen die mijn personen beleven vaak heftig, gewelddadig zijn; avonturen die zich afspelen in warrige tijdsperioden. Ik geef dan de voorkeur aan de verfrissende blik van de vrouw op deze gebeurtenissen. Een vrouw geeft eerder en scherper haar kritiek ten aanzien van geweld en vernietiging om haar heen. Om duidelijke redenen die iedereen wel kent, staat de vrouw veel dichter bij het leven en hecht veel waarde aan dit leven. Zij stelt zich ten aanzien van allerlei zaken als slavernij, het leven op zee, oorlog veel menselijker op. Een dergelijke hoofdpersoon stelt mij in staat om het menselijke of onmenselijke van een situatie te benadrukken.

'T IS ARWALD! HIJ HEEFT ONS LEVEN GERED...SPAAR HEM!
IK WILDE JE ANDERS WOORSTELLEN HEM ZELF TE MARTELEN. WAT 'N TELEURSTELLING! MAAR LATEN WE DE DAG VAN ONS WEERZIEN NIET BEDERVEN DOOR RUZIE TE MAKEN OVER DIT WAARDELOZE LEVEN!
Beatrijs en Yglinga (Beatrijs en Coen 2, 1980)

Het grote succes van de KvdW lijkt me deels te verklaren door het feit dat de hoofdpersoon, hoewel geplaatst in de 18e eeuw, het gedrag van een rationele vrouw uit de 20e eeuw vertoont.

Helemaal juist. *Isa* is een personage dat niet zover van onze eigen denkwereld afligt. Voor de lezer functioneert zij als een 20e eeuwse verslaggeefster van gebeurtenissen die 200 jaar eerder spelen. Zij geeft dan ook een hedendaagse visie op toenmalige praktijken. Toch is het niet zo, dat *Isa* daardoor buiten haar eigen tijd is geplaatst. Personen als zij, met een vooruitstrevende blik, waren er in die tijd veel: het verzet tegen de handel in slaven bestond al lange tijd en je moet niet vergeten dat ook de Franse Revolutie zeer nabij was.

Te denken valt ook aan haar karakter, *dus afgezien van een brede maatschappelijke discussie over slavernij en andere*

Daar komt iemand!...
Hierheen!
Deze gaanderijen dienen om de buitenwanden van 't schip te inspecteren en te onderhouden! Pas op je hoofd!
AU!... Merci!...
We wachten hier tot de kust weer veilig is. En nu staan we quitte, Schoonheid!
Nee hoor, bakzeuntje! Ik zou om jouw hulp vragen, dus deze keer telt niet mee!

De Kinderen van de Wind deel 1 (1979)

zaken. Zij komt erg trefzeker, 20e eeuws over, heel anders dan de vrouwen in die tijd.

Isa heeft als vrouw zekere levensvrijheden, die bij bepaalde welgestelde families uit die tijd toegestaan waren. Doordat ze ook nog een vader had die zijn verantwoordelijkheden voor zijn familie nogal lichtzinnig opvatte en die zelf een losbandig leven leidde, is het goed voor te stellen dat *Isa* een definitieve breuk met haar bestaande leventje nastreeft en opkomt voor zichzelf.

Ook dit aspect is waarschijnlijk reden voor de populariteit van de KvdW?

Ik wil het volledige succes van deze serie niet in enkele feiten zoeken. Het succes van een serie is voor een groot deel te verklaren door de wilskracht en het geloof in datgene wat je aan het vertellen bent. Als je zonder concessies, zonder inschikkelijkheid aan het vertellen bent dan heb je kans dat je als schrijver de mensen boeit. Het welslagen van een verhaal hangt volgens mij af van deze *toevallige ontmoeting* tussen auteur en lezer en nooit van een bewust najagen van effecten.

Is Isa *afgeleid van een vrouw die je kent of hebt gekend?*

Nee, maar men kan wel bepaalde overeenkomsten vinden bij *Beatrijs*, een hoofdpersoon die ik in het verleden ten tonele heb gevoerd. Toen ik met dit beroep begon moest ik erg snel tekenen, vanwege de korte termijnen die men mij stelde. Ik had niet genoeg tijd om mijn personages uit te werken en daardoor is de overeenkomst tussen bepaalde personen te wijten aan een zekere snelheid, gemakzucht. Ik probeer daarvan los te komen, om diverse redenen: ik ben me ervan bewust dat ik moet uitkijken voor een te klinische weergave van een personage als *Isa*. Ik wil werken aan een *levensecht* personage. Daarnaast is het zo, dat een te nauwgezet, bijna fotografisch figuur soms te zeer in contrast kan zijn met de irreële wereld eromheen. Ook dit gegeven heeft zijn invloed op de personen die ik creëer.

Is Isa *voor jou de ideale vrouw?*

Ik geloof niet in een ideaal, aan een perfect personage. *Isa* is voor mij een vrouw met een grote openheid van gedachten. Wat ik haar het meest verwijt, is het gebrek aan humor, haar serieuze karakter. Laten we zeggen dat we haar wat minder zeurderig hadden kunnen maken.

Je hebt er echt plezier in om met de karakters en het gedrag van de personages uit de KvdW en de GvdS te spelen.

Dat is echt het enige wat me interesseert. Een verhaal interesseert me alleen als het betrekking heeft op mensen en hun onderlinge verhoudingen. Wat me in de mens boeit, is dat ieder mens zo verschillend is. En deze verschillen vind ik nu zo heerlijk om te analyseren.

Is het waar dat er een filmversie van de KvdW komt?

Ik heb inderdaad voorstellen in die richting gehad. Het zou interessant zijn als een grote filmmaker als *Polanski* zijn eigen visie op de KvdW zou kunnen overbrengen op scherm, maar ik denk dat voor zoiets werkelijk een kolossaal budget moet worden opgebracht. Tenminste, als je het verhaal zoals het er nu is niet drastisch wilt veranderen.

Denk je, dat je met de KvdW hebt bijgedragen aan de opleving van de historische strip?

Ergens wel, maar ik zeg dit wel met enige bescheidenheid, hoor. Ik denk dat ik de historische documentatie op een andere manier gebruik. Vroeger benaderden stripmakers de historie zoals dat ook bij de films in die tijd het geval was: ze bedienden zich veelvuldig van decors, kostuums en historische objecten, en wel op zo'n manier dat het verhaal, ontdaan van zijn franje, evengoed in andere tijden kon worden gesitueerd. Er bestaan al heel lang strips die historische thema's als uitgangspunt hebben. De plotselinge populariteit van de historische strip ligt volgens mij dan ook niet in het gekozen tijdperk of het behandelde onderwerp als wel in de manier waarop het verhaal wordt verteld. Het is namelijk veel interessanter om het decor te analyseren: wat zijn nu de typerende elementen in het denken en gedrag van de mens in een bepaalde periode? Een object interesseert me pas als het iets over zichzelf vertelt. Dat is wat ik heb onderzocht in de KvdW. Ik wilde tonen hoe mensen kunnen leven op een zeilschip en het is vooral dank zij de boeken van *Boudriot* dat ik de promiscuïteit waarin zeelieden leven én alle andere aspecten van het zeemansleven beter heb begrepen. Ik heb eenmaal de gelegenheid gehad om met *Boudriot* van gedachten te wisselen. Ik benadrukte dat ik enorm in mijn werk geholpen werd door zijn boeken en ik was bang dat hij zich een beetje beroofd zou voelen van wat hij geschreven had. Hij zei echter dat zijn werk bedoeld was om mensen méér te leren over die periode. Hij voegde zelfs toe, dat ik elementen had ingebracht die hij in zijn eigen werk niet naar voren had laten komen. Ik heb inderdaad getracht details in te brengen, op grond van oude teksten dingen opnieuw tot leven te brengen. Er is bij voorbeeld een passage in het eerste deel van de KvdW, waar ik *Isa* en *Hoël* in een gevechtscorridor laat zien, een ruimte waar scheepstimmerlui vaak werken om opgelopen schade te herstellen. Het materiaal dat ze daarbij gebruiken ligt nog in de corridor verspreid: gereedschap, slangen, timmerhout. Deze scène is interessant, omdat geen enkele schilder of tekenaar zich ooit heeft ingespannen om dit nietige, maar toch nobele deel van het schip te vereeuwigen. Hieruit blijkt maar weer dat het stripverhaal zich toch gauwer de luxe kan veroorloven om objecten die slechts één enkele maal voorkomen in *detail* weer te geven. Deze luxe kent de film bij voorbeeld niet, vanwege de kosten die eraan verbonden zijn.

Maak je ook gebruik van illustraties die in geschiedenisboeken staan?

Zoals bijna iedereen heb ik in het begin inderdaad tekeningen gemaakt naar aanleiding van prenten uit de algemeen gangbare geschiedenisboeken. Later ben ik meer en meer gaan zoeken naar oudere, moeilijk te achterhalen bronnen om de historische werkelijkheid zo dicht mogelijk te benaderen. Voor het beschrijven van de Middeleeuwen, zoals bij de GvdS, gebruik ik veel documenten uit die tijd, variërend van oude glas-in-loodafbeeldingen tot alle soorten grafische kunst die je maar kunt voorstellen. Daarnaast hou ik me op de hoogte van de nieuwste ontdekkingen van Middeleeuwse kunst, door de vakbladen op dit gebied goed te volgen. Best grappig, dat de werkelijkheid in dit geval de fictie te hulp komt.

Je werk is met zeer veel gevoel voor detail tot stand gekomen.

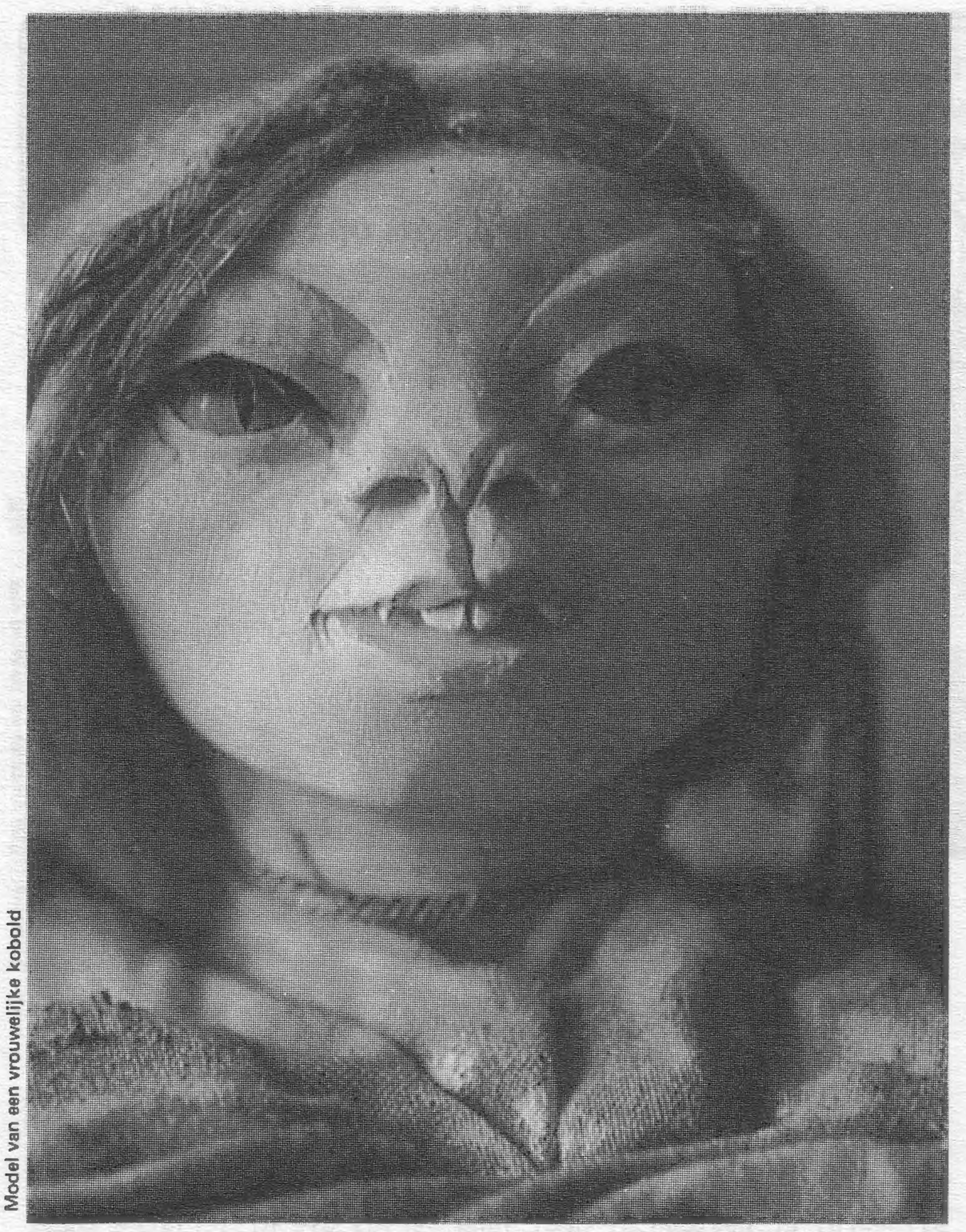

Model van een vrouwelijke kobold

Het is bekend dat je diverse maquettes hebt gemaakt ten behoeve van je verhalen. Voor de KvdW heb je de handelspost in het klein nagebouwd.

Ja, dat is de eerste maquette die ik gemaakt heb. Ik had de plattegrond en de beschrijving van het fort en ik wilde proberen uit te zoeken hoe zo'n fort nu eigenlijk gebouwd is. Ik heb de beschrijving vervolgens in stukjes uiteengelegd. Er waren bij voorbeeld huizen bij met aarden muren en rieten daken, net als in Vlaanderen. Maar uiteraard hadden die huizen daar in Afrika weer specifieke elementen. Ik ben toen nagegaan hoe in de regio waar fort Juda was opgericht de huizen worden gemaakt. Op basis van foto's heb ik een eenvoudige maquette gemaakt die ik naar believen kan blootstellen aan licht en schaduw om het effect van de ochtend en de avond optimaal in de tekening weer te geven. Het is werkelijk interessant om een decor te hebben wat je bij wijze van spreken met het uur kan aanpassen en waarop je zelfs de invloeden van de seizoenen zou kunnen laten uitkomen. Het decor krijgt hierdoor samenhang, in welke tijd het ook wordt geplaatst.

Dat moet allemaal enorm veel tijd kosten...

Ja, maar uiteindelijk vind ik me er helemaal in. Het draagt bij aan mijn verhaal en het zorgt gelijk voor wat ontspanning.

Je hebt ook modellen gemaakt van de kobolden, die voorkomen in de GvdS?

Ja, ze zijn gemaakt uit een soort kneedbare was. We hebben eromheen een omhulsel van gips gemaakt en hebben op die manier verscheidene figuren kunnen gieten. Ik heb zelf de kostuums gemaakt. Ik heb overigens ook de kapmantel van *Mariotte* gemaakt: deze mantel is één van de eerst bekende vrouwelijke kledingstukken uit de Middeleeuwen. Voorbeelden ervan worden reeds aangetroffen vanaf 1320, in vele regio's van Frankrijk. Dit kledingstuk is zo'n twee eeuwen lang gedragen en toch treft men het in praktisch geen enkele film of boek aan. En dat terwijl het voorbeeld op duizenden stukjes glas-in-lood is terug te vinden. Zelfs de mensen die verbonden zijn aan het theater hebben daar nooit aandacht aan besteed, hetgeen wel iets zegt over hoe weinig échte interesse er bestaat voor een historische reconstructie. Ik vond het trouwens leuk om die kapmantel te maken: het is een charmant en functioneel kledingstuk én essentieel voor mijn verhalen.

Ben je erg gehecht aan de Middeleeuwen als kader waarin je je verhaal plaatst?

Ik word erdoor aangetrokken. Misschien omdat je - door wat weg te dromen - al gauw een voorstelling kan maken van die best wel duistere periode. Het gaat hier om méér dan 1000 jaar geschiedenis die in één naam wordt samengevat. Tussen koning Arthur en de 100-jarige Oorlog zit een complete wereld. Het is een periode rijk aan contrasten, waarin zowel Keltische als Romaanse als andere elementen zijn samengesmolten. Het is een periode waarin het katholieke geloof sterk opkomt, maar waar tegelijk veel oude volksgeloven nog levendiger en hardnekkiger zijn dan men zou veronderstellen.

Is het centrale thema van de GvdS de oorlogen tussen de ridders en de wraak van één van hen?

De serie geeft een visie weer van het einde van de Middeleeuwen, het einde van de 100-jarige Oorlog en het einde van het ridderschap. Ik probeer in de strip aan te tonen hoe de laatste "goden" verdwenen; ik wilde de laatste helden van deze periode laten zien, voor wie geen plaats meer was. De tijd van de ridders is ten einde gekomen. Hun onmacht wordt getoond. De zaken worden meer en meer geregeld door de gegoede burgerij. De wereld is dan duidelijk aan een omwenteling toe. De "Don Quichotes" beleven hun laatste moment en worden door een mysterieuze kracht als het ware meegevoerd naar een andere wereld.

Die mysterieuze krachten spelen een grote rol in de GvdS. Er is zelfs een oorlog gaande tussen de Witte en de Rode Kracht enerzijds en de Zwarte kracht anderzijds. Wat wil je daarmee uitdrukken?

Het zijn symbolen, mythische krachten en je zou ze kunnen vergelijken met natuurlijke krachten zoals het water en het vuur. In het derde deel zullen de krachten geconcretiseerd en gepersonifieerd worden. De ridder zal zijn strijd moeten voeren tegen levende en dode personages die een voorstelling zijn van deze krachten. In de strip blijft echter wel een stuk geheimzinnigheid zweven, zodat je niet altijd zult weten of die personages daadwerkelijk die kracht bezaten of dat het slechts gesuggereerd werd.

De vier seizoenen zijn in de serie overduidelijk aanwezig. Heb je een bepaalde bedoeling hiermee gehad?

De laatste episode eindigt in de lente, om toch op een positieve manier een einde aan het verhaal te maken. Ik wilde een einde dat minder triest was dan de KvdW, minder catastrofaal. De meest essentiële gebeurtenissen vinden plaats in de winter, omdat verschillende door mij gebruikte mythen en legenden eveneens in de winter spelen. De voorgaande delen, *De betovering van het Nevelwoud* en *De vale ogen van de Moerasstad* zijn als het ware een lange introductie geweest voor dit laatste deel: *De laatste zang van de Malaterres*. Doordat het laatste deel in de winter speelt, komen allerlei kleuren en hun symboliek volledig tot hun recht: de sneeuw, het water, de maan, de nacht, het vuur, het bloed.

Wat is de rol van Mariotte in het verhaal?

Mariotte's geschiedenis loopt parallel aan die van de ridder. Ze beïnvloeden elkaar echter ook, dus die parallel lopende lijnen kruisen elkaar soms. In de GvdS is het verhaal geconcentreerd rond de ridder, maar *Mariotte* is zonder twijfel de figuur die het meest het verhaal naar zich toe trekt. In het laatste deel zal een wending in het verhaal optreden, in die zin dat *Mariotte* een keus zal moeten maken. Deze keuze zal inhouden dat ze zich los zal maken van een avontuur dat in feite het hare niet is.

Je verhalen kennen eenzelfde structuur: mensen ontmoeten elkaar, vormen een groep, beleven een avontuur en vervolgens scheiden hun wegen zich weer.

Tja, dat is in feite ook de teneur van het leven. Er zijn gevoelens die oprecht en trouw van aard zijn, andere gevoelens geven het tegenovergestelde weer. Dat wil echter niet zeggen dat die gevoelens dan gelijk minder zijn en dat er voor deze geen plaats in het leven is. Zo zijn er veel ontmoetingsmomenten, waarop altijd weer blijkt hoezeer wij mensen constant op reis zijn, op zoek naar onszelf of iets specifieks. Dat is mijn idee van het leven en ik probeer dit op een positieve manier in mijn strips tot uiting te brengen.

Een van je gezegden is: "klein of groot zijn is niet van belang. Als we doodgaan gebeurt dit altijd met hetzelfde bespottelijke masker; zoals een kleine lege schelp die zich zo nu en dan opent als de wind van onze vragen er overheen waait, maar wier enige antwoord is: een eeuwige stilte". Een zekere filosofische grondslag is je niet onthouden.

Men zou een proefschrift kunnen schrijven over teksten, dialogen die gebruikt worden in de strip. In dit medium worden die namelijk weer op een heel andere manier gebruikt dan bij film of een roman. Ik heb geprobeerd om er een kleurrijke taal van te maken, door iets verder te gaan in uitdrukkingskracht dan meestal het geval is in strips. Een en ander kan natuurlijk wel betweterig klinken ten opzichte van de film en de roman.

Je schijnt de lezer nogal eens op het verkeerde been te zetten met die kleurrijke taal. De teksten in de KvdW zijn over het

Deze buurt is uitgebrand. Door die rotmeid ben ik mooi de weg kwijt.
Hoehoe!
Ik heb je liefje gevonden!
En hier wacht die suffe Mariotte, tillen in de wind, tot de stenen van hun plaats komen...
Soms vliegen ze...

algemeen heel helder, maar in de GvdS zijn je teksten lastiger te volgen en lijk je met een eigen taal op de proppen te komen.

De Middeleeuwen staan dit "neologisme" toe: vanaf het moment dat je je een groot aantal teksten in het oud-Frans hebt eigen gemaakt, word je overspoeld door de muziek van die taal en je voelt dat je die woorden gewoon moet gebruiken. Ik heb veel oude teksten, proza en poëzie, en die heb ik beetje bij beetje in de tekst gevoegd zodat het niet per sé nodig is naar een woordenboek te grijpen. Met de GvdS heb ik dus echt iets totaal anders willen brengen. Misschien is het allemaal een beetje te moeilijk. Ik ben dit avontuur aangegaan met de wetenschap dat een deel van mijn publiek me niet meer zou kunnen volgen. Maar ik heb de trouw van de mensen niet nodig. Ik verwijt de lezer die zich bij het lezen van de GvdS terugtrekt ook niets. Ik neem die situatie zoals ze is.

Aan de andere kant leest het derde deel weer makkelijker omdat het een klassieke vertelling is. Is dat een strategisch antwoord op de negatieve geluiden die ontstaan zijn naar aanleiding van het moeilijk toegankelijke tweede deel?

Het tweede deel, *De vale ogen van de Moerasstad*, is een moeilijk album, maar het verhaal kan zeker ongedwongen gelezen worden, zoals je naar muziek kan luisteren. Als een droom die er is, maar die je niet noodzakelijkerwijs hoeft te analyseren. We hebben in dit album te maken met een wereld van legendes. Je kunt toch wel accepteren dat er altijd wel delen in een roman zijn die je niet begrijpt? Waarom dan niet bij een strip? Maar het is wel zo, dat ik in het derde deel probeer te voorkomen dat de lezer steeds terug moet bladeren om het nog te begrijpen.

Critici merken op, dat je je Middeleeuwse personages een houding toedicht die ze gezien hun levensomstandigheden nooit zouden kunnen uitdragen. Wat denk je van die kritiek?

In elk denkbaar tijdperk zijn er intelligente, gevoelige mensen die van het leven en wat hen omringt kunnen houden. Het probleem is - en dat zal altijd wel zo zijn - dat er altijd veel meer mensen zullen zijn die op een grove manier leven. Deze mensen hebben niet de kans om zich te verdiepen in meer spirituele zaken. Het mag duidelijk zijn dat een boer uit de Middeleeuwen, die zich iedere dag bezig houdt met zijn land en zijn oogst, niet zo gauw zal denken aan het "oneindige der dingen". Een groot aantal mensen trekt zich in het alledaagse terug, zoals nu ook gebeurt met mensen die hun tijd doorbrengen door naar Dallas te kijken. Ze doen maar wat ze willen, maar ze cultiveren op deze manier niet bepaald hun geestelijke vaardigheden. Ofschoon ze daartoe meer kans hebben dan de gemiddelde bewoner van de Middeleeuwen.
Ik denk dat het gedrag van de mensen die ik heb neergezet niet onjuist is. Men heeft misschien de Middeleeuwen teveel gezien als een *sombere* periode waarin niets gebeurde. Men heeft er dikwijls enig genoegen in om juist dat miserabele, verachtelijke bestaan te tonen. Ik zit niet op dezelfde golflengte. Natuurlijk, er zijn altijd bedelaars geweest, mensen in lompen gehuld, die in hun aftakelingsproces getoond worden. Ik interesseer me nu eenmaal meer voor de fraaie kostuums. Ik heb gemerkt met wat voor zorg mensen hun misère proberen te verhullen, met wat voor zorg afgedragen kleren weer op zo'n manier opgelapt worden dat je de verstellingen niet eens ziet. Ik geloof dat oude documenten, waar je dit soort elementen terugvindt, vaak zo oppervlakkig geanalyseerd worden dat onderliggende waarheden niet opgemerkt worden.

Wat is je manier van werken? Liggen je scenario's bij voorbeeld altijd vast?

In het begin maakte ik nog scenario's van begin tot eind, met volledig uitgeschreven teksten. Toen ik merkte, dat ik me daar beslist niet aan hield ben ik er maar vanaf gestapt. Nu heb ik meer een globaal eindplan. Meestal documenteer ik me van tevoren, maar er zijn ook momenten dat ik nog tijdens het tekenen van de platen verschillende dingen moet opzoeken. Scénes staan bij mij wel aan verandering bloot, overigens zonder de basisplot te veranderen. Wat wil je, als je drie jaar met een album bezig bent: ik hou er niet van om dan netjes, ten alle tijden de patroontjes te volgen, alsof je een wandkleed aan het weven bent. Deze manier van werken betekent dat je volledig in het scenario moet opgaan. Ik doe er dan ook geen ander werk naast. Van tijd tot tijd vind ik het wel nodig om wat minder bewerkte platen toe te voegen, waar ook minder in gebeurt, om zowel mezelf als de lezer wat rust te gunnen.

Je werk is van kwalitatief hoog niveau, maar dit kost veel tijd. Hoeveel tijd heb je nodig om een verhaal te realiseren?

Je kunt stellen dat ik steeds langzamer ga werken. Ik leg mezelf teveel eisen op, maar ik wil toch ook een afgewerkt product inleveren. Gemiddeld maak ik één pagina, compleet met tekst, per week. Een album van 46 pagina's kost me al gauw één à anderhalf jaar. Het laatste deel van de GvdS bevat 126 pagina's en komt neer op ongeveer drie jaar werk.
Wat mijn toekomstige projecten betreft, wil ik toch echt proberen om mijn verhalen over minder delen uit te spreiden.

Heb je momenteel projecten op stapel staan?

Ja, maar ik wil er nog niet in detail over praten. Ik heb echt zin om me weer in hele andere avonturen te storten. Het leven is zo, dat je iemand uit het oog kunt verliezen, en als je die terugziet is het nooit exact dezelfde persoon: hij of zij is veranderd. Met het schrijven van verhalen is het ongeveer hetzelfde. Als ik nu weer een avontuur als de KvdW zou beginnen, zou het toch duidelijk anders gaan.

Kan het ook zijn dat je een verhaal gaat maken dat in deze *tijd speelt?*

Elke tijd interesseert me wel: verleden, heden en toekomst. Het hangt af van de omstandigheden, of ik er zin in heb, en natuurlijk ook van de opdrachten. Maar ik teken natuurlijk alleen als de mens centraal staat!

Het is een feit dat je een ras-verteller bent. Is dit voor jou puur een vorm van communicatie of een vorm van liefde en verstandhouding met de mensen om je heen?

Het stripverhaal is uiteraard een vorm van communicatie, een hele bijzondere, omdat je geen contact hebt met je lezers, uitgezonderd dan de contacten die bestaan op festivals en door èen enkel interview. Het is moeilijk aan je lezerspubliek te denken als je aan het schrijven bent, maar toch probeer ik het publiek te bereiken, om eenzelfde golflengte te bereiken. Toch blijft het moeilijk om te weten hoe men zal reageren op wat ik teken en schrijf, hoe ze het zullen interpreteren.

Laten we het eens hebben over je grafische stijl, die toch klassiek te noemen is, en over je kleurgebruik en de plaatindeling, die zeer fraai zijn.

Een grafische stijl kun je volgens mij niet zoeken, tenminste niet zo krampachtig. Een eigen stijl komt vanzelf, na lang oefenen. Deze "weg der lijnen" moet iedere tekenaar zelf bewandelen en die is bij geen enkele tekenaar dezelfde: laat 50 tekenaars een gezicht tekenen en je krijgt 50 duidelijk verschillende portretten. Het is waar dat ik een klassieke stijl heb, maar behalve door mijn tekenstijl op zich wordt deze bepaald door mijn kleurgebruik en de paginaindeling. Ik heb met dat laatste gelukkig weinig moeite; meestal lukt het me om na enkele potloodlijnen al een aardig beeld te hebben hoe de kaders moeten worden geplaatst. Ik denk heel erg in de trant van een cineast en ik let derhalve goed op camerainstelling. Sommige platen uit de GvdS hebben maar liefst een twintigtal kadertjes. Dit doe ik om complexe zaken goed te laten uitkomen, om het verhaal niet over onnodig veel platen uit te smeren en daardoor de lezer niet te vervelen. Af en toe kom ik met wat kunstgrepen, zoals kaders in kaders zodat ik verschillende kleine scènes in één decor kan plaatsen. De lezer kan hierdoor de verschillende gebeurtenissen op verschillende plaatsen simultaan volgen. Tenslotte geeft de inkleuring ook een eigen kracht aan het verhaal: de opeenvolging van kleuren zorgt voor haar eigen verhaal.

In je verhalen komen we veel sensuele, erotische momenten tegen. Hoe behoed je je voor banaliteiten?

Je moet gewoon enkele valstrikken vermijden die per definitie in erotische of gewelddadige scènes verwerkt kunnen worden. De lezer kan met veel genoegen bepaalde scènes tot zich nemen en hij heeft alle tijd om daarbij stil te staan. Ik vind dan, dat je als schrijver en tekenaar de lezer geen *onnodige* situaties moet voorschotelen. Ik probeer veel meer te suggereren dan uit te beelden, iets wat ik persoonlijk veel subtieler vind. Het is overigens veel gevaarlijker om in banaliteiten terecht te komen waar het gewelddadige scènes betreft! Ik heb de indruk dat dan gemakkelijk instincten kunnen worden opgeroepen die beter diep in de mens hadden kunnen blijven zitten.
Wanneer erotiek en geweld verenigd zijn, zoals in enkele passages van de beide series voorkomt, moet je helemaal goed weten wat nog gepast is en waar de grens ligt. In *De laatste zang van de Malaterres* komt een zeer gewelddadige scène voor, maar ik heb geprobeerd om niets anders te tonen dan de gruwelijkheid van het geweld, die kant van het geweld die maakt dat je er niet goed van wordt. Aan de andere kant aarzel ik ook niet om een erotische scène, puur om de erotiek in te lassen, maar het moet wel gaan om een gezonde en plezierige liefde. Laten we met zijn allen uitkijken dat we niet in excessen eindigen, daar moeten we voor oppassen.

In veel van je antwoorden is het aspect film *aanwezig. Heb je zelf interesse om iets op dit gebied te gaan ondernemen?*

Ik houd veel van het verschijnsel film. Ik ben iemand die zich blijft voeden met beelden. Het is een manier om mijn fantasie aan het werk te zetten, om mijn eigen repertoire aan te vullen en te vernieuwen én het is ook pure afleiding. Maar om nu te zeggen dat ik echte aspiraties heb op dit vlak... nee, daarvoor heb ik nog onvoldoende volwassenheid bereikt. Dat laat ik echt over aan de mensen die op dat vlak uitblinken. Ik kijk liever naar de mensen terwijl ze er mee bezig zijn.

Christian Lejalé heeft indertijd een korte film gemaakt over jou, als striptekenaar. Wat vond je van deze filmervaring?

Christian Lejalé heeft vijf korte films over striptekenaars gerealiseerd; die over Bourgeon heet *Un voyage immobile*. Bourgeon zelf speelt ook een rol in deze film. Er werden onder meer scènes rond de *Witte Dame* uit de GvdS in verwerkt. Die bewuste film staat op zichzelf. *Lejalé* heeft enkele filmportretten gemaakt van tekenaars als *Caza, Moebius en Boucq*. Het is zijn persoonlijke visie op ieder van ons, waar hij nog wat fictie aan toe heeft gevoegd. Wat ik van hem kende gaf me genoeg vertrouwen om met zoiets mee te doen. Hij heeft er dan ook een getrouwe weergave van mij en mijn strips van gemaakt.

Om te besluiten: wat beschouw je als je eigen filosofie?

Het kost me moeite om dat in woorden weer te geven. Ik zou graag willen zijn wat ik niet altijd ben, namelijk respectvol naar anderen toe. Ik ben dat niet altijd, dat weet ik goed genoeg, want ik ben nogal eens onderworpen aan woedeaanvallen en buien van ergernis. Het is vaak maar al te moeilijk je te beheersen en je zet zo je eigen valstrik op. Maar, in zijn algemeenheid gesproken is mijn levenshouding er één van tolerantie en respect naar anderen toe. Ik ben erg gehecht aan mijn vrijheid en ik cultiveer mijn slechte karaktertrekken doordat ik me niet iets door anderen laat opleggen - dat doe ik ook niet bij anderen. Het is een soort compromis wat ik probeer te vinden: ergens tussen vrijheid en tolerantie in. ●

Bovenstaande tekst is een bewerking van twee interviews die in 1988 zijn afgenomen voor de Franse stripinfobladen Sapristi *en* Café Noir. *De makers van deze interviews zijn* Alain Ledoux, J.-P. Surest, Martin Bethisy, Olivier Petit *en* Hughues Labiano *(van Sapristi) en* Luc Duthil, Patrick Grée *en* Alain Robet *(van Café Noir). Vertaald en bewerkt door* **Carl Bieker.**

MOSKOU, LENTE 1918.

AH, FELIX, KOM BINNEN!

DAG, VLADIMIR ILJITSJ.

JE HEBT MET EEN GEZANT VAN NESTOR MAKHNO GESPROKEN ...

KLOPT; EEN LEERZAAM GESPREK.

JA, HALLO... KAPPEN MAAR, DIT KAN ECHT NIET ZO...

AH, FELIX, KOM BINNEN!

IK BEGRIJP BEST DAT ZO'N ARMOEDIG BLAADJE ALS "ZOZOLALA" NIET VEEL KEUS HEEFT, MAAR DIT KAN ECHT NIET....

ZES VINGERS! DAT IS TOCH GEEN TEKENEN!! WE MOGEN BLIJ ZIJN DAT DIE TENG NIET IN DE HANDSCHOENEN IS GEGAAN!

AH, FELIX, KOM BINNEN!

DAG, VLADIMIR ILJITSJ.

JE HEBT MET EEN GEZANT VAN NESTOR MAKHNO GESPROKEN ...

AIAIAI IK GELOOF MIJN EIGEN OGEN NIET! WAT EEN BLUNDER...

JE HEBT MET EEN GEZANT VAN NESTOR MAKHNO GESPROKEN ...

EN ACH... HIER... KIJK: NOG ZO'N ZIELIG GEVAL!

ROVI- NDER- EN!

IK ?!?

YÈCH!

WAT NOU, YÈCH?

TOOOING

HA HA WA-HA-HA

PRINCE, IM... LAAT JE ... SPR...

VAN DONGEN DOET GEEN DUIMEN !!!

YÈCH!

WAT NOU, YÈCH?

TOOOING

OKEE, PRINCE, IMPROVI- ...EN! LAAT JE ONDER- ...WUSTE SPREKEN!

HIHI!

IK ?!?

PETER PONTI...

DE

IN:

HOE DURVEN ZE HET TE DRUKKEN!!

NEE, BULLETJE, MOET JE NÓÚ TOCH ZIEN..

met laten gaan," zei hij.
fluisterde ze. "Je kan niet anders.
stad halen."

NE

Martin zag dat het meisje naast hem zich
op de lippen beet en met betraande ogen
voor

"Ik kan je zo met laten gaan," zei hij.
"Je moet," fluisterde ze. "Je kan niet anders.
Je moet de stad halen."

NEE!
CRASH

HA HA HA HA HA

TSA TSA DOKTER..
DAT IS EEN
VRAAG!
'N HELE GO
VRAAG

TSA TSA DO
DAT IS EEN GO
VRAAG!
'N HELE GOEIE
VRAAG

WA
HA

WAAHAHA

DOKTER
GOEIE

WA
HA

HAHA

TSA TSA
DAT IS EEN G
VRAAG!
'N HELE

IK SNAP NIET
WAT DAAR NOU ZO
LOLLIG AAN IS!!
.....

ACH, BULLETJE, U IS
GEWOON ZO KNULLIG
GETEKEND
...

DOKTER...

JA, PRECIES;
DIE MENEER
VAN DER MEY
KAN GEWOON
NIET TEKE-
NEN!

OH NEE?!!
OH NEE?!
OEMPF
HÉ LIAN !! DIT WORDT NIKS.....
NEE HÈ? 'T IS NIET MEER TE VOLGEN
EMPF
EN HET ZIET ER OOK NIET UIT...
KAPPEN DAN MAAR? .....
KAPPEN!
OH NEE?!
OEMPF
© 1990 LIAN ONG & BERT VANDERMEER

Little Nemo: een slaapwandeling

Pascal Lefèvre

In 1867 werd Winsor McCay in Michigan geboren. Zijn hele leven zou hij tekenend doorbrengen. Zo maakte hij voor de "New York Herald" elke week een aflevering van Little Nemo in Slumberland. *Om het artistieke talent van McCay beter te leren kennen is het allicht aangewezen om eens op een andere manier een plaat van hem te lezen en te bekijken. Ik heb één van zijn meest bekende platen uitgekozen, namelijk die met het wandelende bed. Ze dateert van zondag 26 juli 1908 en is afgedrukt op pagina 85 van het recentelijk verschenen tweede deel van* The Complete Little Nemo in Slumberland *(uitgeverij Remco), en op pagina 131 van het derde deel van de Nederlandse Landshoff-uitgave.*

De ballonnen

De aflevering van het wandelende bed begint op een vreemde manier. De *titel* situeert, zoals altijd, het personage *in Slumberland*, maar het *eerste plaatje* roept dit dromenland helemaal niet op. Integendeel zelfs: dit eerste beeldje lijkt op het stereotype beeld, dat traditioneel elke aflevering *besluit* (Nemo wordt immers na elke droom of nachtmerrie steevast in zijn kamer wakker). Er is echter wel een belangrijk verschil: gewoonlijk wordt Nemo toegesproken door iemand, die buiten het plaatje staat ("Nemo, wees toch 'ns stil", of iets in die trant valt er te horen als Nemo schreeuwend wakker wordt of uit zijn bed gevallen is). Hier wijst het staartje van de ballon echter niet naar iemand *buiten* het plaatje. Het lijkt er in eerste instantie op, dat Nemo tegen zichzelf aan het praten is. Nochtans wees niets er in eerdere afleveringen op, dat hij schizofreen was... Of verwijst de ballon ook hier naar een *onzichtbaar* iemand, maar dan een persoon die zich *in* het plaatje verborgen houdt? Inderdaad, het tweede plaatje toont ons het personage, dat achter Nemo verborgen lag, -het is Flip. De aanwezigheid van Flip in deze 'realistische'context' is eigenaardig, want Flip komt alleen voor in de dromen van Nemo. We bevinden ons dus toch in een *droom*, hetgeen bevestigd wordt door enkele volgende gebeurtenissen, zoals het groeien van de 'poten' van het bed.
Net zoals in het Engels ('leg') duidt het woord 'poot' niet alleen op steunsels waarop een voorwerp rust, maar ook op de ledematen van een dier. In die zin is het groeien van poten een biologisch feit: McCay bedient zich van de semantische dubbelzinnigheid, die hij gewoon op het beeldende overplant. Daarin verschilt hij weinig van zijn artistieke tijdgenoten: in de Art Nouveau kregen meubels meer dan eens natuurlijke vormen. Door bijvoorbeeld de poten van een meubel als takken van een boom uit te beelden, verbonden deze kunstenaars de dode materie aan de levende natuur.
De ballonnen met de uitspraken van de personages worden in de strip volgens het gebruikelijke leespatroon geordend (in het westen is dat uiteraard van links naar rechts en van boven naar onder). In het zesde plaatje vertroebelt McCay dit patroon. Het staartje van het eerste ballonnetje wijst niemand aan en het staartje van de tweede ballon wijst het personage links (Nemo) aan. Diverse redenen kunnen aan de basis liggen van deze ingreep. Misschien kunnen de ballonnen de snelheid van het bed niet volgen, of anders gezegd: schieten de woorden te kort bij deze fantastische gebeurtenissen. Misschien wou de auteur vermijden dat de rechtse ballon de deur zou bedekken, wat de verstaanbaarheid van de scène had kunnen schaden... Anderzijds valt gelijkaardigheid met het eerste plaatje op, dat er zich net boven bevindt: ook daar duidde een ballon ogenschijnlijk Nemo aan, maar bevatte hij de woorden van iemand anders.

De beelden

Het formaat van de plaatjes past zich aan de handeling (het groeien van de poten) aan. Elke strook van plaatjes introduceert een nieuw ritme: de kaders rekken zich meer en meer. Deze verticale mise-en-page geeft de indruk van een zich versnellende aktie.
Wanneer men de inhoud van de plaatjes van naderbij bekijkt, kan men zelfs diverse verbanden constateren op verticale assen:
- plaatje 1 en 6: een ballon die geen zichtbare spreker aanduidt;
- plaatje 2, 7 en 12: het bed neemt telkens een belangrijke stap in zijn ontdekkingstocht (in plaatje 2, het begin van de groei; in plaatje 7, het huis uitgaan; in plaatje 12, eerste stap op een dak);
- plaatje 8 en 13: het bed verliest het contact met de grond en de poten zijn bijna in dezelfde positie;
- plaatje 10, 15 en 16: zelfde lichaamshouding van de personages in plaatje 10 en 15 (Nemo met de voeten in de lucht, Flip houdt zich vast aan het bed). De val van Nemo begint in plaatje 15 en eindigt in plaatje 16, hij valt van het ene plaatje in het andere.

Maar ook op horizontale assen zijn er verbanden. Zo heeft McCay de tweede strook volgens een strikte symmetrie opgebouwd. De *maan*, die voor het eerst verschijnt (plaatje 8), staat pal in het midden van dit plaatje en zelfs van de hele strook. De maan is tussen twee symmetrische koppels geplaatst (plaatje 6 en 7, plaatje 9 en 10). In beide gevallen fungeert het wit van de tussenruimte als een spiegel: links wordt de muur met de deuropening herhaald, rechts wordt de houding van het bed weerkaatst (let ook even op de gelijkenis tussen bed en paard in plaatje 9).
De introduktie van de maan valt dus samen met een verstoring van het evenwicht. Nemo en Flip worden wild door elkaar geschud en zullen uiteindelijk eruit vallen. De maan is blijkbaar een nefaste katalysator. Een ander fenomeen begeleidt de wildedans van het bed: de straat zakt alsmaar weg. Hoewel de huizen en gebouwen variëren qua reële dimensies blijven ze toch allemaal op dezelfde hoogte (in plaatje 8, 9 en 10). Maar de *grond* zakt in elk plaatje verder weg en verdwijnt tenslotte (plaatje 13). Vanaf dat moment doen *de daken van de gebouwen als grond* dienst. Deze beelden illustreren het algemene thema van de verhalen van Nemo: *het verlies van zekerheid en stabiliteit*.
Het standpunt van de lezer-kijker is praktisch dat van een theaterbezoeker. Geen bruuske wijzigingen in de ooghoek, geen subjectieve of extravagante beelden... De veranderingen in de ruimte (de wisseling van decors) ervaart men niet als breuken omdat de auteur nieuwe elementen druppelsgewijs inbrengt: de overgang van de residentiële buitenwijken naar het hartje van de stad gebeurt stap voor stap. Bepaalde parameters volgen de plaatopbouw. Veranderingen van standpunt gebeuren immers steeds tussen twee stroken in. In de eerste strook blijft de 'camera' steeds op dezelfde hoogte en op dezelfde afstand. In de volgende strook volgt de 'camera' op zijwaartse manier de bewegingen van het bed en gaat hij een beetje achteruit. Een duidelijke wijziging van oogpunt doet zich voor in de derde strook: de 'camera' rijdt nu vóór het bed uit en de straat wordt in perspektief getoond. Door deze standvastigheid van 'camerablik' weet McCay een sterke continuïteit te bewerkstelligen.
Een spel met diepte volgt deze montage op de voet. In de eerste strook is de kamer, met het *bed in profiel* en de *kale* muur, haast zo vlak als het papier. Vanaf de tweede strook begint het perspektief zich te affirmeren en neemt het decor toe. Op het ogenblik dat de diepte het sterkst gesuggereerd wordt, struikelt het bed en vallen onze personages. De terugkeer naar de *'realiteit'* doet zich voor door een terugkeer naar de *vlakheid* uit de eerste strook, als het ware een omgekeerde wereld. Ook de compositie van de plaatjes stemt met deze ontwikkeling overeen. De *rechte* lijnen worden stilaan verdrongen door *diagonalen* en *gebogen lijnen*. Ondanks het feit dat plaatje 13 en 14 in feite één groot beeld vormen (een zogenaamd split-panel) is hun compositie toch de meest complexe van de plaat. Voorbereid door enkele *driehoekige* vormen in plaatje 13, penetreert in plaatje 14 de *torenspits* de *kubussen*. In het voorlaatste plaatje is de achtergrond praktisch geheel verdwenen, er resten enkel nog de krullende en samenplooiende lijnen. Het laatste plaatje houdt een terugkeer in naar de oorspronkelijke toestand van rust en evenwicht, doch nu is er een storend element: de lakens en de positie van Nemo. De droom heeft repercussies in de realiteit.
Nog een andere parameter is in overeenstemming met deze opbouw. De *kleurharmonie* uit het begin wordt doorbroken door het naar buiten gaan van het bed. *Geel* en *blauw* zijn immers erg kontrasterende kleuren maar McCay vijlt de scherpe kantjes af, door ze niet gesatureerd te gebruiken. Het *rood* van het dak uit het split-panel werkt contrapuntisch in het dominante palet. Net als een rood licht wordt hier het gevaar gesignaleerd. En jawel, het bed zal tegen een torenspits stoten...

Zoals uit het bovenstaande mag blijken, is het werk van McCay -alleen al op stilistisch vlak- de moeite van het lezen en bekijken meer dan waard. ●

LITTLE NEMO IN SLUMBERLAND

1
GET OVER, NEMO! DO YOU WANT THE WHOLE BED?

2
HUH! ARE YOU HERE, FLIP? HOW DID—

3
COURSE I AM! DON'T YOU SUPPOSE I EVER SLEEP? BUT, I WANT ROOM!

4
I DIDN'T KNOW YOU WERE HERE,—
WHAT AILS THIS BED? IT'S GROWING, ISN'T IT?

5
I SHOULD SAY IT IS GROWING!
LOOK AT IT! IT'S WALKING WITH US!

6
THIS IS THE FIRST TIME I EVER SAW A BED WALKING!
HUH! IT'S GOING TO GO OUT DOORS AND TAKE A GOOD ONE.

7
WE'D BETTER NOT GO!
WHY NOT? CERTAINLY WE'LL GO!

8
IT'S FEELING GOOD!

9
IT ACTS LIKE IT'S WILD! I'M AFRAID!
AW! IT'S ONLY PLAYING. THAT'S ALL! UM!

10
A BED LIKES TO GET OUT ONCE IN A WHILE!

11
I TELL YOU, FLIP, THIS ISN'T SAFE! I'M GOING TO GET OUT!
HOW ARE YOU GOING TO GET OUT? STAY WHERE YOU ARE, NEMO!

12
WE CAN RIDE AS FAST AS IT CAN RUN! HUH! IT'S GOING UP ON THE ROOFS!

13
I WISH I WERE BRAVE LIKE YOU! —
A WHOLE LOT OF PEOPLE ARE WISHING THE SAME THING!

14
WE'VE HIT SOMETHING OH! OH!
JUST AS I THOUGHT IT WOULD DO! STUMBLE OVER SOMETHING!

15
DON'T HOLLER NOW 'TILL YOU ARE HURT! EH! HEAR? —

16
WHOOPEEE! BUT I WAS SCARED! I'M GLAD I WAS JUST DREAMING.
THERE GOES THAT BOY AGAIN OUT OF BED!
WINSOR McCAY

StripLichtpunt & Gulden Blundr van de Jaren '80

Het lichtpunt is gedoofd en in het donker vallen blunders niet zo snel op. Oftewel: dit keer geen uitreiking van het *StripLichtpunt* en de *Gulden Blundr*. Waar het aan gelegen heeft weten we niet. Misschien was de inzendtermijn te kort, de aankondiging te onopvallend, hadden jullie er geen zin in of viel er gewoon niets te melden over de tachtiger jaren. Hoe dan ook, er kwamen welgeteld negen nominaties binnen. Ietsje te weinig om tot een behoorlijke nominatie te komen. Zeker als wij dan ook nog het *StripLichtpunt* aan onszelf zouden moeten toekennen (33% van de stemmen!). Vereerd waren we er overigens wél mee. Bedankt voor dat broodnodige steuntje in de rug! Maar met negen inzendingen kunnen we niets anders doen dan het *StripLichtpunt* toekennen aan alle inzenders en de *Gulden Blundr* aan degenen die niets hebben ingestuurd. We hadden immers tien prijzen. *'Shit'*, horen we je nu vloeken. Ach, volgende keer beter, zullen we maar zeggen.

De vijf zeefdrukken van Martin Lodewijk ('De Kat', beschikbaar gesteld door Griffioen Grafiek) gaan naar:
- Werner Peinen uit Lille (B);
- Peter Anseeuw uit Brugge (B);
- De redaktie van Fresco uit Eerbeek;
- Roland Coenen uit Echt;
- Rik Sanders uit Utrecht.

De resterende vier zeefdrukken van Bert van der Meij ('The River') gaan naar de resterende vier inzenders:
- Peter Verbeek uit Leuven (B);
- Henk Veerman uit Oost-Souburg;
- Chris Huybrechts uit Hoevenen (B);
- Bruno Baert uit Knokke-Heist (B).

Het 2e grote ZL-

Na het Stryptogram in ZozoLala 45 hadden we eigenlijk besloten nóóóóit meer aan zo'n puzzel te beginnen. Het had ons veel te veel tijd gekost, en bovendien meenden we dat we wel zowat alle omschrijvingen bedacht hadden die er te bedenken vielen. Maar ja, de hoeveelheid enthousiaste reakties was zo overweldigend (lees ZozoLala 47) dat het idee niet helemaal uit onze gedachten verdween. Na enkele maanden rust besloten we het nog eens te proberen, en zie: er waren toch nog namen van strips en tekenaars die spontaan de meest fantastische zinnen uit ons onderbewustzijn deden opborrelen.
Dat de afgelopen weken en maanden produktief waren kun je zelf op de pagina hiernaast konstateren. Had het eerste Stryptogram 70 omschrijvingen, in dit Stryptogram moet je maar liefst *119* woorden zien in te vullen!
We nemen aan dat iedereen wel weet hoe een kryptogram funktioneert, en dat een Stryptogram hetzelfde werkt, zij het dat de kryptische omschrijvingen slaan op de naam van een serie, een stripfiguur, een tekenaar, een scenarist, een uitgeverij, strip-term, etc. De letter *ij* wordt geschreven als *Y* (als 1 letter, dus) en leestekens doen niet mee.

Je krijgt de hele zomer de tijd om je hersens te pijnigen en vrienden, kennissen en familie lastig te vallen om hulp. Stuur je oplossing (een lijstje met nummers en antwoorden of een ingevulde puzzel) vóór **1 september** a.s. naar:

ZozoLala Stryptogram, Biezenstraat 151, 6541 ZS Nijmegen

Vermeld je naam en adres op de oplossing (niet alleen op de envelop) en schrijf duidelijk, want onleesbaren antwoorden zijn per definitie fout.

Onder de goede inzenders verloten we ditmaal drie exemplaren van het nieuwe Zeer Luxe-album *Lichtspel* (van Munoz en Sampayo), dat dan zéker verschenen zal zijn (zie ook PB).

We durven het na de vorige keer eigenlijk niet meer te zeggen, maar als er geen geheel goede oplossingen binnenkomen, dan gaan de drie albums naar de mensen die de meeste goede oplossingen hebben ingestuurd. Laat dus wat van je horen!

OUDE NUMMERS ZOZOLALA:

1-2-3-4-5-6-7-8-9 ~~UITVERKOCHT~~ **10** STUDIO ARNHEM, LUXE ALBUMS, STAMBOOM VAN DE FRANSTALIGE STRIP (24 PAG.) **11** *VAN WULFTEN (16 PAG.)* **12** *VRIJ TEKENEN (16 PAG.)* **ZOZOLALA KLASSIEK** HERDRUK VAN DE NRS. 1 T/M 12 IN GELIJMDE SOFTCOVER (196 PAG.) **13-14-15-16-17-18-19-20** ~~UITVERKOCHT~~ **21** *TARDI, STRIPS IN DUITSLAND, KNIPPEN EN PLAKKEN (16 PAG.)* **22** ~~UITVERKOCHT~~ **23** *JOHN DIFOOL, BLAKE EN MORTIMER (20 PAG.)* **24** BERCK, JEF NIJS (16 PAG.) **25** ~~UITVERKOCHT~~ **26** *EISNER, GEWELD IN STRIPS (16 PAG.)* **27** ~~UITVERKOCHT~~ **28** *BOURGEON, BIEBEL, STRIP-TOP-100 ALLER TIJDEN (16 PAG.)* **29** ~~UITVERKOCHT~~ **30** LOUISE BROOKS, HISLAIRE (16 PAG.) **30 LUXE** IDEM OP ZWAAR, GLANZEND PAPIER **31** MILTON CANIFF, STEVE CANYON-STRIP, DUITSE STRIPS, A. DEN DOOIER (20 PAG.) **32** RAVEN EN ROUFFA, DE VERDWENEN JUWELEN (28 PAG.) **33** WINDIG EN DE JONG, URGO - ZOON VAN FNIRWAK, BRT-STRIPKWIS, DE ONNOEMBAREN (16 PAG.) **34** ~~UITVERKOCHT~~ **35** PRATT, BRECCIA (24 PAG.) **36** FRANK MILLER, E.P. JACOBS, THE MUMMY (24 PAG.)

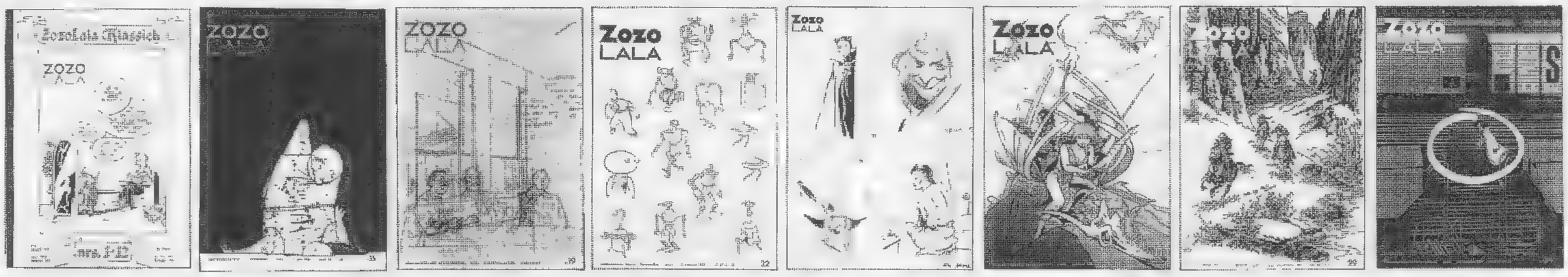

37 TIJDVOGEL, CRAENHALS, STRIP-TOP-100 ALLER TIJDEN, NIEUWJAARSKAARTEN, HET TALENT GIUSTO PINELLI (28 PAG.) **38** DE OVERLEVENDE (KRIGSTEIN), DORP IN DE RIVIER, ANGOULEME, KORT AMERIKAANS (24 PAG.) **39** SAMBER, YSLAIRE, DORP IN DE RIVIER, K.A. (24 PAG.) **40** CYRRUS, DORP IN DE RIVIER, K.A. (20 PAG.) **40 BIS** SPECIAAL DUBBELNUMMER OVER ALBERTO BRECCIA EN BERNIE KRIGSTEIN, MET VAN BEIDE EEN KOMPLETE KORTE STRIP (44 PAG.) **41** STERNE, HARRY BALM, DORP IN DE RIVIER, K.A. (24 PAG.) **42** ERIC HEUVEL, STRIPKRITIEK, BLITZ, KAMAGURKA, K.A. (24 PAG.) **43** PETER DE WIT, K.A., NIEUWJAARSKAARTEN, STRIPLICHTPUNT '88 (20 PAG.) **44** GIARDINO, GRENOBLE 1989, MOEBIUS, K.A. (20 PAG.) **45** WATCHMEN, STRYPTOGRAM (24 PAG.) **46** HAUSMAN, JACOBS, K.A. (24 PAG.) **47** JULSING, STRYPTOGRAM-OPLOSSING, K.A. (24 PAG.) **48** BERTHET, ROMITA SR., K.A., WATCHMEN (20 PAG.) **49** BOB DE MOOR OVER SATO 2, LOMBARD/BLITZ/HET RAADSEL/ ARBORIS-NIEUWS, NIEUWJAARSKAARTEN 1990, ANGOULEME, K.A. (20 PAG.)

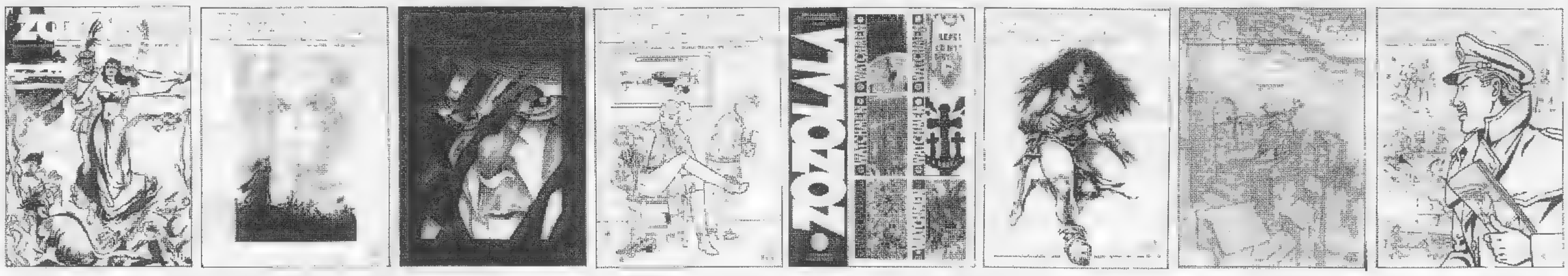

ALLE NOG LEVERBARE **OUDE NUMMERS** VAN ZOZOLALA KOSTEN F 2,50 PER STUK, MET UITZONDERING VAN **30 LUXE**, DIE F 3,50 KOST, EN **40 BIS**, DIE F 8,50 KOST. DE *KURSIEF* VERMELDE NUMMERS ZIJN BIJNA UITVERKOCHT (MAXIMAAL 5 EXEMPLAREN). DE HERDRUK VAN DE EERSTE TWEE JAARGANGEN (**ZOZOLALA KLASSIEK**) KOST F 30,00. ALLE BEDRAGEN ZIJN INKLUSIEF VERZENDING. BESTELLEN IS ALLEEN MOGELIJK DOOR OVERMAKING VAN HET TOTAALBEDRAG OP AMRO BANK REK.NR. 44.06.30.959 OF POSTBANK GIRO 3253937, TEN NAME VAN STICHTING **ZET.EL** TE NIJMEGEN, MET VERMELDING VAN DE GEWENSTE NUMMERS. LEZERS IN BELGIE KUNNEN OOK BESTELLEN DOOR ONS EEN EUROCHEQUE TE STUREN:

STRYPT

VAN LINKS NAAR RECHTS (11)

7. Die gekke poes maakt een lawaai, man (8)
8. (6)
9. Voornaam van oosterse boten (3)
10. Goddelijke maat (4)
14. Hij zondigt in elk album (5+6)
16. Die groene vlakte is zeer muzikaal (7)
17. Zo te horen is die tekenaar traag (3)
20. Hemels stripje (6)
21. Goedkope stripfiguur (6)
23. Lachen met het achtereind van een schaapje (6)
24. Haar en onhaar krijgen een por (5)
25. Amerikanen schijnen die Belg aardig te vinden (3)
28. Krakau mag onzin zijn in België (9)
30. Bevlekte militair (8)
31. De rooms-katholieke onderne-mingsraad ligt overhoop (4)
32. Rotzooi tekent deze auto (5)
33. Ketchup in m'n krant (5)
35. Bij Lodewijk is het weer onrustig (5)
38. Dit blad is niet meer te krijgen (11)
41. Je lacht je dood en krijgt er geen genoeg van (5)
42. Vroege neerslag (10)
44. Geef eens een schreeuw in de 17e eeuw (6)
45. Cobra (5)
46. Heeft Bea zin in 75? (6)
47. Uitroep (2)
49. Het bot (5)
52. Achter de gentleman komt zijn bediende (5)
56. Alsof die Duitser Blaam heet (11)
59. Geen patat-vent (7)
61. Die familie komt steeds als laatste (8)
63. weg is een rondweg (4)
64. Zo te horen is Betty genoemd naar een van haar voordelen (4)
65. Die Amerikaan is een last (4+3)
66. Ijzige lucht stemt somber (7)
68. Italiaanse alpinist? (7)
70. Zijn vriendinnetje is vijf-tien, zijn vader vijftig (3)
71. Begrepen konijn (6)
73. Meer piloot als klant (3+6)
74. Het is niks (6)
78. Zo'n deur zonder 'n scenarist gedijt op oud succes (6)
79. Makkelijk vermaak (9)
80. St.Oel (5)
82. Tandenborstel op zee? (6)
83. Gisse Guus (4)
84. Vijftig pils geklutst en professors pa is bekend (5)
85. Grappig klein ventje (8)
88. Zoektocht voor sprookjes-figuren (8)
90. Boogbal over een koud vervoermiddel (3)
91. De dikke is ook in zijn graf nog grappig (5)
92. Popartbloem (4)
95. Ouderwets moderne comics (3)
97. Het dutje van vader (4)
98. Stevige hap voor CIA en KGB (9)
101. Het dode staatshoofd tekent nog steeds (4)
103. Justitie zit erachteraan (5+8)
104. Matena at minder rommelig na een gebed (4)
105. Duitse lente is een cowboy (5+6)

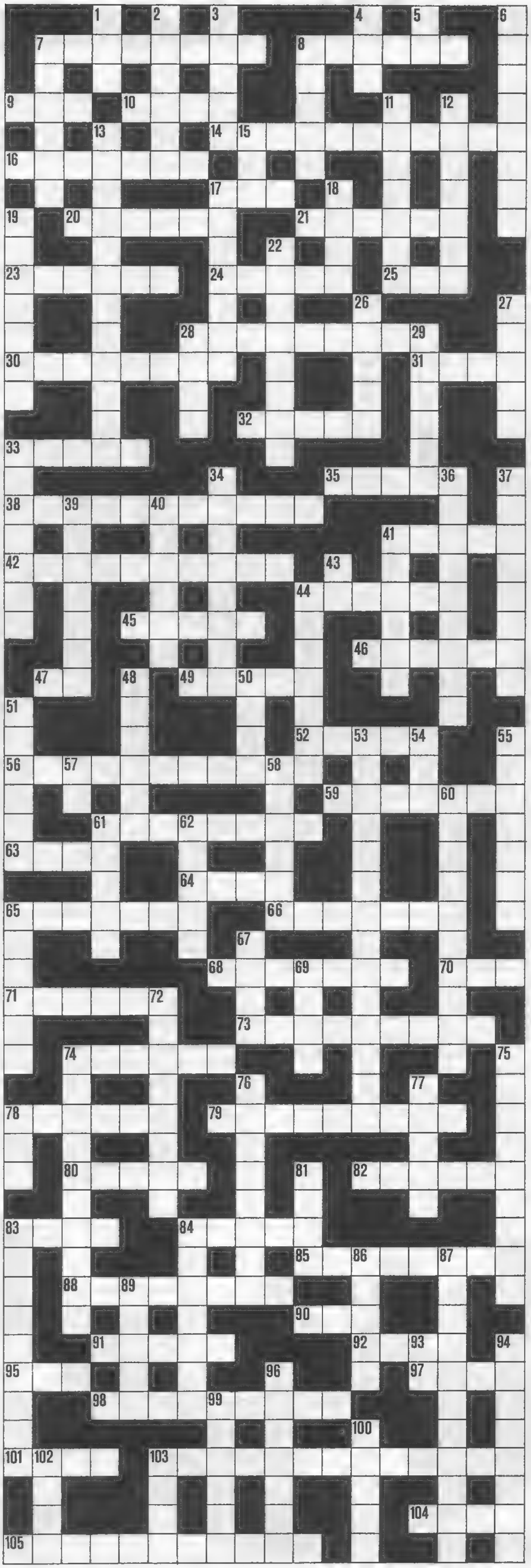

OGRAM

VAN BOVEN NAAR BENEDEN (9)

1. Rare nar (3)
2. Italiaanse piloot? (6)
3. Vermoeide bergplaats? (5)
4. Daar ga je dood, man. Keer om! (3)
5. Gelijkstroomstrips (2)
6. Die vliegt niet op diesel, kerel (8)
7. In de eerste maand ging z'n carriere bergop (6)
8. Striptekenaar in je kast? (5)
11. Royale speld (7)
12. Niet dit crematie-restant (7)
13. Is uw blazoen bleu? Alleen zonder u? (12)
15. Verdraaid lekker Engels bier (3)
17. Zo te horen deed Cale iets onwettigs (7)
18. Damesschoen van 50 (4)
19. Zo lang ze geen Duitse is, is ze Italiaanse (7)
22. Via Europa en Azie kwam de cowboy eindelijk op zijn plaats (8)
26. De eerste jongen is een meisje (5)
27. Zo'n eerste slok is verwarrend (5)
28. Amerikaanse reus (4)
29. Met de slee door de ingang naar Oost-Europa (6)
33. Doet die Belg het huishouden in Duitsland? (7)
34. Blanke squaw (8)
36. Ruimtelijk nachtlicht (9)
37. Hoe is de situatie na de scheepsramp? (8)
39. Aan de kant (7)
40. Franse vos? (6)
41. Die man moet de wind mee hebben (6)
43. Chinese stedeling (2)
44. Die apen willen de vrijheid (7)
48. Kleine Lucas kan niet tegen golven (6)
50. Haar vaders echte naam (4)
51. Als een sein een teken is, dan is een seiner een tekenaar (6)
53. Geillustreerd register (14)
54. Stoffige kleur (3)
55. De Engelse makker is al lang vertrokken (7)
57. Vader van hem is overleden (2)
58. Lekker hondje (6)
60. Rietmollen (10)
61. 327+212 (5)
62. Rik en Chick in de Himalaya (5)
65. Geeft zij reisgidsen uit (6)
67. Was Crandall de chauffeur? (4)
69. Gin en tonic zonder 'n tonic voor de kapitein (4)
72. Twee vliegen, figuurlijk en letterlijk (8)
74. Durft niet eens het wc-deksel op te tillen (10)
75. Zombietango (9)
76. Gehaaide vogels (8)
77. Hij neemt de pont in Engeland (5)
78. U en partner voor de badplaats (3)
81. Grappig, een omgekeerde klok (4)
83. Gloeiend trottoir (9)
84. Flater (7)
86. Dood vogeltje (5)
87. U verbindt een planeet met een dik boek en eindigt als vriend van een Waals buidel-dier (11)
89. Parlez vouz Francaiz? (5)
93. In Amerika is zijn legitimatie nep (2)
94. Inka-deel (8)
96. Rijke familie leeft van de steun (7)
99. Amerikaanse hond (6)
100. Strips in het museum? Dat is toch onlogisch! (5)
102. Marc is zichzelf (4)
103. Meneer is de vader van de gedachte (4)

Stripauteurs. Wat dóen die lui nou eig

Ook de redaktie van dit blad vraagt zich soms af of bepaalde striptekenaars nog wel strips tekenen. Omdat de produktietijd van een stripalbum gemiddeld toch wel een jaar of langer is, krijg je als lezer soms het idee dat je favoriete tekenaars helemaal niets meer uitvoeren. Dat blijkt dan achteraf meestal behoorlijk mee te vallen, maar toch...
Om eens flink orde op zaken te stellen vatte de ZozoLala-redaktie het plan op om eens álle Nederlandstalige stripauteurs op te bellen en gewoon zo brutaal te zijn ze te vragen wat ze deden. Dat 'alle' is deze keer (vanwege gebrek aan tijd en telefoonnummers) niet helemaal gelukt, maar ter kompensatie zijn er ook wat buitenlandse auteurs gebeld.
De telefoontjes werden verzorgd door Wiel Weijers, Mike Leenders, Carl Bieker en Mat Schifferstein.

Andreas is momenteel alleen bezig met het nieuwe *Rork*-verhaal, dat zich in New York zal afspelen. Rork brengt de dochter van Low Valley naar *Capricornus*, die hem moet helpen haar terug te halen uit die vreemde, parallelle wereld (waar zij althans geestelijk verblijft). Ook *onder* de stad zal Rork enige avonturen beleven. Het is niet bekend of dit verhaal in *Kuifje* voorgepubliceerd zal worden, maar het boek moet in oktober of november verschijnen.

Theo van den Boogaard is nu bezig met het boek *Joost mag het weten-en andere korte verhalen*. Enkele van deze verhalen werden voorgepubliceerd in Wordt Vervolgd en staan ook in het boek *In vogelvlucht*. Nog dit jaar moet bovengenoemd boek in de winkel liggen.
Daarnaast werkt Theo aan het vervolg op *Sjef van Oekel breekt door*, met als titel *Sjef in Katchdravon*. Voorpublicatie zal o.a. plaatsvinden in het Franse l'Echo des Savanes. En vanaf oktober kun je nieuwe korte gags van Sjef tegemoet zien in *Nieuwe Revu*.
Wat illustratie-werk betreft zijn er te noemen de cover van de CD van Wim T. Schippers, *RonFlonFlon songs*, en een poster voor het kadaster.

Andreas

Philippe Berthet hebben we kortgeleden nog geïnterviewd (ZL 48), zodat hij ons -bij navraag- niet veel nieuws kon vertellen. Zijn laatste thriller met in de hoofdrol *Hippolyte Finn* (getiteld *Koud Vuur*) is inmiddels af en zal dit jaar nog op de markt verschijnen. Daarnaast is hij bezig aan een verhaal over racisme, op scenario van *Tome*. Berthet: "Het verhaal speelt zich af in de Verenigde Staten, in de staat Alabama, waar het conflict tussen zwart en blank nog altijd duidelijk aanwezig is. Het verhaal kun je karakteriseren als een psychologische thriller. Mijn eerste idee was om in het verhaal de nadruk te leggen op excessen als de Ku Klux Klan, maar later heb ik daar van afgezien. Ik vond het belangrijker om de persoonlijke strijd van het individu te portretteren. Ik wilde aangeven wat racisme allemaal teweegbrengt, in welke samenleving en onder wat voor condities dan ook". Berthet wilde overigens aan ons wel kwijt dat hij bij het kiezen van het thema voor zijn laatste verhaal geïnspireerd werd door recente films over racisme, zoals *Mississippi Burning*.

Geloof het of niet, maar **Dick Briel** is net begonnen met een nieuw verhaal van *Professor Palmboom!!* Het verhaal zal zich niet, zoals oorspronkelijk de bedoeling was, in Venetië afspelen, maar in Londen. Dick voelt zich naar eigen zeggen wat meer aangetrokken tot het Victoriaanse tijdperk. De werktitel is *Club Royale* en het zal nog wel een jaar duren eer het album verschijnt. Wie echter Sjors en Sjimmie Stripblad leest, zal er eerder kennis van kunnen nemen.

Carry Brugman is momenteel bezig met het nieuwe verhaal van *De Partners*, dat *De Sjih* gaat heten en zich in Japan afspeelt. Voorpublicatie zal nog dit jaar in Sjors en Sjimmie Stripblad gebeuren.
In mei of juni verschijnt het nieuwe album *Het megamonster*, dat al in Sjors en Sjimmie is voorgepubliceerd.
Tenslotte doet Carry veel reclame- en illustratiewerk voor diverse opdrachtgevers, van auto's tot wasmachines.

Berthet

enlijk zoal de hele dag ??

Het is al weer een hele tijd geleden dat *Gevangenen van de chaos*, het laatste deel van Stefan, verscheen, maar het lucht op om te horen dat **Daniël Ceppi** het striptekenen niet heeft opgegeven. De auteur legt inmiddels de laatste hand aan een 120-pagina's-dikke zwartwit roman, die aan het eind van dit jaar in Frankrijk bij Les Humanoïdes zal verschijnen. De titel luidt *Corps Diplomatique*, en het is Ceppi's bewerking van het manuscript van iemand anders. *'Het is een roman, waarin een vrouwelijke diplomaat van de Verenigde Naties de hoofdrol speelt. Op de achtergrond speelt een spionage-affaire, maar het eigenlijke verhaal gaat over het privéleven van die vrouw.'* Na *Corps Diplomatique* kan de lezer een nieuw avontuur van Stefan verwachten, dat gesitueerd is in Belfast. *'Ik heb lang getwijfeld, of het verhaal zich in Berlijn of Belfast zou afspelen, maar door de veranderingen achter het IJzeren Gordijn heb ik voor Noord-Ierland gekozen. Het wordt een verhaal over het terrorisme; het terrorisme van de rebellen, maar ook van de staat.'*

Luc Cromheecke is natuurlijk bekend van *Taco Zip* uit de *Volkskrant*. En daarvan zal binnenkort bij uitgeverij Gezellig en Leuk het tweede deel verschijnen.
Daarnaast zullen van een andere stripfiguur van hem, *Tom Carbon* korte verhalen gaan verschijnen in Robbedoes. Vanaf Pasen elke twee maanden één. In de Franse evenknie van Robbedoes zal van diezelfde figuur wekelijks een strookje van drie plaatjes (van boven naar beneden) verschijnen. Bovendien moet, vóór de winter een lang verhaal van *Tom Carbon* in Robbedoes komen.

Jan van Die is bezig met een boekuitgave van *Claire*, samen met Robert van der Kroft en Wilbert Plijnaar (zie ook onder Robert v.d. Kroft). Ook samen met Robert en Wilbert heeft hij de supervisie over de lange Sjors en Sjimmie-verhalen. Daarnaast geeft Jan twee computertijdschriften uit, te weten *Start* (voor de Atari-st-computer) en *Amiga-magazine* (voor de Amiga-computer).

Peter van Dongen, vooral bekend van *Prince en Buster* uit Wordt Vervolgd, werkt momenteel aan een lang verhaal met de figuren Daan en Henkie, die je ook op pagina 25 van dit blad tegenkomt. In Wordt Vervolgd is al eens een korte aflevering gepubliceerd (*Het petje*) en ook het album, dat vooralsnog geen titel heeft, verschijnt bij uitgeverij Casterman. Het wordt een 70 pagina's tellende zwartwit-roman die in september zou moeten verschijnen.
Verder doet Peter reclamewerk en timmert hij hard aan de weg om internationaal gepubliceerd te worden.

René Hausman is op dit moment druk bezig om het verhaal *De drie witte haren*, op scenario van *Yann*, te realiseren. Volgens de auteur is het een Middeleeuws sprookje voor volwassenen dat zich afspeelt in Oost-Europa. De hoofdpersoon lijkt een beetje op *Laïyna*, maar is toch duidelijk volwassener. Het gaat maar om één verhaal, vervolgafleveringen zullen er dus niet zijn. Daarnaast verwacht Hausman dat eerder gemaakte gags voor *Fluïde Glacial*, op scenario van onder anderen *Gotlib*, *Yann*, *Delporte*, *Dubois* en *Binet*, gebundeld zullen worden en dit jaar nog door Dupuis zullen worden uitgegeven.

Van **Gerrit de Jager** verschijnt binnenkort een nieuw *Doorzon Vakantieboek*. Met daarin een aantal pagina's *Familie Doorzon*, (die verder niet in albumvorm zullen verschijnen), een 10 pagina's tellend interview met *Pa Doorzon*, een reportage over *Doortje Doorzon* (waarin ze ook naakt zal verschijnen), een aantal pagina's *Calvin en Hobbes*, alsook een aantal pagina's *Heinz*, de terugkeer van *Prut Pruts* (door Wim Stevenhagen). Het geheel zal 96 pagina's zijn, waarvan zo'n tweederde in kleur.
Dan moet *Doorzon 14* eind augustus het daglicht zien en de nieuwe *Roel en zijn beestenboel*, genaamd *TGV*, begin september. De nieuwe *Doorzon Agenda* zal in mei te koop zijn.
Tenslotte maakt Gerrit voor *De Bijenkorf* de strip *Bob de beer*. En daarvan verschijnt gauw genoeg deel drie.

Eric Heuvel is nu volop bezig met het tweede deel van *January Jones* (op scenario van Martin Lodewijk), dat al in Sjors en Sjimmie Stripblad loopt. Daarnaast maakt hij wekelijks een één-paginastrip voor het blad *Belfleur*.
Bovendien zijn er kontakten met *Panorama*, wellicht gaan zij in de nabije toekomst ook strips van hem publiceren.

Fred Julsing is natuurlijk erg druk met het onlangs geopende *Professor Ich-centrum*. Dat moet, idealiter, uitgroeien tot een centrum voor stripminnend Nederland. Naast expositie- documentatie- en presentatieruimte is het centrum ook nog eens een uitgeverij.
Een andere voor de hand liggende aktiviteit van Fred is *Ukkie*. Opmerkelijk genoeg stopt Margriet met deze peuter. Fred dus niet, sterker nog, zij is populair genoeg om op de merchandisingtoer te gaan. Bovendien wordt er hard gewerkt aan een nieuw *Tuimel*-verhaal. Verder houdt Fred zich bezig met zeefdrukken en scenario's voor *FantEasy*.
En last but not least werkt hij mee aan een TV-musical, *Het blauwe licht* (zie het Cartoon Aid-boek). Fred tekent de achtergronden waartegen én *waarin* Muppet-achtige figuren in het Engels acteren. Je had het al geraden, de zg. chromatkey-techniek ('levende' akteurs in een tekenfilm-achtergrond).

De laatste tijd kun je **Kamagurka** en **Herr Seele** elke dinsdagavond op de BRT zien in hun programma *Lava*. Recentelijk verscheen ook een special in boekvorm. Dan is er de gelijknamige tijdschriftenreeks (los van het TV-programma), waarvan deze zomer deel 4 zal verschijnen.
Daarnaast sleutelen zij aan een nieuw TV-programma, alsook aan een nieuw theaterprogramma.
Tegenwoordig tekenen Kamagurka en Herr Seele slechts één dag per week, en wel voor *HUMO*, *Haagse Post*, *NRC Handelsblad* (Bert), *OOR* (Cowboy Henk).
Dan zullen er binnenkort vier herdrukken verschijnen, te weten *Het ruikt hier naar onzin*, *Bert maakt het gezellig*, *Folklore en wetenschap* en *Het boeiende leven der sukkels*, alle opnieuw gelay-out.
Nieuwe boeken van Cowboy en van Bert zijn dit najaar te verwachten. Dan wordt er nog gesleuteld aan tekenfilms van Cowboy Henk, dus niet meer als onderdeel van het LAVA-TV-programma.

Hanco Kolk werkt momenteel aan een strip die *Meccano* heet, en in het Franse blad l'Echo des Savanes gepubliceerd wordt. Daarnaast werkt hij aan *Cor Daad*, een strip die in *Taptoe* gepubliceerd wordt. Samen met Peter de Wit sleutelt hij ook nog aan korte verhalen van *Gilles de Geus*. Met diezelfde Peter is hij ook nog bezig met filmpjes van *Mannetje en Mannetje*, die in oktober op TV zullen verschijnen in het zondagochtend-kinderprogramma van de VPRO.

Hein de Kort werkt regelmatig voor *Oor*, *Sjors en Sjimmie* (met *Jean-Pierre*, een paarse aap), *Sociale Sektor* (een blad in de welzijnssfeer), *Handicapmagazine*, *Personal Computermagazine*, *Onze Taal* en *Penthouse*.
Daarnaast maakt hij illustraties voor reclame-doeleinden, o.a. voor de KU in Tilburg en de Bankgirocentrale. Op hetzelfde gebied maakt hij een reclame-tekenfilm voor Pijnenburg.
Dan schrijft hij nog scenario's voor een slap-stick-TV-programma, en over het waar en wanneer is nog weinig bekend.
Tenslotte de zaken waar hij het bekendst om is; *Pardon Lul 6* verschijnt begin juli en *Eikels 3* in de nazomer.

Hans Kresse is op een viertal fronten actief. Sinds lange tijd werkt hij weer aan een indianenverhaal: *De bruid van de morgenster*. Het verhaal is nog niet helemaal af, maar het werk eraan ligt momenteel stil in verband met geldelijke ongenoegens met uitgever Casterman.
De bewerking van *Bor Khan* tot een ballonstrip was voor Kresse bevredigend in zoverre dat hij er een aantal verhaaltechniese fouten uit heeft kunnen halen. Maar hij heeft veel meer hertekend dan vooraf de bedoeling was. Het duurde te lang. Niettemin is hij nu bezig *Svitjolds offer* om te werken tot een ballonstrip voor Oberon.
Voor Lombard is hij bezig met de ballonstrip *Djengis Khan*. Uit binnen- en buitenland heeft hij documentatie verzameld over het leven van deze stichter van het Mongoolse wereldrijk. Er zijn 200 platen gepland, te verdelen over vier albums.
Tenslotte is Kresse bezig met een nieuwe krantenstrip van *Eric de Noorman*. Het is zijn bedoeling terug te keren naar de 'sword and sorcery'sfeer, doorspekt met sf-elementen, uit het begin van de serie. Bepaalde oude verhaallijnen die toen niet goed uitgewerkt zijn, worden nu weer opgepakt en verduidelijkt. De titel bestaat alleen nog in het hoofd van de auteur, maar we mogen oude bekenden als Orl van de Dvergars en Lauri de magiër terug verwachten. De perfectionist Kresse is al drie keer overnieuw begonnen, zodat het nog wel even kan duren eer de strip af is. Inmiddels hebben wel al 14 Nederlandse kranten en één Belgische belangstelling getoond.

Robert van der Kroft werkt hard aan een boekuitgave van *Claire*, die elke week in *Flair* verschijnt. Hij wil dit boek samen met Jan van Die en Wilbert Plijnaar zélf uitgeven. De titel is heel toepasselijk *Op eigen benen*, hetgeen ook voor de stripfiguur geldt. Te verwachten in de nazomer.
Ook samen met Jan en Wilbert heeft Robert de supervisie over de lange Sjors en Sjimmie-verhalen, waarvan in mei het 20e album verschijnt. De cover is van Robert, de rest van diverse studio's.
Verder werkt Robert aan *Droppie Water*, dat hij maakt voor de *Unie van Waterschappen*.
Ook is hij druk met een hoorspel van Claire, en hoorspelen van Sjors en Sjimmie, die horen bij TV-filmpjes van 3 à 5 minuten.

Henk Kuijpers heeft het negende Franka-verhaal, *Moordende concurrentie*, inmiddels voltooid. Naast het gewone album (dat al verschenen is) komt er ook nog een Luxe-editie op de markt. Naast een bundeling van *Moordende concurrentie*, *Het monster van de Moerplaat*, *de Pyromaan* en *De saboteur* (eveneens met Laura lava), heeft die Luxe-editie ook nog een extra middenkatern, met daarin een aantal pagina's schetsen, foto's en andere achtergrondinformatie. Bovendien vind je er twee extra cover-illustraties in terug en een drie-pagina-strip over Laura Lava, waarin wordt uitgelegd waar zij mee bezig was toen Franka met de tanden van de draak speelde. Titels van de twee delen van het middenkatern: *Tussenspel* en *Achter de coulissen*.
Verder verscheen er nog een map met vier Franka-illustraties van 30x40 cm. in kleur. Het thema hiervan is de tegenspeelsters van Franka. Ideeën voor volgend werk zijn: water, auto's en steden. Naast wat reklamewerk tekent Henk ook voor het blad *Welzijn*. Tenslotte kan vermeld worden dat Franka 10 in een (zeer) vroege fase verkeert.

Gerard Leever is bezig met de voorbereiding van het tweede *Felix Flux Museum*-verhaal. Dat zal gaan over de zoektocht naar een steen of een andere aanwijzing, waar een toekomstvoorspelling van de Maya's op staat. Wat die voorspelling inhoudt, is nog niet bekend, wel dat-ie uitkomt.
Daarnaast maakt hij wekelijks *Oktoknopie* voor *Taptoe* (zie ook het Cartoon Aid-boek) en verzorgt hij de illustraties bij de Moppentrommel in *Donald Duck*.

Of **Martin Lodewijk** nog wat doet? Wat dacht je van (natuurlijk) het nieuwe verhaal van *Storm*? De titel zal zijn *De terugkeer van de rode prins*. Storm en Roodhaar keren terug naar Pandarve en worden geconfronteerd met allerlei raadselachtigheden rond hun oude makker *Nomad*.
Daarnaast werkt hij aan *January Jones; De schedel van sultan MkWaWa*, dat nu in Sjors en Sjimmie loopt. Hij is bovendien bezig met *De zwarte schaduw*, als vervolg op *De rode schaduw*, avonturen dus van *Edmund Bell*, met tekenaar René Follet.
En wat dacht je van de voorbereiding van een nieuw *Agent 327*-verhaal? Daarover kon helaas niet meer informatie losgepeuterd worden. Tenslotte houdt Martin zich ook bezig met illustraties voor reclame-doeleinden, waarvan die voor Ouwehand en de landmacht het bekendst zullen zijn.

Dick Matena legde op het moment van navraag de laatste hand aan het boek over *Van Gogh*. Op het moment dat je dit leest zal het boek af zijn. Te verschijnen in juni. Daarnaast is hij bezig met een bewerking van *Dik Trom*. Van dat boek, dat begin volgend jaar zal verschijnen, is nu ongeveer de helft af.
Voor meer informatie zal ik hier verwijzen (want in napraten of jatten heb ik geen zin) naar het onvolprezen *De Toestand*, (nrs. 1 en 2) met daarin een grondig interview met de auteur en veel informatie over beide projekten.

Bert van der Meij was onlangs op TV in het VPRO-programma *Onrust*. Maar hij werkt ook nog hoor. Zo is daar *De lift*, zie voor meer info ook Lian Ong, die daar (uit vrije wil, zo is uit welingelichte bronnen vernomen) aan meewerkte.
Daarnaast moet binnenkort een *Pinguins*-boek bij Casterman verschijnen. De strip *De mens Boeroebi* zal, naar eigen zeggen, zo ongeveer in de regen verzuipen. Sherpa zal dit in het najaar uit gaan geven (is het nog lang tot de herfst?).
Als laatste kan gemeld worden dat Bert werkt aan *Moeshashi*, een lang verhaal. Over het waar en hoe van publicatie is nu nog niets bekend.

Marc Legendre (Ikke) en **Jef Wellens** (auteurs van *Biebel* en *Cactus*) zijn niet te stuiten in hun werkdrift. Naast te verwachten albums van *Biebel* (nr. 14: *Biebel, om te stelen* en een nr. 15, waarvan de titel nog niet bekend is) kunnen we hun creatie ook nog in een ander medium tegenkomen; Biebel zal nemelijk binnenkort gebruikt worden om een niet nader te noemen chocoladerepenmerk te promoten en er zijn besprekingen gaande over tekenfilmpjes van 25 minuten elk, waarin *Biebel* zijn avonturen zal beleven.
Naast *Biebel* heeft *Legendre* nog meer stripactiviteiten om handen. Hij is bezig met een scenario voor *Marcel Rouffa* (!): de strip zal gaan over ene familie Klipper, met in de hoofdrollen een arts van de organisatie "Artsen zonder grenzen" en zijn geadopteerde kind. Het verhaal brengt ons wederom naar exotische streken - dat is wel te verwachten met *Rouffa*.
Legendre, *Wellens* en *Bosschaert* (!) hebben zich verenigd in Studio Tien op Tien en in die hoedanigheid zijn ze bezig met een verhaal rond een meisje met de naam *Sam*. Een eerste (en wellicht enige) deel heet *De Garage*, waarin het meisje droomt en fantaseert over een oude Porsche die op een autosloperij staat. Het verhaal laveert volgens de makers tussen droom en werkelijkheid. Het is dit jaar nog op de markt te verwachten.
Legendre en *Bosschaert* zijn bovendien bezig met *Kalima*, een realistisch getekend verhaal over de Azteken dat zich ten dele in deze tijd afspeelt en ten dele in het verleden. Op deze strip zullen we echter nog lang moeten wachten. Volgens de makers is het werkelijk een pièce de rêsistance...
Oh ja, zei *Wellens* op de valreep: er zijn ook nog besprekingen gaande met een Belgisch filmproductiehuis over korte shots van *Cactus*. Dit zullen waarschijnlijk drie-seconden filmjes voor de Belgische televisie worden.

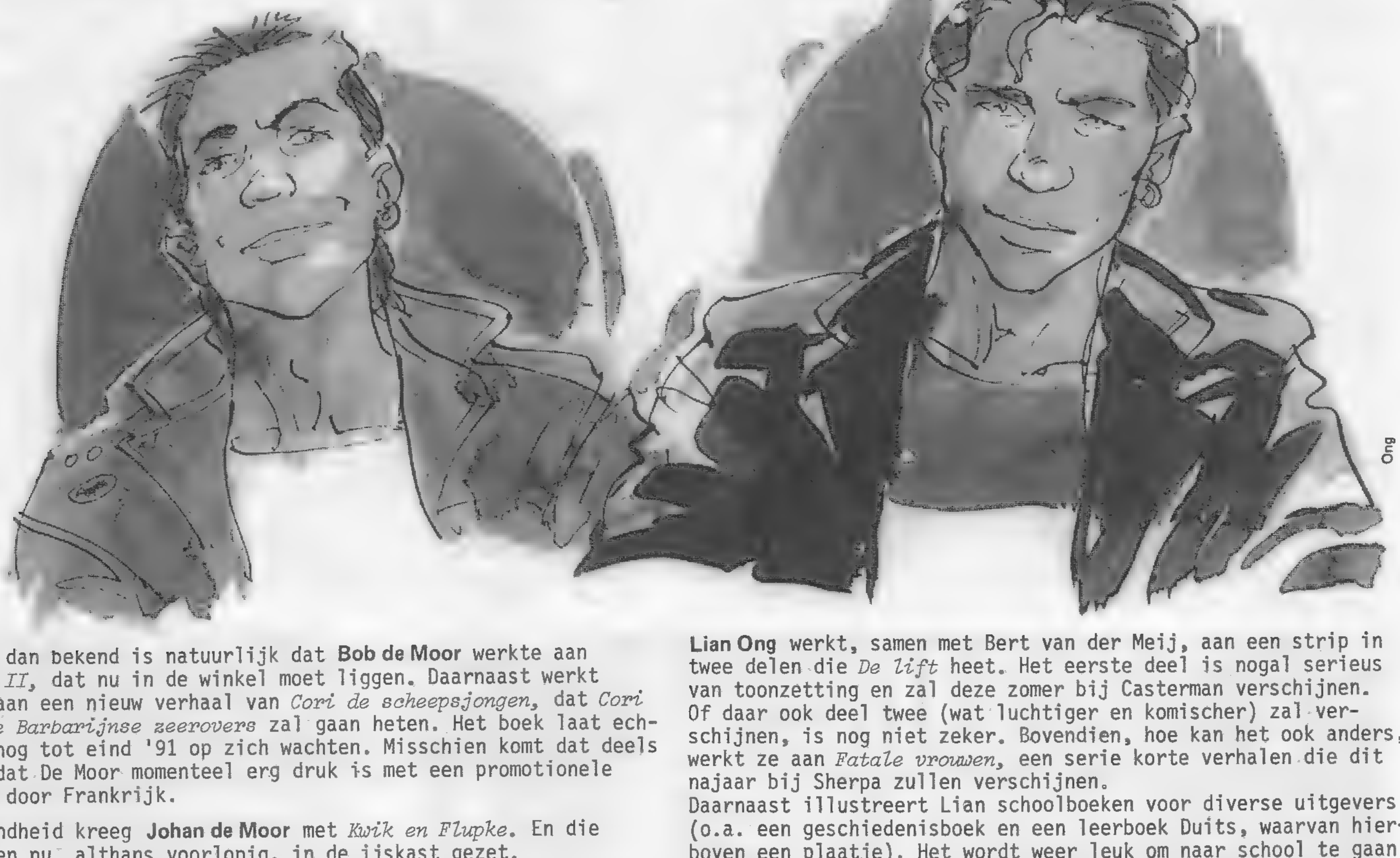

Meer dan bekend is natuurlijk dat **Bob de Moor** werkte aan *Sato II*, dat nu in de winkel moet liggen. Daarnaast werkt hij aan een nieuw verhaal van *Cori de scheepsjongen*, dat *Cori en de Barbarijnse zeerovers* zal gaan heten. Het boek laat echter nog tot eind '91 op zich wachten. Misschien komt dat deels doordat De Moor momenteel erg druk is met een promotionele toer door Frankrijk.

Bekendheid kreeg **Johan de Moor** met *Kwik en Flupke*. En die worden nu, althans voorlopig, in de ijskast gezet.
Bezig is Johan met het vierde *Kasper*-verhaal, dat op zichzelf zal staan, dus geen cyclus meer, en het zal zo'n 60 pagina's lang zijn. Daarnaast werkt hij aan een bewerking van *De grotesken*, van Paul van Ostayen. Lezers van (A Suivre) kunnen cartoons van zijn hand bewonderen.

Michel Nadorp zit twee dagen per week op de redaktie van *Donald Duck*. Hij verzorgt dan o.a. de covers en naast wat merchandising maakt hij ook reklame voor DD op abri's en autobussen. Een twee-paginastrip van zijn hand, *Gijs Gans*, verschijnt in DD nr. 16 (april), en een vier-paginastrip, *Donald Duck*, zal in DD nr. 29 (juli) verschijnen. De hoofdpersonen van een andere strip waar hij aan werkt, *Dwarsstraat*, kun je elders in dit blad zien (pag. 30).
Over de publikatie hiervan is nog weinig bekend. Ander redaktioneel werk doet hij bij *Stripschrift*, waar hij de rubriek *stars en strips* verzorgt, alsook de redaktionele pagina's voor de Batman-comics in Nederland.

Lian Ong werkt, samen met Bert van der Meij, aan een strip in twee delen die *De lift* heet. Het eerste deel is nogal serieus van toonzetting en zal deze zomer bij Casterman verschijnen. Of daar ook deel twee (wat luchtiger en komischer) zal verschijnen, is nog niet zeker. Bovendien, hoe kan het ook anders, werkt ze aan *Fatale vrouwen*, een serie korte verhalen die dit najaar bij Sherpa zullen verschijnen.
Daarnaast illustreert Lian schoolboeken voor diverse uitgevers (o.a. een geschiedenisboek en een leerboek Duits, waarvan hierboven een plaatje). Het wordt weer leuk om naar school te gaan!

Peter Pontiac is druk doende met de uitgave van zijn eigen blad dat *Pontiac Review* gaat heten. Het wordt in de magazineformule gegoten en het worden themanummers van 64 pagina's. Naast *Pontiacs greatest hits* zullen er schetsen, tekeningen, korte strips en wat dies meer zij in verschijnen. De thema's die al in de koker zitten (hoewel ze nog niet geheel vast liggen) zijn: 1e *Gaga en Gigi*-nr., met daarin ook het vroege werk (vanaf 1969 dus!!), 2e *Willem de Ridder*-nr., waarmee Peter al vanaf 1969 samenwerkt, 3e *Sex*-nr., 4e *Drugs*-nr., 5e *Rock 'n Roll*-nr., 6e *De pen en het zwaard*-nr., dat wat politiek geladen zal zijn, 7e *Jahweh en Weltschmerz*-nr., over liefde/angst/haat etc., 8e *De losse eindjes*. En dan is 1990 al een heel poosje verstreken.
Verder maakt Peter een uit hout gezaagd reclamebord van de figuur *Bo Weevil*, voor onbespoten katoen, een projekt dat in Turkije is opgezet. Tenslotte maakt hij voor de *Fa.Onrust* van de VPRO een papieren theater.

Oosterveer

Minck Oosterveer maakt regelmatig reclamewerk, waarbij Veilig Verkeer Nederland zijn belangrijkste klant is. Maar de meeste tijd spendeert hij toch aan *Claudia Brücken*, dat hij op scenario van Willem Ritstier tekent. Het eerste album, *De witte engel*, ligt net in de winkel, het tweede, *Winter in Parijs*, wordt nu voorgepubliceerd in Kuifje en op het moment dat wij hem spraken was hij bezig met het derde verhaal.
Over de kritiek op het eerste album (dat 'de witte engel' een (neo)-nazi zou moeten zijn en dat de tekeningen te nadrukkelijk aan de sexy Claudia zijn opgehangen) wil hij nog wel wat kwijt. In het oorspronkelijke scenario was 'de witte engel' inderdaad een neo-nazi, maar dat werd onder druk van de uitgever veranderd met het oog op de Duitse markt. Daarnaast is de figuur Claudia Brücken al zo'n zes jaar oud en heeft Jean-Luc Vernal (hoofdredacteur bij Kuifje) er toendertijd op aangedrongen zoveel mogelijk sex en geweld in te stoppen. Lombard had toen de bedoeling het verhaal te gebruiken voor een op stapel staand maandblad voor een volwassen publiek. Voor *De witte engel* hebben de auteurs dat afgezwakt, maar naar eigen zeggen onvoldoende. Minck hoopt dat het in de toekomst nog minder wordt.
Het tweede verhaal (*Winter in Parijs*) speelt zich nog maar gedeeltelijk in Duitsland af. Wederom onder druk van de uitgever, die zich meer op Frankrijk en België wil gaan richten. En die zijn niet in Duitsland geïnteresseerd, zodat Claudia uit dat land weg zal moeten. Het verhaal begint met een aantal aanslagen in Berlijn. Links-extremisten krijgen de schuld en dat is nu net de bedoeling van de rechts-extremisten die zo aan geld willen komen. Er wordt een Fransman gepakt die wel wil getuigen en die vanuit Berlijn naar Parijs moet worden vervoerd. De naam LePen valt niet, maar volgens Minck Oosterveer is het wel duidelijk dat zijn partij bedoeld wordt. Met pijn en moeite hebben de auteurs het voor mekaar gekregen dat het derde deel zich in Nederland af mag spelen. Claudia heeft inmiddels ontslag genomen bij de Duitse politie en is lid geworden van een internationale anti-terreurbrigade. Zij wordt naar Rotterdam gestuurd omdat daar neo-nazi's aktief zijn. De synopsis van het verhaal is klaar, maar het is nog onbekend wanneer het gepubliceerd zal worden.

Ook **Wilbert Plijnaar** is, hoe kan het ook anders, bezig met de uitgave van het *Claire*-boek. En, je raadt het al, ook hij heeft de supervisie over de lange Sjors en Sjimmie-verhalen. Beide aktiviteiten doet-ie samen met Robert van der Kroft en Jan van Die (zie ook aldaar). Daarnaast heeft Wilbert een studiootje, *Gimix Media* genaamd, waar hij o.a. drie-dimensionele dingen doet (decors voor foto's en etalages e.d.).

Van **Aloys Oosterwijk** wordt binnenkort het derde *Cor Morelli*-verhaal, *Het grote geluk*, in Sjors en Sjimmie gepubliceerd. Aloys wil Cor Morelli meer laten reizen en dat is te merken. *Het grote geluk* speelt zich af in Nederland, Italië en Berlijn. Die laatste stad leverde onverwacht echter de nodige problemen op. Op het moment dat het hele verhaal af was ging de muur neer. Voor de wereld een plezierige zaak, maar voor voor Aloys betekende het een hoeveelheid extra werk. Omdat de (inmiddels niet meer (be)staande) muur in het einde van het verhaal een prominente rol speelde was hij gedwongen de laatste platen te hertekenen. Inmiddels is Aloys bezig met het vierde verhaal, dat misschien *Ontmoeting in Beiroet*, of anders *Gôh* gaat heten. Hierin komt Cor, op zoek naar een verdwenen meisje, in Beiroet terecht, waar hij te maken krijgt met wape wapenhandelaars en Azerbeidjani. Volgens Aloys is de essentie van het verhaal de mate waarin je bij iets betrokken raakt. Tijdens het maken van *Het grote geluk* heeft hij ook nog tijd gevonden om zijn eerste erotiese strip te maken. De acht platen zijn gesitueerd in Zuid Afrika waar een blanke vrouw fantaseert over het vrijen met haar zwarte bediende. Het basisidee, een vrouw die zich verbeeldt een man in haar spiegelbeeld te zien, was oorspronkelijk voor *Cor Morelli* bedoeld. Het verhaal is in het Spaanse blad Totem gepubliceerd.
Naast strips maakt Aloys oosterwijk ook story-boards voor commercials. Zo werkte hij aan story-boards voor *Steps*, *Ultra Vizir*, het postbus 51-filmpje over de belastingtelefoon en een anti-alcoholspot voor Veilig Verkeer Nederland.

Oosterwijk

Het is al een poosje geleden dat we iets van de hand van **Erika Raven** mochten aanschouwen. Maar ze werkt hard aan een nieuw verhaal met de helicopterpilote *Ripley*, genaamd *Katangau River*. Het verhaal zal twee albums beslaan, die echter ook onafhankelijk van elkaar gelezen kunnen worden. Deel 1 speelt in Maleisië, waar Ripley in opleiding is en waar ze ook haar vriendin Marilou weer ontmoet.
Onderhandelingen met uitgevers zijn nog gaande, maar Erika hoopt dat het album nog dit jaar zal verschijnen.

Wat zijn gezondheid betreft kon het **Eric Schreurs** beter vergaan, maar stilzitten kan hij niet. Natuurlijk is hij bezig met *Joop Klepzeiker* (elke week in de *Nieuwe Revu*). Van deze figuur zijn binnenkort ook diverse merchandising-produkten, zoals een t-shirt, te verwachten.

BENT U ER OOK ZO ÉÉN DIE DE BUURT OP DE HOOGTE HOUDT?

Minder bekend is wellicht dat hij, op scenario van Hein de Kort, *Dik van Bil* tekent voor *Penthouse*. Een album daarvan kun je dit najaar tegemoet zien. Daarnaast is Eric bezig met *Adrian Backfish*, een geheel tekstloze strip. Verder maakt hij 'reclame'-tekeningen voor de Stichting Ideële Reclame (SIRE). Er zijn er nu 6 of 7, bekend van aanplakbiljetten en de STER.

Erika Raven
HALLO! IK BEN RIPLEY, PILOTE. DE LAATSTE JAREN HEB IK ZOWAT OVERAL IN AZIË GEZETEN...
DE KARAKTERTREK DIE IK HET MEEST WAARDEER IN ANDEREN IS VOLHARDING! WEET JE WEL, MENSEN DIE - GELIJK WAT ER GEBEURT - BLIJVEN DOORBIJTEN IN WAT ZE DOEN...
ZOZO LALA
NEEM NU DIT BLAD: ELKE TWEE MAANDEN BOORDEVOL KNAPPE ARTIKELS, BOEK-BESPREKINGEN, INTERVIEWS... ECHT KLASSEWERK! AL 50 NUMMERS LANG! JE MOET 'T MAAR PRESTEREN, NIETWAAR?
GELUKKIG WEET M'N POSTBODE ME TELKENS TE VINDEN OM ME 'N NUMMER TE BEZORGEN! ... OVER DOORBIJTERS GESPROKEN!!
'T BINNENLAND VAN BORNEO HEB IK NU WEL GEHAD... WAT WORDT 'T VOLGENDE KEER? PAPOEA?
THE END
Erika Raven '90

Van **François Schuiten** kunnen we enkele interessante projekten verwachten, maar een en ander zal volgens de auteur zelf nog wel wat tijd vergen. Zoals we al eerder in ZozoLala vermeldden is Schuiten verantwoordelijk voor het grafische concept van de film *Taxandria*, van de Franse cineast *Raoul Servais*. Deze film zal over een goed jaar uitkomen, óók in Nederland.
Tevens is hij bezig met een nieuw deel in de serie *Duistere Steden*, getiteld *Brüsel*. Er zijn nog maar 5 platen gemaakt en Schuiten verzuchtte dat het projekt nog heel wat voeten in aarde had. Wat wél binnenkort te verwachten is het vervolg op *De Holle Aarde, NogégoN*, dat bij Arboris zal verschijnen.
De broertjes Schuiten hebben overigens meegewerkt aan een verhaal van de tekenares Anne Baltus, getiteld *Dolores*, dat in (A Suivre) gepubliceerd werd. Ook in dit verhaal weer fraaie staaltjes van (binnenhuis)architectuur, waarbij fantasie en werkelijkheid op een intrigerende manier met elkaar verweven zijn.

De nieuwe *Canardo* is net verschenen, maar **Benoit Sokal** heeft het volgende deel al af. Het verhaal zal vanaf juni/juli in (A Suivre) voorgepubliceerd worden. *'Het is dit keer een echte thriller, gesitueerd op een eiland. Verder werk ik met François Rivière aan een politieroman, waarvoor ik de illustraties maak. Het boek verschijnt in september bij de Franse uitgever Nathan en is bedoeld voor een heel jong publiek, van 10-12 jaar.'* Ook met Populaire, de schrijver van *Sanguine*, heeft hij nog een gemeenschappelijk project, dat echter vaag blijft: *'Populaire werkt heel langzaam. Het wordt opnieuw een historische strip, die zich echter 2,3 eeuwen eerder zal afspelen dan* Sanguine, *mogelijk in het renaissancistische Italië.'*

Over **Daniel Torres** kunnen we hier kort zijn, gezien het feit dat we het in een komend nummer uitgebreider over hem hebben. *Torres* houdt zich momenteel vooral bezig met het schrijven van scenario's. Het reeds op de Franse markt verschenen *Opium* bevat een aantal verhalen van zijn hand, maar die zijn verder uitgewerkt door een groepje enthousiaste leerlingen. *Torres* denkt er zelf aan zich na enkele episoden *Opium* terug te trekken om hetzij een nieuw groepje tekenaars te begeleiden, hetzij zelf weer te gaan tekenen. Alhoewel dat laatste voorlopig niet waarschijnlijk lijkt, want volgens de auteur zelf "verveelt het tekenwerk hem de laatste tijd"...

Sokal
...TU LES VOIS, EMMA?
...ILS RENTRENT.. ILS ONT PRIT QUELQUE CHOSE... L'OBSTINATION DE CE MONSIEUR CANARDO A ÉTÉ PAYANTE... MAIS JE NE VOIS PAS VOTRE MARI, MADAME DURAND... IL DOIS ÊTRE À L'INTÉRIEUR DE LA CABINE...
...ÇA M'ÉTONNERAIT: IL NE PEUT Y RESTER SANS AVOIR LE MAL DE MER!

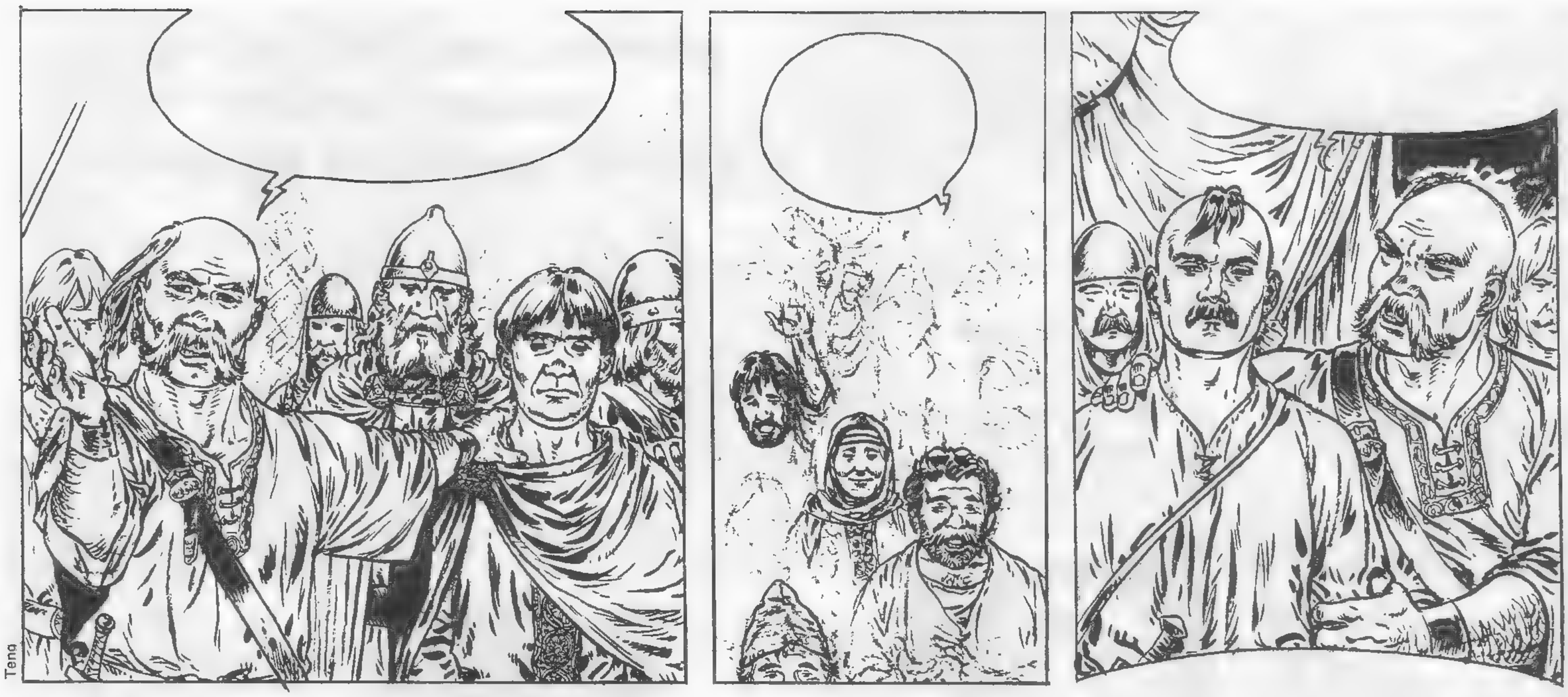

Ook **Paul Teng** zit niet stil. Hij is bezig met een strip op scenario van de Fransman Vladimir Volkoff, over vorst Vladimir van Kiev, die in de 10e eeuw Rusland kerstende en daarmee grondlegger werd van de Russisch orthodoxe kerk. Over pakweg een jaar te lezen in de *Verhalen en Legenden*-reeks van Lombard. Iets langer zul je moeten wachten op korte verhalen over de Russische revolutie, die tzt. -vergezeld van een theoretisch gedeelte- verschijnen in de Lombard-reeks *Historische Verhalen* (voorpublikatie in *Kuifje*).

En Teng liet ons weten óók bezig te zijn aan een nieuw verhaal rond *Delgadito*.

Willem Vleeschouwer houdt zich momenteel vooral bezig met illustratiewerk, zoals voor de schoolboekenuitgevers Malmberg en Meulenhoff. Ik *zei* toch dat het weer leuk wordt om naar school te gaan...
Verder doet hij veel reclamewerk, zoals voor de NS (Tienertoer) en Wehkamp en tekent hij achtergronden voor tekenfilms en foto's.

Jan Vervoort maakt reklamewerk voor uiteenlopende bedrijven en organisaties als Peugeot, de Hartstichting en een hotel in Den Haag, maar werkt toch voornamelijk voor educatieve uitgeverijen. Zo is iedere maand een zwart-wit illustratie van hem (en soms een kleurenillustratie) terug te vinden in het maandblad KIJK-Lingua. Maar voor het grote publiek zal hij toch 'de man van de *Elno*-verhalen' zijn. Onlangs liep in Sjors en Sjimmie het tweede Elno-verhaal ten einde. In *De mechanische kameel* ontmoet Elno een geheimzinnig Libanees meisje. Via haar komt hij in Saudi-Arabië terecht, waar hij verzeild raakt in een broedertwist over de politieke lijn en de zeggenschap over een militie. Het verhaal heeft als achtergrond de armzalige situatie van het Libanese volk.
Aan de basis van het verhaal stond een krantekop: (P)rodeo op de mechanische kameel. (Oorspronkelijk ook de titel van het verhaal, maar Oberon vond *Déjà vu in sMon-Thang* ook al zo moeilijk.) Het stukje in de krant verhaalde over een braderie waar de bekende mechanische stier plaats had gemaakt voor een kameel. Geintrigeerd door de krantekop kwam Jan, via de kameel, op Saudi-Arabië en voor we het wisten was er een nieuw Elno-verhaal geboren. Inmiddels is het scenario voor het derde verhaal op wat punten en komma's na af en zal Jan Vervoort een dezer dagen met tekenen beginnen. Het nieuwe verhaal (dat als werktitel *Rookgordijnen* draagt) speelt zich na Nepal, Libanon en Saudi-Arabië dit keer in het Nederlandse Eindhoven af, mede op verzoek van de Eindhovense kunststichting. In die stad wordt een nieuw muziekcentrum gebouwd en dat wordt met een grote kulturele manifestatie gevierd.
Tegen de achtergrond van Eindhoven raakt Elno betrokken in een serie gebeurtenissen in de wereld van electronica en occultisme. Hij krijgt te maken met een charismatische tegenstander, die aanvankelijk achter de schermen opereert maar zich steeds duidelijker moet manifesteren. Alles wijst op een onvermijdelijke confrontatie tussen Elno en zijn tegenstrever.

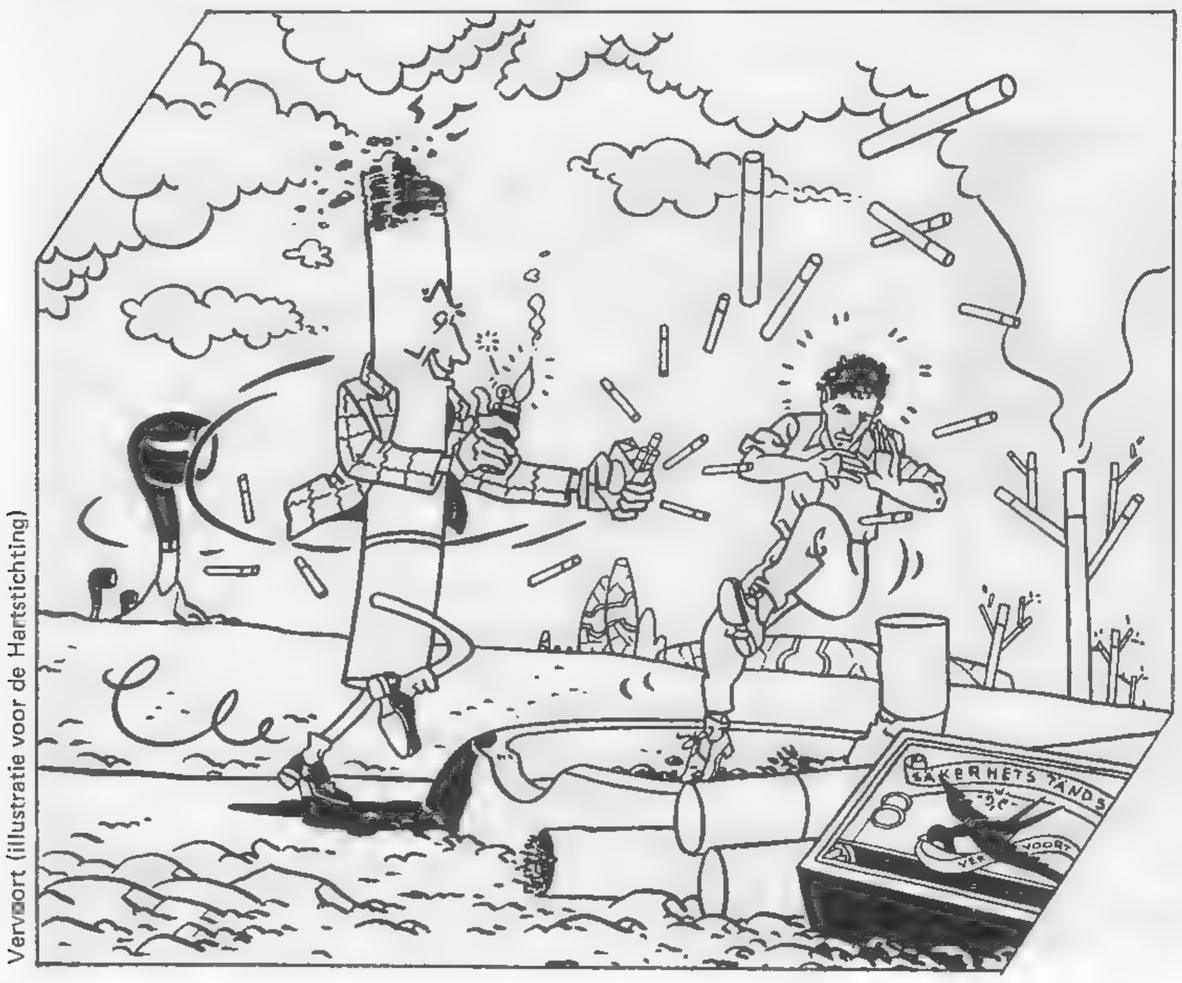

Vervoort (illustratie voor de Hartstichting)

René Windig en Eddie de Jong hebben alle nevenaktiviteiten voorlopig stopgezet om zich geheel te kunnen wijden aan *Heinz*. En daarvan kun je in de nazomer het zesde album verwachten en rond de kerst deel zeven.

Peter de Wit is bezig met filmpjes van *Mannetje en Mannetje* en met korte verhalen van *Gilles de Geus*. Zie voor beide aktiviteiten ook Hanco Kolk.
Daarnaast werkt hij (natuurlijk) aan *De familie Fortuin*, waarvan nog dit jaar een album het daglicht moet zien. En alsof het nog niet genoeg is, houdt hij zich bezig met een lesboek voor allochtonen. ●

Peter van Dongen

Kort Amerikaans

Ton Vanderwheels

Concrete (Chadwick)

Op 22 april zal de hele wereld samenwerken om de bevolking bewust te maken van de gevaren die ons milieu bedreigen. Deze dag heet *Aarde-dag*. Een bijdrage van de stripwereld aan deze dag is *Concrete celebrates Earth Day 1990*. Deze strip (32 pagina's kleur, $ 2.50, uitgeverij Dark Horse) bevat natuurlijk Paul Chadwicks Concrete, maar daarnaast ook nog materiaal van Moebius en Charles Vess.

Een firma die na een lange absentie weer in volle glorie terugkeert op de stripmarkt is *Disney*. De terugkeer is meteen heel erg fors. In april brengt Disney al weer tien titels uit, waarvan zes met het nummer een. De figuren zijn alle zeer bekend, Donald Duck, Goofy, Roger Rabbit, Chip 'n Dale, etc. Het is dan ook geen echt groot risico, zeker niet voor een bedrijf met de financiële kracht van Disney.

Het succes van de *Aliens*-comics zet aan tot navolging. Ook andere stripuitgevers willen met van de film bekende figuren een dergelijk succes bereiken. Binnenkort verschijnt bij Adventure Comics dan ook *Planet of the apes nr. 1*, met het bekende gegeven van een door apen overheerste aarde, dat al in vijf, en binnenkort zes, films werd gebruikt. Of deze strip echter net zo succesvol wordt als *Aliens* is nog maar de vraag. Behalve met de naamsbekendheid had dat ook te maken met de enorm hoge kwaliteit van die strip.

Marvel schijnt de laatste tijd ook dingen uit te willen geven die niets met superhelden te maken hebben. Zo bouwt de nieuwe zesdelige miniserie *The Elsewhere Prince* verder op de fundamenten van Moebius' *Hermetische Garage*. Het hoofdverhaal zal worden geschreven door Moebius en Lofficier, zodat het karakter van het oude werk behouden zal kunnen blijven. En ook grafisch zal het werk op peil kunnen blijven. Eric Shanower, bekend van zijn *Oz*-boeken, zal namelijk het tekenwerk verzorgen. Verder bevat de miniserie een 8 pagina's tellende back-up met tekst en tekeningen van Moebius zelf.

IS IT PROGRAMMED?
YES! MY BOW NOW CONTAINS ENOUGH POWER TO SHAKE THE VERY FOUNDATIONS OF THE AIRTIGHT BARAGE!
LET'S HOPE IT PROVES SUFFICIENT!
HMMM...
The Elswhere Prince (Shanower)

Het weer wordt weer beter, de zomer zit er aan te komen. En aangezien in Amerika de verkopen van comics stijgen wordt dan van de meeste series een extra nummer uitgebracht, de zogenaamde *Annual*. Bij DC staan de annuals van alle series dit jaar los van elkaar. Bij Marvel is het dit jaar anders. Daar vormen alle *annuals* die in een bepaalde maand verschijnen samen een verhaal. De reden is natuurlijk niet het verhaal zelf. Een annual telt 64 pagina's, dus genoeg om een verhaal met een superheld te vertellen. Maar het verleden heeft uitgewezen dat door de verschillende superhelden (op een enigszins geforceerde manier) aan elkaar te koppelen de verkoopcijfers stijgen. En dus worden in de eerste reeks van *annuals*, die hier zo in de maand mei zullen verschijnen, de Punisher, Daredevil, Hulk en de Silver Surfer samen in een verhaal geperst. Alleen de *annual* van *Excalibur* staat hier helemaal los van. Maar die heet dan ook geen *annual*, maar *special* en kost geen $ 2.00, maar $ 4.95 en brengt dus nog meer op. Het is die $ 4.95 waarschijnlijk echter wel waard, aangezien het een product is van schrijver Chris Claremont en tekenaar Rick Leonardi.

Eindelijk weten we dan wat er gebeurd is met Jim Shooter, die enkele jaren geleden ontslagen werd als hoofdredacteur bij Marvel. Hij is een nieuw bedrijf begonnen, *Voyager Communications*, dat onder de naam *Valiant* comics uit zal brengen. Alhoewel het niet slim is om onder de naam Valiant comics uit te geven (door de beginletter V kom je op alle bestellijsten achteraan te staan), lijkt het eerste product commercieel goed in elkaar te zitten. Van de grootste producent van videospelletjes, Nintendo, werd toestemming verkregen om comics uit te geven met hun figuren, die een zeer grote bekendheid genieten. Zo is de eerste uitgave van Valiant een strip met de *Super Mario Brothers*. Ook heeft Valiant de rechten verworven op oude series zoals *Magnus*, *Turok* en *Lost In Space* (die we in Nederland nog kennen uit de reeks Avontuur Classics van zo'n twintig jaar geleden) en zullen van die series in een later stadium nieuwe uitgaven worden verzorgd.

Green Lantern

Shade, the changing man

In de volgende maanden zal een zeer groot aantal superhelden debuteren - of een come-back maken - met nieuwe series. Bij DC zijn *Hawkworld*, *Green Lantern*, *The Demon* en *Shade, the changing man* de nieuwelingen. Nou ja, nieuw? Het zijn allemaal figuren die we al uit het verleden kenden, aangezien ze bij DC niet iemand in dienst schijnen te hebben die in staat is iets echt nieuws te verzinnen. Marvel gaat van start met *Black Knight* (nu nog een vierdelige miniserie; maar wie weet?), *Guardians of the Galaxy*, *New Warriors* en *Deathlok* (een vierdelige miniserie en daar zal het mijns inziens ook wel bij blijven). o

I'VE HAD MANY NAMES IN MY TIME. BUT THE WORLD KNOWS ME BEST AS--
--MACHINE MAN!
SORRY, BUT THAT NAME DOESN'T LIGHT MY TELESCREEN!
YOUR WORDS ARE STRANGE... BUT YOUR MEANING IS CLEAR...
Machine Man (Smith)

Matt Slate

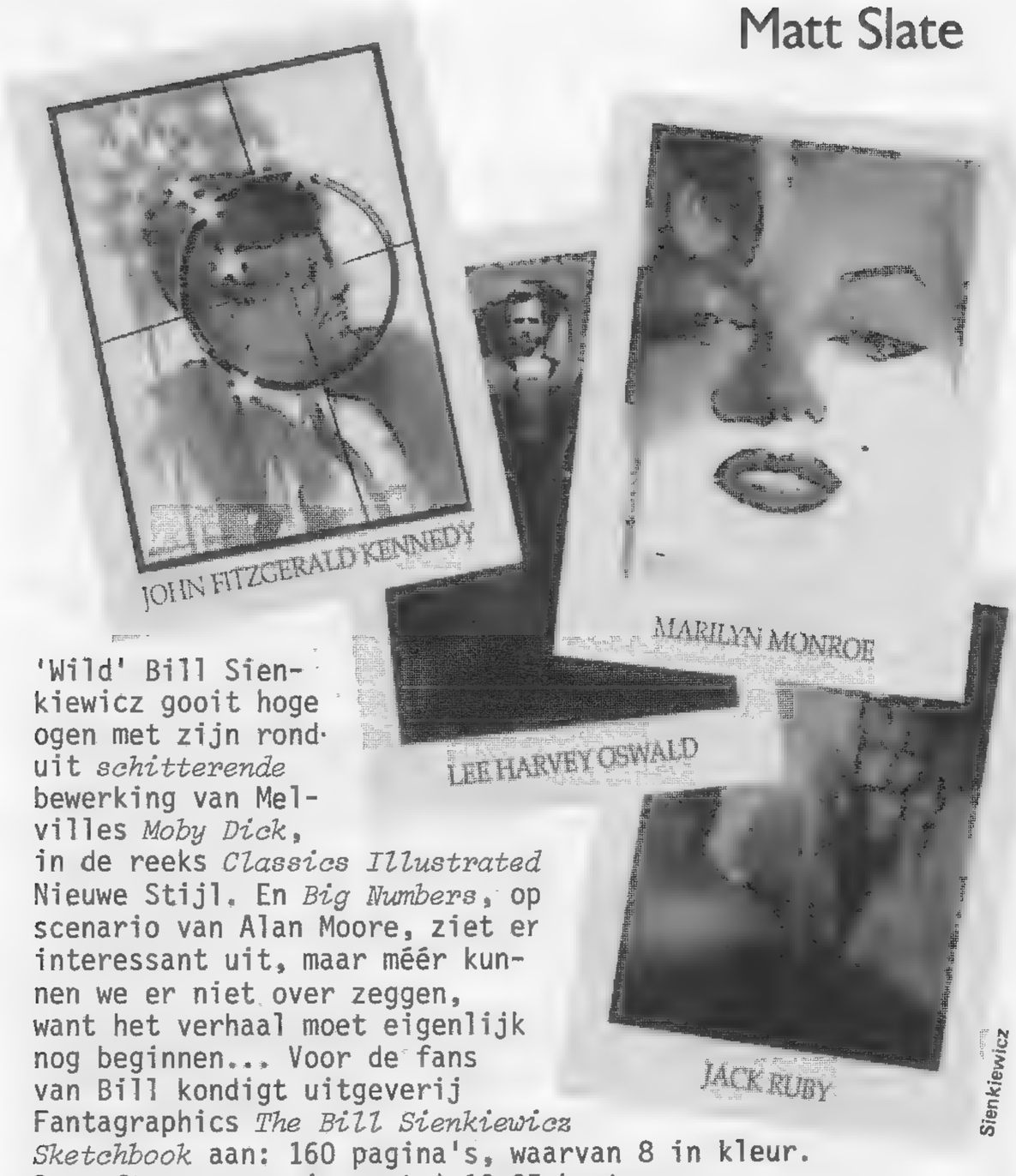

'Wild' Bill Sienkiewicz gooit hoge ogen met zijn ronduit *schitterende* bewerking van Melvilles *Moby Dick*, in de reeks *Classics Illustrated* Nieuwe Stijl. En *Big Numbers*, op scenario van Alan Moore, ziet er interessant uit, maar méér kunnen we er niet over zeggen, want het verhaal moet eigenlijk nog beginnen... Voor de fans van Bill kondigt uitgeverij Fantagraphics *The Bill Sienkiewicz Sketchbook* aan: 160 pagina's, waarvan 8 in kleur. De softcover-versie gaat $ 19.95 kosten.
Eclipse brengt een kaartspel uit, *The Kennedy Assassination*, een originele vorm voor wat in feite een boek is: aangezien de moord op John F Kennedy nog steeds niet opgelost is, doen de meest wilde theoriën de ronde. Paul Brancato zette alle samenzweringstheoriën nog eens op een rijtje en Sienkiewicz verbeeldde alle mogelijke hoofdrolspelers op 36 kaarten. Prijs: $ 8,95 (juni).

Het duurt nog een paar maanden voordat de vele Miller-freaks nieuw werk van hun idool te zien krijgen. Maar hij werkt dan ook aan verschillende projecten tegelijk: zijn eigen *Elektra Graphic Novel* (waarvan hij het scenario en de tekeningen al lang af heeft; het is alleen nog niet gepubliceerd.) *Hard-boiled*, een echt heavy strip, getekend door Geoff Darrow (in het Nederlands te verschijnen bij Blitz) en de serie *Liberty*, prachtig in beeld gebracht door *Watchmen*-tekenaar Dave Gibbons.
Samenvattend: het duurt nog even (maar het eerste deel van *Liberty* verschijnt in ieder geval in juni), en daarom komt nou eerst *Masked for death*, een 96 pagina's dikke bundeling van oude *Daredevil*-verhalen, door McKenzie, Miller en Janson. Om precies te zijn: een herdruk van de nummers 159-164 met uitzondering van 162. De eerste *Daredevils* van Miller dus. $ 12.95.

Underground-tekenaar Vaughn Bodé stierf op zeer jonge leeftijd, maar zijn werk leeft voort. De *Junkwaffel*- en *Cheech Wizard*-comics worden regelmatig herdrukt, en nu belooft Fantagraphics ons *The complete Cheech Wizard*, in twee delen. Bevat alle zwart-wit CW-strips, alle strips uit *National Lampoon* en alle *underground*-werk. 64 pagina's en $ 7.95 per deel. Wie *Cheech* nog niet kent, moet hem beslist nu ontdekken.

Een hele tijd geleden werd in Zozolala de *trade-paperback* uitvoering van Barry Smiths *Machine man* aangekondigd, een bundeling van vier comics. Jaren later was er nog geen spoor van deze uitgave te bekennen. Inmiddels is-ie toch verschenen, in 1988 al, maar slechts mondjesmaat geïmporteerd, dus in Nederland en België bijna onvindbaar. Geen aandacht aan besteden dus? Of misschien juist wel? Smith is zo'n goede tekenaar, dat we *Machine man* niet ongezien voorbij mogen laten gaan. *De verhalen van Machine man* laat ik wél onbesproken, want die zijn zo dom als alleen comic-verhaaltjes *dom* kunnen zijn. Smiths tekenwerk daarentegen is van grote klasse en laat zich vergelijken met zijn beste werk voor *Conan* en de *X-men*. Smith beheerst alle kneepjes van het striptekenvak (hij is een kei in *breakdown*, schetsen (anatomie, expressie en perspectief!) en inkten. Vooral dat inkten is een knappe prestatie, als je bedenkt bij hoeveel tekenaars het eindresultaat minder is dan de voorstudies. Smith heeft een soepele manier van inkten, waardoor zijn werk alle dynamiek en kracht behoudt. Welke uitgever met een ruim budget kan die man eens wat laten maken wat écht de moeite waard is?

Toen Alan Moore nog voor de Engelse markt werkte, schreef hij een scenario voor David Lloyd: *V for Vendetta*. Een strip, die in zwart-wit in het blad *Warrior* zou verschijnen totdat dit blad, in 1984, ophield te bestaan. In 1987 pakten Moore en Lloyd de draad weer op voor DC, die er een 10-delige miniserie van maakte. Dikke kans, dat je de comics niet gekocht hebt, omdat je toen nog niet doorhad hoe goed *Watchmen* wel was, en dat je maar beter *V* óók niet moest missen. DC geeft je een nieuwe kans met de *V for Vendetta-trade paperback* voor $ 14,95. En ik heb zelfs al mensen horen zeggen -hoewel ik me dat niet kan voorstellen- dat déze strip béter zou zijn dan *Watchmen*?!?

King-Wrightson rematch. Nee, bokswedstrijden houden we niet bij: King-Wrightson is dan ook geen knokpartij, maar een *team-up*. Berni Wrightson tekende al eerder strip op scenario's van Stephen King (*Creepshow*) en illustreerde al eerder één van zijn novellen: *Cycle of the werewolf*. Bantam Books geeft nu Kings griezelroman *The Stand* opnieuw uit, in de originele versie (dus nóg langer) en Wrightson 'verlucht' het geheel met 12 zwartwit illustraties. Als die even goed zijn als zijn werk voor Kings *Cycle of the werewolf* mag je daar best naar uitkijken! Prijs: $ 24.95.

Who the hell is Clive Barker? Volgens Stephen King is Clive Barker het grote *horror*-fenomeen van dit moment. En volgens King is Barkers beste werk zó eng, dat hij het 's avonds niet alleen durft te lezen. Uit de mond van 's werelds meest populaire griezelaar is dat geen gering compliment en nu de naam *Clive Barker* ook zijn intrede doet in de stripwereld, kan ook de striplezer zijn mening vormen. De Amerikaanse uitgeverij Eclipse kocht de rechten voor stripbewerkingen van alle Barker-romans en -verhalen, wat in stripvorm vertaald wordt in *Tapping The Vein*.
Van *Tapping The Vein* zijn tot nu toe drie delen verschenen, uitgevoerd als luxe-comics-met-rechte-rug. Elk boek bevat twee verhalen, bewerkt door steeds andere stripauteurs. Het resultaat is *verbluffend*. Natuurlijk kan een goed verhaal verknald worden door een slechte tekenaar (zoals het geval is met *Skin of the fathers*, getekend door Klaus Janson), maar de verhalen zijn klasse! De oorspronkelijke versies ken ik niet, maar die kunnen niet slecht zijn, want deze strips staan als een huis... en niet in de laatste plaats vanwege de teksten. Teksten, die zó goed geschreven zijn komen we in stripverhalen bijna nooit tegen, dus die alleen al maken die kleine aderlating van twee tientjes de moeite waard.

LOOK... I JUST CAME HERE TO TALK. DON'T YOU KNOW WHO I AM?
FOR PITY'S SAKE... I'M GAVIN... GAVIN-
Tapping the Vein: Human Remains (P. Craig Russel)

Van een heel ander niveau zijn de uitgaven die bij Epic onder Clive Barkers naam verschijnen, *Hellraiser* en *Nightbreed*. Het betreft hier geen bewerkingen van originele verhalen, maar zogenaamde *movie-offsprings*, verhalen naar de originele *films* van Barker, -jawel: Barker is niet alleen schrijver, maar ook regisseur (van *Hellraiser*, *Hellbound* en, recentelijk, *Nightbreed*). Meer kan ik over de films niet vertellen, want de foto's op de omslag van één van de videocassettes waren al zo slecht voor mijn maag, dat ik het bekijken van de films toch niet aandurfde... Voor strips ben ik echter niet bang, dus de uitgaven van Epic heb ik gelezen.
Wat een teleurstelling na de kwaliteit van *Tapping The Vein*! Ronduit waardeloze verhalen vol afschuwelijke, sadistische, scènes. *How come?* Het kolofon maakt veel duidelijk: geen van deze verhalen is door Barker geschreven; de comics staan op zijn naam, omdat hij de oorspronkelijke ideeën leverde. Epic probeert deze rotzooi te verkopen op Barkers naam; misschien dat *strip*liefhebbers door namen als John Bolton, Jan Strnad, Berni Wrightson of Scott Hampton worden verleid. Trap er niet in...
Overigens zijn we nog niet uitgeluld over Barker, want Eclipse kondigt voor juni ook het boek *Clive Barker Illustrator* aan, waarin zo'n 400 studies, tekeningen en schilderijen van deze opmerkelijke auteur afgedrukt worden. Het boek wordt 152 pagina's dik, bevat kleur en zwartwit en gaat $ 40 kosten.

Polly and her Pals (Cliff Sterrett)

Er zullen slechts weinig stripliefhebbers *niet* verrukt zijn geweest van Remco's integrale kleuruitgave van de oorspronkelijke *Sunday-pages* van Winsor McCays *Little Nemo*.
Wie had een paar jaar geleden kunnen dromen, dat hij die prachtige stripklassieker in de oorspronkelijke kleuren compleet in zijn bezit zou kunnen krijgen in een betaalbare uitgave?
Beste mensen, het feest is nog niet voorbij. Rick Marschall van Remco Worldservice Books, de initiatiefnemer van dit project, is niet van plan zich te beperken tot een heruitgave van *Little Nemo*. In voorbereiding zijn ook kleuruitgaven van *Little orphan Annie, Dick Tracy, Krazy Kat, Little Sammy Sneeze* (ook van McCay), *Terry and the pirates* en *Polly and her pals*! Een prachtige reeks uitgaven, met name voor de gag-strips, die alleen op zondag gepubliceerd werden. Voor de *vervolg*-strips, die ook in dagelijkse zwart-wit afleveringen, zoals bv. Milton Caniffs *Terry and the pirates*, is de formule niet ideaal, want de grote hap van het verhaal mis je op deze manier nog. Dan moet je dus zowel deze kleureneditie aanschaffen, als de elders gepubliceerde zwart-wit-uitgave, en de boeken afwisselend lezen.

Batman -of *the dark knight*, zoals hij door *insiders* ook wel wordt genoemd- kan in Amerika niet meer kapot. In de rest van de wereld ook niet, overigens. Bij DC zijn er mensen *full time* bezig alleen maar met het doorverkopen van Batman-rechten aan de rest van de wereld. Dat je daar geen puntoren van krijgt... Morrison & McKeans superdeluxe Batman-roman *Arkham Asylum* heeft het ook zeer goed gedaan. Eerst werd het boek keer op keer uitgesteld door Warner Brothers, die het negatieve Batman-*image* niet van invloed wilde laten zijn op wat een succesvolle bioscoopproductie moest worden, vervolgens werd er hier en daar nog wat gecensureerd (o.a. een scène, waarin de Joker in dameslingerie door het gekkenhuis banjert) en om het niet al te populair te maken werd het boek tenslotte alleen in een prijzige luxe editie op de markt gebracht. Achteraf bleek dat een gouden greep, want alleen al het aantal voorintekeningen op het boek bedroeg meer dan honderdduizend! En dat maakte *Arkham Asylum* in één klap tot de best verkochte comic aller tijden...
Spijtig genoeg is *Arkham Asylum* inhoudelijk geen hoogstandje. McKeans schilderwerk is prachtig: dreigend en sfeervol. Maar Morrisons verhaaltje is *kut*. Ongetwijfeld was het leuk geweest voor een doorsnee Batman-comic, maar het heeft geen inhoud: het uitgangsidee is, dat Batman het plaatselijke krankzinnigengesticht betreedt, waar hij geconfronteerd wordt met zijn gevaarlijke vijanden en uiteindelijk ook met de waanzin in hemzelf. Een uitstekend uitgangspunt, maar Morrison weet er *niks* van te maken: Batman wordt door allerlei volk de stuipen op het lijf gejaagd en dat is het dan. De schrijver heeft niks te vertellen, niet over Batman, niet over de Joker, niet over de anderen. Batman verlaat, na 160 pagina's, het gekkenhuis zoals hij het binnengekomen is. Punt. Kassa!
Overigens: in Frankrijk is *Arkham Asylum*, net als *Watchmen, Black Orchid* en *V for Vendetta*, op groot formaat uitgegeven, in hardcover. En áls er een Nederlandse uitgave komt, is het te hopen dat het op die manier gebeurt; heb je in ieder geval lol van de plaatjes...
Overigens (2): mocht de Nederlandse editie er niet komen en je had niet genoeg geld voor de Engels/Amerikaanse hardcover, dan zul je blij zijn te horen dat de engelstalige *softcover* eraan komt, voor $ 14.95...

(advertentie)

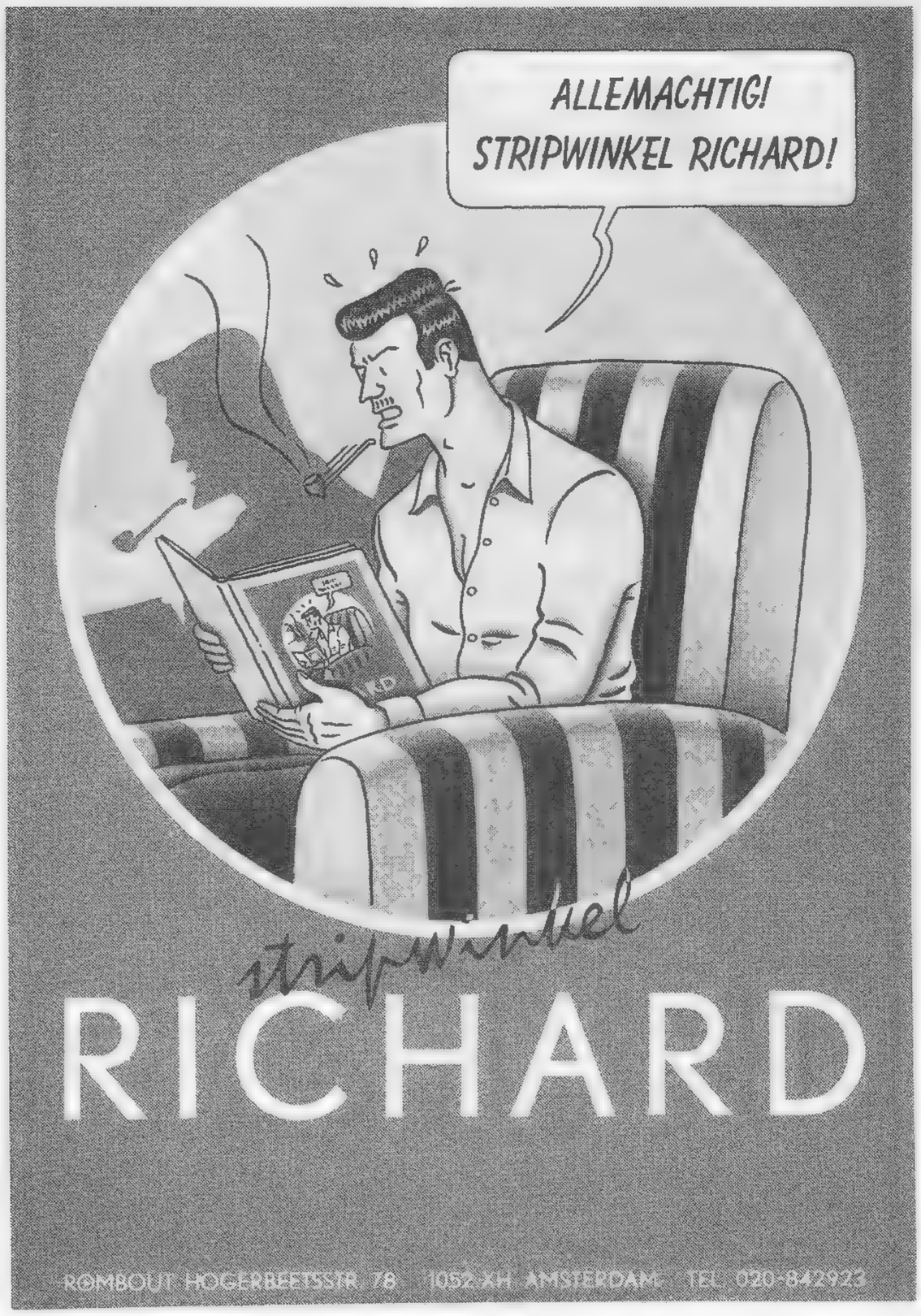

Eerste Nederlandse

TOM POES

Curiosa Catalogus

- De handelsprijzen van Tom Poes curiosa
- Index voor het standaardwerk 'De curieuze wereld van heer Bommel en Tom Poes'
- Supplement met de nieuwste gegevens, vele bijzonderheden en illustraties.

Verkrijgbaar bij Richard BV,
Rombout Hogerbeetsstraat 78,
1052 XH Amsterdam, telefoon 020-842923.
prijs *f* 29,90
Ook te bestellen door overschrijving van *f* 34,90 (inclusief *f* 5,– verzendkosten) op bankrekening 86 73 70 181, of postbank 4625165 t.n.v. Richard BV, Amsterdam.

Paul Chadwick, de man van Beton

EXTRA AMERIKAANS

Greg Baisden

Paul Chadwick houdt niet zo van interviews. Zijn zorgvuldige, voorzichtige aard komt in Concrete *(zijn –in Nederland helaas nog niet verschenen- strip over iemand die met het lichaam van een stenen buitenaards wezen zit opgescheept) nu eenmaal beter tot zijn recht dan in dit soort gesprekken. Toch werd hij gestrikt voor een vraaggesprek.*

Ging je naar de kunstacademie om strips te kunnen maken?

Nee, helemaal niet. Toen ik op de kunstacademie zat, dacht ik dat ik de strip voorgoed achter de rug had. Ik hield me er helemaal niet meer mee bezig. Ik stelde me er tevreden mee een

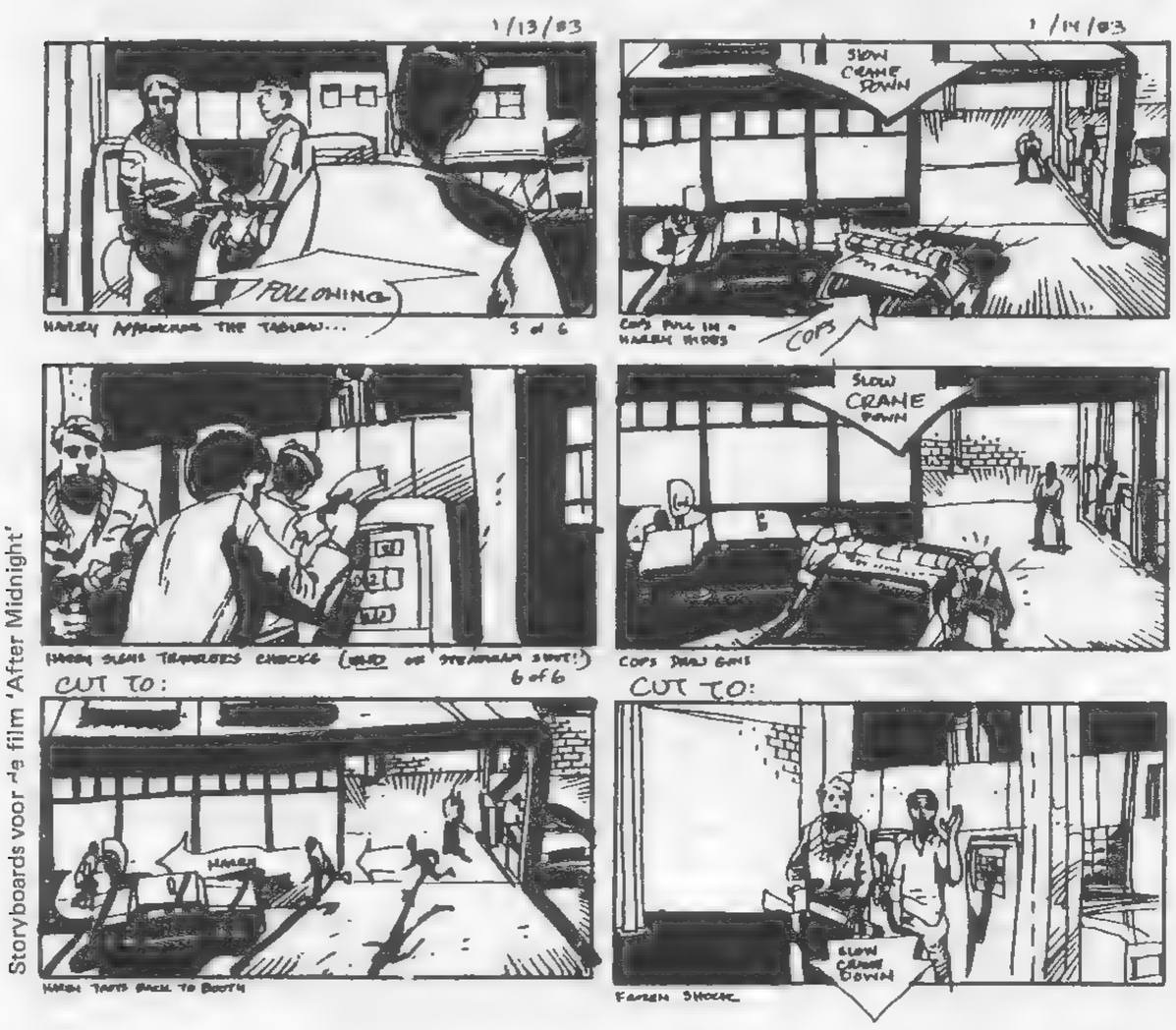

Storyboards voor de film 'After Midnight'

spons te zijn en alles wat daar gebeurde in me op te nemen. Sommige mensen weten al heel vroeg wat ze met hun leven willen doen, maar ik was niet zo. Ik had nooit de roeping in mijn leven, waar andere mensen mee gezegend lijken te zijn.

Wat gebeurde er daarna?

Na het afronden van de kunstacademie, heb ik een tijdje voor allerlei films storyboards* gemaakt. Daarna heb ik ongeveer een jaar als illustrator voor Disney gewerkt, waar ik storyboards en presentatietekeningen maakte. En na de Disneytijd heb ik weer enige tijd rondgezworven en storyboards en paperbackcovers gemaakt.

Waardoor werd je interesse voor strips weer gewekt?

Door twee dingen. In de eerste plaats door de toegenomen erkenning van de rechten van de stripmakers en door de sterke groei van het aantal stripwinkels. Dat maakte het mogelijk dat nieuwe, kleine uitgevers de concurrentie met de grote uitgevers konden aangaan. Ik zou echt niet met strips zijn begonnen als ik de rechten op mijn eigen strips niet had kunnen houden en als de betaling nog steeds zo slecht geweest zou zijn als eerst het geval was. In de tweede plaats omdat een jongen met wie ik op de kunstakademie een kamer had gedeeld op dat moment een voorstel voor een nieuwe strip voorbereidde, een strip die later trouwens ook verschenen is. Toen besloot ik ook te proberen het in de stripwereld te maken.

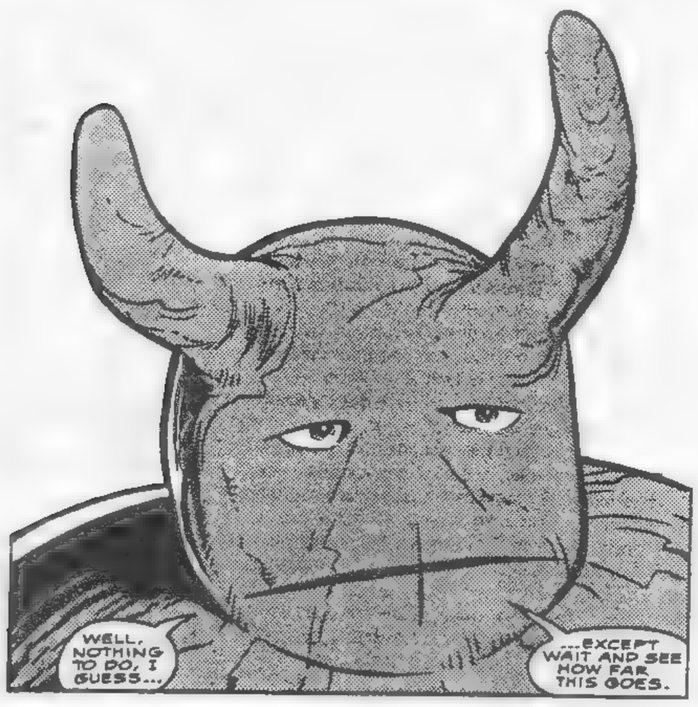

Hoe kwam je tot de figuur Concrete?

Dat is een van die vragen die ik al zo vaak beantwoord heb, dat ik het antwoord wel kan dromen, maar vooruit. Ik heb er altijd al van gehouden met veel zware dekens te slapen. Terwijl ik langzaam wegdroomde, stelde ik mezelf dan voor als iemand die gedeeltelijk begraven was onder een stapel stenen. Op de een of andere manier was dat voor mij heel geruststellend. Dat ontwikkelde zich tot de voorstelling van mij als een onbeweeglijk, onkwetsbaar, stenen wezen, dat buiten lag, naar de sterren keek en regen en sneeuw wel voelde, maar er niet door gehinderd werd. Dat ontwikkelde zich weer verder tot een bewegende stenen persoon en ik begon me af te vragen, hoe zo iemand zou leven en wat hij met zijn leven zou doen. *Concrete* was het resultaat.

Interessant is dat, ondanks zijn bovenmenselijke mogelijkheden, Concrete toch nooit ergens voor 100% in slaagt.

Tja. Ik houd van ironie. Ik zie het leven als een strijd om waardigheid, succes en geluk tegen een verschrikkelijk grillig lot. En het is gewoon interessanter om iemand te zien falen, om iemand onder druk te zien en de reacties die daaruit voortvloeien te observeren. En.... eh, wat is de volgende vraag?

Je hebt weleens gezegd, dat Concrete *een strip is, waarin jij tegen jezelf praat. In* Concrete *wordt heel veel nagedacht door de hoofdfiguur.*

Ik denk dat Concrete's fantasie en zijn neiging tot het opstellen van scenario's die hem verhinderen iets te ondernemen een centraal onderdeel van zijn karakter vormen. Je hebt gelijk dat ik dat nadenk-mechanisme steeds weer in de strip gebruik.

In 1988 won je drie Eisner- en twee Harveyprijzen. Wat betekende dat voor jou?

Het was een echte bevestiging. Ik heb gezien hoe veel van mijn vrienden van de kunstacademie al vroeg hun draai hadden gevonden en hoe ze op hun terrein successen boekten. Ik heb veel rondgezworven, voordat ik ervoor koos om me in de strip te verdiepen. Lange tijd had ik me afgevraagd of ik de juiste keuze had gemaakt. Ik denk dat je je zelfvertrouwen eigenlijk zo moet opbouwen dat je geen bevestiging van buitenaf nodig hebt, maar voor mij betekende het heel veel.

Bovenstaand kort interview is een bewerking door Ton van der Wielen van een veel langer interview dat Greg Baisden had met Paul Chadwick en dat in *The Comics Journal nr. 132* verscheen.

* Een storyboard is een getekende versie van een filmscenario, een soort strip. Hierop is precies te zien welke beelden de camera zal opnemen. De opeenvolgende plaatjes van het storyboard laten precies zien hoe de film er uit zal komen te zien. Dit maakt het mogelijk dat in een vroeg stadium, nog voor de opnamen zijn begonnen, veranderingen kunnen worden doorgevoerd, waardoor veel tijd en geld kan worden bespaard.

HET LAATSTE OORDEEL

Duivelsmond (Boucq & Charyn)

Het duo *Boucq/Charyn* heeft voor een tweede keer van zich doen spreken. Anders echter dan bij het dromerige en fantastische karakter van *De Vrouw van de Tovenaar* hebben ze nu een zeer realistisch uitgewerkt spionageverhaal, spelend aan het begin van de jaren '50, in elkaar gezet. *Duivelsmond* is verdeeld in drie hoofdstukken. In het eerste gedeelte maken we kennis met het weeskind *Yoeri* dat opgenomen is in een houthakkersgezin. Vanwege zijn hazelip (vandaar Duivelsmond) wordt hij als een outcast behandeld en gekweld door het gezin besluit hij te vluchten. In het weeshuis, waar hij vervolgens belandt, is zijn situatie niet veel beter. Dit verandert echter op de dag dat hij door de Russische geheime dienst KGB gerecruteerd wordt. Hij krijgt een opleiding tot spion en wordt voorbereid voor een missie in de Verenigde Staten. Boucq zit in deze introducerende pagina's een enkele maal dicht tegen zijn bekendere, absurdistische genre aan, maar gelukkig weet hij dit te beperken; in dit geval zou dat nogal afbreuk kunnen doen aan het verhaal. Met het tweede deel, als *Yoeri*, inmiddels *Billy*, vaste voet in de Verenigde Staten heeft gekregen, krijgt het verhaal pas echt het karakter van een spionageroman, hetgeen tot een climax wordt gebracht in het derde deel, waarin we zien hoe Billy uit de KGB probeert te stappen. Het verhaal eindigt tenslotte in een fantastische klopjacht op onze Rus, waarbij de auteurs gebruik maken van een mengeling van realistische en mystieke elementen.
Alhoewel het eerste deel een lange introductie is voor het eigenlijke spionageverhaal, is het essentieel om te begrijpen hoe een opgejaagde, op zichzelf aangewezen *Duivelsmond* zich voelt. *Duivelsmond* is een doordachte spionageroman, maar evenzeer een zeer geslaagde psychologische roman. De innerlijke strijd van een *loner*, die zich opeens geborgen ziet in een organisatie, maar tenslotte moet constateren dat deze organisatie hem gebruikt, komt op overtuigende wijze tot uiting. De uiterst beklemmende sfeer rond een opgejaagde *Billy* is optimaal weergegeven. *Boucq* heeft hiermee bewezen dat hij ook in staat is om een realistische roman op papier te zetten, overigens geleid door een vakkundig scenario. De manier waarop hij, tussen de bedrijven door, de leefwijze van Billy's Amerikaanse hospita belachelijk maakt, verhoogt 't leesplezier nog. *(Carl)*
Uitg.Casterman; f 29,90; 125 p. kleur

Doodzonde (Béhé & Toff)

Hoewel de auteurs geen nadere tijdsbepaling voor hun toekomstfantasie geven, ligt het voor de hand *Doodzonde* ergens in de nabije toekomst te plaatsen. De wereld wordt geteisterd door het sexueel overdraagbare VRH-virus. De angst onder de mensen is groot. En analoog aan het toenemen van die angst nemen ook de onfrisse ideeën onder de bevolking toe.
Van een 'vrije samenleving' is geen sprake meer. Frankrijk wordt geregeerd door een centrum-rechtse coalitie die samenwerkt met de fascistische Staatspartij voor Anti-Fysieke excessen (SAFE). SAFE speelt in op de gevoelens van machteloosheid die er onder de Franse bevolking leven en biedt hen een schijn van zekerheid. Zelfs het feit dat haar milities virusdragers zonder meer afslachten doet geen afbreuk aan haar populariteit. Integendeel. Bij de laatste opiniepeilingen wordt SAFE een absolute meerderheid voorspeld. Op grond hiervan stopt SAFE de samenwerking met de burgerlijke coalitie.
Professor Franck Morin, onderzoeker aan de biologische faculteit van de universiteit van Straatsburg, interesseert zich niet voor politiek. Hij is enkel geïnteresseerd in zijn losbandig leventje en in zijn onderzoek naar een 100% synthetisch anti-virus (dat eveneens sexueel overdraagbaar moet zijn!). Door Guy, een student en huisgenoot van hem, Sylvia, een geliefde met een verslaafde broer die Morin de spuiten verschaft, en de journaliste Katy wordt hij echter met zijn neus op de feiten gedrukt. Temeer daar zijn door afgunst verblinde collega Krieger met de commissaris van politie en SAFE-sympathisant Ross een complot tegen hem smeedt.
Het scenario van Béhé en Toff dwingt respect af. Niet alleen door de manier waarop zij een spannend en origineel verhaal vertellen (het Centrum voor Herhuisvesting en Sanering is

HEE WI! KIJK EENS WAT IK HIER HEB! DE NIEUWE ZOZOLALA!
NOUEN?
ZOZOLALA
de TOESTAND
Strip schrift
DIT KEER STAAT ER EEN DIEPTE-INTERVIEW IN MET NIEMAND MINDER DAN COSEY!
ZOZOLALA
DIE OUWE HIPPIE? IN DE STRIPSCHRIFT STAAN TENMINSTE ECHTE TEKENAARS ZOALS AUKE TADEMA!
WIE? IS DIE NIET DOOD?
STRIP schrift
HOUDEN JULLIE TOCH OP! IN DE TOESTAND STAAN PAS GOEIE STRIPS...
...DIE WE STUK VOOR STUK AL IN DE KAST HEBBEN STAAN!
Sigurd
de TOESTAND
MAAR ACH, MISSCHIEN HEBBEN JULLIE WEL GELIJK...
ZOZOLALA
HA! IK DACHT DAT IE HEM NOOIT LOS ZOU LATEN!
ZOZOLALA
IK WIL 'M 'T EERST!
nadorp

ronduit schokkend), maar ook omdat zij een politieke realiteit van nu uitvergroten zonder ergens banaal of goedkoop te worden.
Het zal niemand enige moeite kosten om in het VRH-virus, het HIV (Aids)-virus te herkennen, of in Marcel Lacroix, de leider van SÂFE, Le Pen, de leider van het fascistische Front National. *Doodzonde* toont nogmaals aan dat er mensen en groeperingen zijn die baat hebben bij angst en onrust onder de bevolking, en hoe makkelijk het toch is een zondebok te vinden. Maar het meest beklemmende is misschien toch wel het gevoel dat me tijdens het lezen van dit album bekroop, dat er ook nú al mensen zijn die pleiten voor een manier van Aidsbestrijding zoals je die in *Doodzonde* aantreft.
Béhé en Toff zetten niet alleen een realistisch politiek raamwerk neer, maar weten ook door middel van overtuigende individuen een boeiend en zelfs spannend verhaal te vertellen. Een prima debuut van deze twee jonge Fransen in het Nederlandse taalgebied. *(Mike)*

Uitg. Dargaud; f9,90; 60 pl. kleur.

Solitair (Marvano & Van Laerhoven)

Iedereen kent nu wel de schitterende roman *De eeuwige oorlog* die verleden jaar door Dupuis in stripvorm is uitgegeven. En het is waarschijnlijk door het succes van dit driedelige verhaal, dat Lombard heeft besloten om wat oud werk van Marvano uit te geven. *Solitair* is namelijk reeds gemaakt in de periode 1983-1985. Grafisch gezien valt de ontwikkeling in stijl die Marvano heeft doorgemaakt onmiddelijk op. Het eerste hoofdstuk (1983) in namelijk in een veel traditionelere stijl getekend dan de rest van het album (1985). Zijn lijnvoeringen zijn solider en zijn achtergronden zijn meer open en helder. In de volgende hoofdstukken is het toch wel te merken dat Van Oppen (de echte naam van Marvano) op zoek is naar een eigen stijl. Techniek en achtergronden worden realistischer weergegeven, zoals dat ook in *De eeuwige oorlog* het geval is. Ook worden de personages meer levensecht uitgewerkt.
Ook hier hebben we weer met een sf-verhaal te maken. Deze keer afkomstig van de Belgische sf-auteur Bob van Laerhoven. Het verhaal gaat over een land dat wordt bevolkt door een bont allegaartje van overlevers, gemuteerden (de zogenaamde plaagdragers) en rovers. Marechal staat aan het hoofd van zo'n roversbende. Dankzij zijn tweelingbroer Gramser kan hij een echt terreurbewind uitoefenen. Gramser heeft namelijk door de plaag de eigenschap verworven om de meest dodelijke wonden door middel van wilskracht te genezen. Op een dag slaagt Marechal erin om twee bijzondere individuen gevangen te nemen. Enerzijds is er de mooie, getraumatiseerde Barbara die in haar eigen afgesloten wereldje leeft. Anderzijds is er de verlamde koen, die met behulp van een gemotoriseerde en bewapende rolstoel door de verwoeste streek rijdt. Zij slagen er uiteindelijk in om aan Marechals greep te ontkomen en deze zet, bezeten door wraakgevoelens, de achtervolging in. Bij het volgende kontakt tussen de hoofdpersonen in het centrum van Antwerpen, wordt de relatie tussen Barbara en Marechal (die voor de oplettende lezer al vanaf het begin duidelijk was) opgehelderd.
Dat Van Laerhoven helemaal niet aan het talent van Haldeman kan tippen is direkt duidelijk. Het verhaal is middelmatig en vooral de beweegredenen van Koen zijn nogal onduidelijk. Voor Marvano was dit meer een voorbereiding op zijn eerste echte werk. *(Michel)*

Uitg. Lombard; f 19,95/360 Bfr.; 64 p. kleur, gekart.

GLEEVER
TJONGE! 50 ZOZOLALA'S ALWEER! DIT IS HET MOMENT OM AAN DE HAND VAN DE KRITIEKEN UIT ZOZOLALA EENS EEN DWARSDOORSNEDE VAN MIJN CARRIÈRE TE MAKEN!
1984. ERNST VROLIJK IN DE ROBBEDOES. 'GERARD LEEVER HEEFT ZIJN OBLIGATE FIGUURTJES DIE WE KENNEN UIT DE EPPOPUZZELPAGINA OVERGEPLAATST NAAR EEN WEL AARDIG GETEKEND DECOR DAT DAN OOK NIET VAN ZIJN HAND IS.'
ACH JA, DAT WAS OOK EIGENLIJK NIKS!
1985. KANAAL 13 IN DE EPPO W.V. ! DE SAMENWERKING MET GLEEVER MAAKT ZELFS VAN EEN KLASSESCHRIJVER ALS JAN VAN DIE EEN FLAUWE, PLATVLOERSE SEXIST. OVER DE TEKENINGEN HEBBEN WE MAAR NIET EENS MEER!
DOOR GLEEVER
DAT ZULLEN WE DAN MAAR ONDER HET VAKJE JEUGDZONDEN PLAATSEN! EENS KIJKEN WAT DE NIEUWSTE ZOZOLALA ZEGT OVER MIJN NIEUWE STRIP IN DE SJORS EN SJIMMIE HET FELIX FLUX MUSEUM!
JE BENT TENSLOTTE ZO GOED ALS JE LAATSTE WERK!
DE KLEUREN ZIJN PRACHTIG, JAMMER DAT EEN OF ANDERE IDIOOT ER LIJNEN OMHEEN MOET ZETTEN. DE TEKST IS HIER EN DAAR WEL AARDIG. WAARSCHIJNLIJK IS DAT HET AANDEEL VAN KEES DE BOER. NU HIJ OOK ZELF DECORS TEKENT VALT GLEEVER HOPELOOS DOOR DE MAND!
WAT GA JE DOEN, SCHAT?
EVEN DEZE BLADEN BIJ 'T OUD VUIL ZETTEN!
OOK MEENEMEN!

PRULLENBAK

Het gaat goed met **De Toestand**. De losse verkoop voldoet aan de verwachtingen en ook het aantal abonnees blijft groeien. Al zal die laatste groep nog wat moeten toenemen om er van verzekerd te zijn dat het blad de Nederlandse stripmarkt tot in lengte van dagen zal blijven verrijken. Uitgever Peter de Raaf garandeert iedere abonnee dat het resterende bedrag teruggestort wordt als het blad onverhoopt toch in de problemen komt. Waarom nog langer twijfelen? Om de inhoud van het blad hoef je het zeker niet te doen. Naast de uitgebreide rubriek *Nieuws*, worden iedere vijf weken in *Verleden Tijd* historische strips op hun waarde geschat door Rob van Eijck. In *Heftige Helden* stelt Jacques Post iedereen tevreden die op de hoogte wil blijven van de misdaadliteratuur. Dick Matena's fascinerende kijk op Vincent van Gogh en Paul Gauguins vriendschap wordt als *Gauguin en Van Gogh* in zwart-wit voorgepubliceerd. Het kleurenalbum zal in juni verschijnen bij Lombard in de reeks *Verhalen en Legenden*. Daarnaast wordt Hermanns *Sigurd na*gepubliceerd. Amper twee weken na het verschijnen van het eerste nummer van *De Toestand* lag, tot grote schrik van de redaktie, het album al in de winkel. De redaktie belooft beterschap en ondertussen discussiëren Hermann-fans of hij nou mooier is in kleur of in zwart-wit. Ongetwijfeld tot veler vreugde zal Abuli en Bernets *Torpedo* terugkeren en wordt *De favoriete popsong van...* voortgezet met Del Shanons *Runaway*, getekend door *Titanic*prijswinnaar Ulli Bürer. Fred Marschall en Pieter van Oudheusden zullen een aantal korte misdaadverhalen publiceren. Daarnaast liggen er nog grote interviews met Micheluzzi, De Smet en Varenne op de plank. Trek *De Toestand* dus definitief over de streep en abonneer je door *f* 60/1100 Bfr (10 nummers) over te maken op gironummer 1557104 of banknummer 49.88.44.269 ten name van Uitgeverij Dynamo te Rotterdam onder vermelding van het nummer van het blad waarmee het abonnement moet ingaan. (ML)

René Hausman

Naast het uitgeven van *De Toestand* zal uitgeverij **Dynamo** langzaamaan ook beginnen met het uitgeven van albums. Het is de bedoeling dit najaar al met een aantal vertalingen op de markt te komen. Hoewel de exacte titels nog niet vaststaan (de rechten zijn nog niet geregeld) zal het zo goed als zeker om Amerikaans werk gaan. Begin volgend jaar wil Dynamo dan met Nederlands werk komen. Fred Marschall en Pieter van Oudheusden (*Liefde en verraad*) komen met een reeks korte misdaadverhalen die nu in zwart-wit in *De Toestand* voorgepubliceerd worden. Het album zal in kleur verschijnen. En *Titanic*-prijswinnaar Hans van Oudenaarden debuteert met het album *Hotel Continental*. Een aantal korte verhalen, in kleur, over een vrouwelijke hoteldetective in de jaren 30-40, op scenario van (wederom) Pieter van Oudheusden. (ML)

Hoogstwaarschijnlijk verdwijnt de **Strip-3-daagse** uit Den Haag. Met name wegens het gebrek aan mankracht bij het Stripschap wordt naar een andere vorm gezocht. Die andere vorm lijkt al gevonden: een internationaal evenement, gecentreerd in de stad Haarlem. Het idee voor deze aanpak is van de in deze stad wonende toptekenaar *Joost Swarte*. Dankzij zijn uitstekende contacten met de gemeente en tal van culturele instellingen heeft Swarte zijn plannen al behoorlijk ver kunnen uitwerken. In Den Haag kwam de Strip-3-daagse niet écht tot zijn recht, omdat de stad te groot is en Den Haag al zoveel culturele evenementen kent. Maar Haarlem is klein en als ook het stadhuis, de bibliotheek, de musea en de theaters ingeschakeld zouden kunnen worden, zou de Haarlemse Strip-3-daagse de kwaliteiten van Angoulême krijgen. Momenteel wordt er nog druk gepraat en onderhandeld, maar de beslissing Den Haag of Haarlem zal in ieder geval spoedig vallen! (MS)

Sinds kort maken strips (weer) onderdeel uit van het te propaganderen (en te subsidiëren) cultuurgoed in Nederland, getuige de serie artikelen over "de andere kant van de strip" die in het tijdschrift van CJP-houders, **Cult** geheten, gepubliceerd zullen gaan worden. De spits wordt in het februari/maart-nummer afgebeten met een artikel over thema en werk van *Francois Boucq*. Het aprilnummer zal gaan over *Watchmen*, en navraag leert dat er waarschijnlijk een artikel over *Tardi* in de pen zit. Ter promotie van de desbetreffende auteur kunnen iedere keer via het CJP met korting albums besteld worden. (PL)

Les Humanoides Associées hebben een paar interessante titels in hun programma opgenomen. Allereerst de voortzetting van de, enkele jaren geleden begonnen maar toen afgebroken, serie van Paul Gillon, *De Léviathans*. Een uitstekende politieke thriller. Deel 1, *Le plan Aspic*, is geheel opnieuw ingekleurd en gedeeltelijk door de auteur herzien. Deel 2, *La dent de l'alligator*, verschijnt in oktober. Van *De jeugd van John Difool* is rond deze tijd het tweede deel verschenen, *Détective privé de classe R*. De humanoïden hebben ook de detective-serie *Lou Cale* van uitgeverij De Spiegel overgenomen. De eerste twee delen zijn nu herdrukt en rond deze tijd is ook deel 3, *Les perles de Siam*, uitgekomen. Welke Nederlands-Belgische uitgever volgt? Voor juni kondigen de Humanoïden een gloednieuwe produktie van Pierre Christin en Jean-Claude Mézières aan: de belevenissen van een jonge journalist in *Canal Choc*. (MS)

Onlangs heeft de **Belgische Kamer van Experten in Stripverhalen** (met zo'n spelling is de toevoeging 'Belgische' niet meer nodig) drie prijzen voor het jaar 1989 toegekend. De prijs voor de beste Vlaamse reeks ging naar *De Geuzen* van Studio Vandersteen. De prijs voor het hele oeuvre ging naar *William Vance* voor zijn werk bij Lombard en Dargaud. De informatieprijs 1989 tenslotte, ging naar *Patrick van Gompel*, voor zijn informatiewerk bij VTM en in de pers. De zevenkoppige jury bestond uit een oud-redacteur van Spirou, een scenarist, een biograaf, een stripwinkelier en drie verzamelaars. De prijsuitreiking heeft plaatsgehad in het 'Centre Rogier' te Brussel tijdens de boekenbeurs aldaar. Shit, gemist. (WW)

De inhoud van het **Sjors en Sjimmie Stripblad** blijft van een onveranderlijk hoog niveau en de stijgende omzet van het blad is dan ook een welverdiend kado voor de redaktie.
Nummer 8 (medio april) zal naast *Kasper* en *January Jones* starten met het derde *Munro*-verhaal van Griffo en Di Giorgo, dat tegelijkertijd ook in Robbedoes loopt. In nummer 9 komt Gerrit de Jager met *Roel en zijn beestenboel*. Hij zal met een aantal introductieafleveringen beginnen in zowel Robbedoes als Sjors en Sjimmie. Daarna zullen er wekelijks afleveringen in Robbedoes verschijnen en zal Sjors en Sjimmie (gezien haar tweewekelijks karakter) alleen de oneven afleveringen plaatsen. Omdat de even afleveringen een op zichzelf staand *Michelin*-verhaal vormen, zullen de lezers van Sjors en Sjimmie dus niets van hún verhaal missen. In datzelfde nummer komen Ritstier en Uilenbroek met een nieuw avontuur van Nederlands eigen superheld *Soeperman* terug en keert Aloys Oosterwijks *Cor Morelli* terug met een kort verhaal van vier pagina's: *Het kleine geluk*. Een opzichzelfstaand verhaal dat echter een link heeft met het derde grote *Cor Morelli*-verhaal, *Het grote geluk*, dat vanaf nummer 11 gepubliceerd zal worden. Nummer 10 brengt ons *De terugkeer van de Rode Prins*. En dan hebben we het niet over de rode prins van *Jugurtha*, maar over Lawrences en Lodewijks *Storm*. Bovendien start Hein de Kort in dat nummer met een nieuwe 1-pagina serie, *Jean Pierre*, over de belevenissen van een aap. (ML)

Van 29 maart tot 1 april j.l. vond het tweede festival van **Grenoble** plaats. Even groot opgezet als vorig jaar, met meer aktiviteiten dan je kon meemaken: een tiental exposities, waaronder één met originelen van E.P. Jacobs en Bob de Moor (begeleid door een prachtige katalogus), een tweede met schilderijtjes van Moebius, een retrospectief van Paul Gillon, enzovoort. De grappigste heette *Duckomenta* (naar *Dokumenta!*) en was een verzameling beroemde schilderijen van kunstenaars als Toulouse-Lautrec, Van Gogh, Rembrandt, Gauguin en Mirõ, met een vreemd tintje: het bleken portretten van Donald Duck en de zijnen! Verder vonden er de nodige debatten plaats, met name over het werk van Jacobs en waren uitgevers uit binnen- en buitenland vertegenwoordigd. Op de uitgeversbeurs (die niet voor het publiek toegankelijk was) waren opvallend veel Spaanse en Duitse uitgevers aanwezig. Op de publieksbeurs viel op dat, net als vorig jaar, alleen Glênat en Dupuis groot hadden uitgepakt; andere grote uitgevers, zoals Casterman, hadden een stand die nauwelijks groter was dan die in Den Haag. Fanzines waren er ook weer in grote getalen (een vijftigtal); Zozolala schitterde door afwezigheid en Stripschrift had het voor elkaar gekregen een luxe stand op de uitgeversbeurs te bemachtigen. *Bulles-Dingues* bracht een zeer dik nummer nummer uit van liefst 100 pagina's, waarin artikelen over alle Europese landen stonden, en tevens nieuwe, beloftevolle auteurs gepresenteerd werden. Spectaculaire nieuwe uitgaven waren er niet, als we er van uitgaan dat het nieuwe album van Bourgeon en het vervolg op Sato door de Moor door voorpublicaties al (grotendeels) bekend waren. Verrassend waren wel een Natasja-hommage door tal van tekenaars (waaronder Erika Raven!), uitgebracht door Marsu Productions, en het tweede deel van *Macabere sfeer* van Hulet. En Jacques Glênat probeerde de Franse uitgave van *Akira* op te blazen tot een *mega*-evenement: affiches door de hele stad, de exclusieve première van de op deze strip gebaseerde tekenfilm en zelfs Japanse 'bewaaksters' aan de in- en uitgangen van de Glênat-stand. (MS)

Charleroi is beslist niet de enige stad die jaarlijks een stripfestival organiseert, maar een vermelding hiervan is met name voor **amateur-striptekenaars** de moeite waard. Ben je tussen de 16 en 30 j ar oud en heb je nog niet gepubliceerd, dan kun je een verhaal van mazimaal 3-4 pagina's opsturen rond het thema 'Europa' en dat vóór 31 oktober a.s. De hoofdprijs van de wedstrijd is dit jaar een reis naar Turkije. Adres: Centre d'Animation et d'Information pour la Jeunesse, Place Chantraine (Pavillon III), 6060 Charleroi (Gilly) in België. Informatie over de verdere aktiviteiten in Charleroi volgt. (MS)

GEFELICITEERD MET JULLIE 50E NUMMER ...
... ZO ZO LA LA.
MAAR WEET WEL...
... DAT WE JULLIE...
... NAUWLETTEND ...
... IN DE GATEN BLIJVEN HOUDEN!
ALOYS OOSTER-WIJK 90
Alovs Oosterwijk

Januari j.l. lag het eerste nummer van **Jet** in de winkels. Het maandblad dat de ondertitel *Het eerste Europese tijdschrift voor jong talent* draagt, wordt uitgegeven door Lombard en is bedoeld als kweekvijver en podium voor jong striptalent.
De redaktie bestaat uit Rob Harren (uitgever en algemeen direkteur van Lombard), André-Paul Duchâteau (scenarist), Bob de Moor (auteur), Jean-Luc Vernal (scenarist en hoofdredakteur van *Kuifje*) en Georges Pernin (scenarist).
Wat de vormgeving betreft is *Jet* geen parel van schoonheid, maar daar zullen wij even niet over vallen. Het is lang geleden dat een grote uitgever geld en goede bedoelingen stak in een amateurblad en Lombard verdient dan ook onze bijval.
De strips zijn divers van tekenstijl en van scenario, maar zijn toch allemaal onder de 'Lombard-vlag' te plaatsen. Op één uitzondering na; het mooie, door David Evrard getekende en geschreven *Een hondebaan*. Opvallend van kwaliteit zijn ook de Klare Lijn strips *De 39 plaatjes* van Littlemouse en Gil Bert en *Een van de eerste grote reporters* van Gioux en Aubert.

Evrard

De tekenaars en scenaristen in de eerste twee nummers van *Jet*, dat naast in het Nederlands ook nog in het Frans verschijnt, komen op één uitzondering na (de Nederlander Teun Berserik met *De Kat*) allen uit België en Frankrijk en hebben zo goed als allemaal al eerder commercieel gepubliceerd. Het échte jonge talent zal dus door de stripwedstrijd binnen moeten komen. (Eerste prijs *f* 5000/100.000 Bfr. De voorwaarden en verdere informatie kun je in het blad zelf vinden.)
De in *Jet* gepubliceerde verhalen maken één ding weer eens pijnlijk duidelijk: onder de tekenaars bevindt zich voldoende nieuw talent, maar de schoen wringt bij de scenaristen. Duchâteau merkt in zijn inleiding zeer terecht op dat *'een bekende definitie van een goede film is 1) een goed scenario, 2) een goed scenario, 3) een goed scenario'*. Datzelfde geldt natuurlijk ook voor een strip en hoewel de redaktie van *Jet* voor 80% bestaat uit mensen die scenario's schrijven, zijn juist die scenario's (en met name de dialogen) het zorgenkindje van het blad. Naar verluidt valt de verkoop van het blad behoorlijk tegen, maar als *Jet* blijft overleven (en dat hopen wij van harte) is een scenariowedstrijd misschien een idee voor de toekomst. (ML)

In Nederland is ie er nog niet, maar in Frankrijk wel: **NogegoN**, het nieuwe album van Luc en Francois **Schuiten**. In Frankrijk heet het vorige album *(De holle aarde)* nu *Zara*, zodat *Carapaces*, *Zara* en *NogegoN* gezamenlijk onder de noemer *Les terres Creuses (De holle aardes)* ondergebracht kunnen worden. In *NogegoN* spelen Olive en Nelle opnieuw de hoofdrol. Olive is naar de planeet Negegon vertrokken, waar Nelle haar nu gaat zoeken. De gebroeders Schuiten leveren weer een stuk topkwaliteit. Het prachtige tekenwerk ligt in de lijn van dat van het vorige album, maar in tegenstelling tot *Zara/De holle aarde* is nu het onderliggende idee veel beter; *NogegoN* is gegarandeerd een verrassing voor elke striplezer, maar we kunnen er hier niet méér over zeggen, want dan zouden we het plezier van de ontdekking bederven. (MS)

Fred Julsing heeft nu zelf ook door wat iedere lezer van *De wortels van War* al lang opgevallen was. "Bij die laatste twee pagina's heb ik een enorme vertelfout gemaakt. In de kromme gedachte -pure vermoeidheid- om koste wat het kost de slang in z'n staart te laten bijten, ben ik op de laatste pagina teruggekeerd naar de eerste. Dat had ik beter niet kunnen doen, vind ik achteraf. Het geeft een onbevredigende schok. Ik had gewoon die waterstroom waar het Enium in zit moeten laten uitvloeien, de wereld in; in een mooie filmische uitzoom." Aldus Fred Julsing in *De wortels*, de eerste uitgave van *Professor Ich*, uitgegeven ter gelegenheid van de opening van de winkel. Naast een kort interview met Julsing bevat dit album een groot aantal 'vroege Tuimels': probeersels en aanzetten die later hertekend, herhertekend en herherhertekend werden (en waarvan we in ZozoLala 47 ook wat voorbeelden hebben afgedrukt). En natuurlijk het hertekende einde, zoals het eigenlijk in het Oberon-album had moeten staan. Leuk voor de Julsing-fan, hoewel het jammer is dat het formaat van de afgedrukte platen is opgeofferd aan de vormgeving, en dat de drukkwaliteit af en toe ondermaats is. En dat voor een zwartwit album waar je toch nog *f* 8,95 voor moet neertellen. (PK)

Henk Kuijpers maakt sinds jaar en dag voorlichtingsstrips voor *Welzijn*, het blad van de ziekenfondsen. De overkoepelende vereniging van die ziekenfondsen viert dit jaar haar 12½-jarig jubileum. En ter gelegenheid daarvan krijgt elke provincie geld voor de aanplant van 12.500 jonge bomen. Dat aantal kan nog verder oplopen door de verkoop van een poster met milieutips. Getekend door... nou ja, dat snap je wel. Door overmaking van *f*4,75 op postgiro 4024 of banknummer 69.99.52.530 van VNZ in Zeist onder vermelding van 'milieuposter' krijg je de poster thuisgestuurd en doe je bovendien iets voor het milieu. Van elke verkochte poster gaat *f*2,50 naar het 'Welzijnbos' in jouw provincie. (ML)

IN MEMORIAM BERNARD KRIGSTEIN

In januari is, na een korte periode van ziekte, Bernard Krigstein overleden. Krigstein maakte zijn belangrijkste strips in de jaren '50 voor uitgeverij EC. Hij zag het stripverhaal als een kunstvorm met eigen mogelijkheden en stelde aan zijn werk de hoogste eisen. Helaas heeft Krigstein zijn ideeën nooit in alle vrijheid tot uitvoer kunnen brengen; daarvoor was de tijd niet rijp. Gelukkig heeft hij de striplezers wel een aantal juweeltjes nagelaten, waardoor hij nooit uit onze gedachten zal verdwijnen. Bernard Krigstein is 70 jaar geworden. (MS)

IN MEMORIAM CLAUDE AUCLAIR

20 januari j.l. is op 46-jarige leeftijd Claude Auclair overleden. De man die ons verleden jaar nog zo verraste met *Hij op weg naar het bed van de zon* zal, gezien zijn unieke plaats in de stripwereld, een gat achterlaten dat niet snel gevuld zal zijn.
Auclairs debuutalbum *Jason Muller* getuigde al van een grote betrokkenheid bij de wereld en de mensen die er leven. De strip, die zich afspeelt in het post-atomaire tijdperk, werd in *Pilote* gepubliceerd, maar de weigering van Goscinny (die er toen redakteur was) van latere scenario-ideeën zorgde voor Auclairs overstap naar *Kuifje*. Daar zorgden diezelfde scenario's voor zijn grote doorbraak: *Simon van de rivier*.
Claude Auclair had geen gouden handen. Tekenen was voor hem noeste arbeid, maar het was voor hem ook *'de beste methode om te* vertellen *wat ik te vertellen heb'*. Zijn sympathie ging altijd uit naar de onderdrukten. De indianen (*Grizzly*), de katholieken in Noord-Ierland (*Tuan McCairill*), de Bretoenen (*Bran Ruz*), de Antilliaanse slaven (*Een stem die van nergens komt*). Hij was een van de weinige tekenaars die duidelijk voor zijn politieke mening uitkwam. Hij wilde met zijn albums niet enkel ontspanning geven aan zijn lezers, maar hij had hen ook wat te vertéllen. Zijn lezers zullen zijn maatschappijkritiek, zijn filosofische gedachten, zijn roep om eerlijkheid en een verantwoord omgaan met elkaar en onze omgeving missen! (ML)

GEFELICITEERD MET HET 50e NUMMER VAN ZOZOLALA...
HARDER!
GEFELICITEERD MET HET 50e NUMMER VAN ZOZOLALA!!!
René Windig en Eddie de Jong

Voor echte Kuifje-fanaten, en dan met name diegenen die in de (psychische) achtergronden van **Kuifje** en Hergé geïnteresseerd zijn, verscheen in het februarinummer van het tijdschrift *Psychologie* een artikel over de rol van de psychiater in de verhalen van Kuifje, Suske en Wiske en Lucky Luke. Onderzoeker J. van Ginneken verzamelde alle scenes uit de Kuifje-albums waar zieleknijpers en gekken in voorkomen. Vervolgens bespreekt en beoordeelt hij deze op bepaalde ziektebeelden. Voorlopige conclusie: psychokundigen zijn in Hergé's visie zonder uitzondering te herkennen aan baarden, snorren en brillen. Leesbaar! (PL)

De regelmatige lezer van deze rubriek weet dat wij het **Sjors en Sjimmie Stripblad** een warm hart toedragen. In de regel goede strips met zeker de nadruk op Nederlandse auteurs. De regelmatige lezer van Sjors en Sjimmie weet echter ook dat die regel wordt bevestigd door de bekende uitzondering. 'Het Felix Flux Museum' (van Gleever en Kees de Boer), zal die lezer nu bij zichzelf denken. En dat is inderdaad de strip(?) waar wij op doelen. De kleuren zijn prachtig, maar het is jammer dat de een of andere idioot er zonodig lijnen omheen moet zetten. De tekst is hier en daar wel aardig. Waarschijnlijk is dat het aandeel van Kees de Boer. Nu hij zelf ook decors tekent, valt Gleever hopeloos door de mand. Redaktie: open uw ogen!

Stripantiquariaat Panda bestaat op 4 juli a.s. twintig jaar en dit vierde lustrum wordt eer aangedaan met de uitgave van *De vrouw in het blauw* van Hans G. Kresse. Dit *Eric de Noorman* verhaal verscheen eerder al in *Wordt Vervolgd Presenteert*. Het twintig stroken tellende verhaal zal, voorzien van een speciaal door Kresse gemaakte cover, verspreid worden onder relaties en vaste klanten. Voor iedereen bedoeld zijn *De steen van Atlantis* en *De ondergang van Atlantis* die in oktober en november bij Uitgeverij Panda zullen verschijnen. Respectievelijk het vierde en vijfde deel van de integrale uitgave van Kresses *Eric de Noorman*. Met het verschijnen van deze albums zal de serie compleet zijn en is uitgever Hans Matla na vijftien jaar geslaagd in een project waar aanvankelijk slechts weinigen in geloofden. Petje af!
In mei zullen dan ook nog *Xander* en *Siegfried* (in oorlogstijd door Kresse gemaakt en met Henk Zwart ondertekend) verschijnen in de reeks *Kresse Bibliofiel*.
In oktober start de uitgever dan met een nieuw (tien jaar durend) project: een integrale uitgave van alle 177 dagbladverhalen van Heer Bommel en Tom Poes. Panda start met de banden 11 (de verhalen 52-57) en 21 (de verhalen 101-104, waarvan Dick Matena de potloodtekeningen heeft opgezet). Op verzoek van Toonder worden de oudste verhalen het laatst uitgegeven. *'Ach, die oude troep. Begin maar wat later in de tijd. Als die eerste verhalen dan aan de beurt zijn, ben ik er toch niet meer.'* Voor de reproduktie van de verhalen worden de orginelen gescand en met behulp van de nodige computers bijgewerkt. (ML)

Michel Kempeneers uit Leuven maakte ons attent op een bok van formaat, geschoten in het interview met **Bob de Moor** (zie het vorige nummer). Daar is namelijk te lezen dat De Moor "heeft bijgedragen aan de decors" van het album *Het hol van de wolf*. Er had natuurlijk moeten staan dat hij het in zijn geheel heeft getekend, Martin zorgde voor het scenario. Het doet ons in elk geval deugd dat dit blad zo aandachtig gelezen wordt. Bij deze kruipen wij dus nederig in het stof. (WW)

Sommige kopers van *Duivelsmond* zullen even vreemd hebben opgekeken bij het lezen van dit nieuwste album van **François Boucq**. Als de hoofdpersoon, Billy Budd, namelijk op pagina 66 en 67 een voorspellende droom heeft, blijkt deze niet alleen in een afwijkende kleur en een afwijkende tekenstijl te zijn uitgebeeld, maar doen de scenes ook sterk denken aan een ander verhaal: Breccia's *Mort Cinder - De loden ogen*. En lezers die vervolgens hun exemplaar van dit Zeer Luxe-album uit de kast hebben gepakt en ernaast hebben gelegd, hebben kunnen konstateren dat de scene inderdaad wel overgetekend lijkt. Plagiaat? Parodie? Eerbetoon? Wij weten het niet. Maar het wordt nog gekker. Op pagina 100 en 101 kruipt de held door een ondergrondse gang die blijkt te zijn ingestort en vol ligt met geraamtes. Wat doen die geraamtes daar? De aandachtige lezer ziet tussen de beenderen ook planken liggen én een straatnaambordje: *St. G*(eorge) *Cimet*(ery) *Stree*(t). De gang loopt dus onder een oud kerkhof door. Maar wacht, *kerkhof* is wel *cimétière* in het Frans, maar in het Engels is het *cemetery*! En laat het nou zo zijn dat Breccia in *De loden ogen* precies zo'n fout maakte. Bij Breccia stond er *cementery* boven een kerkhofpoort (zie ook ZozoLala 40 en 40bis). Een opmerkelijke overeenkomst! (PK)

Breccia

Boucq

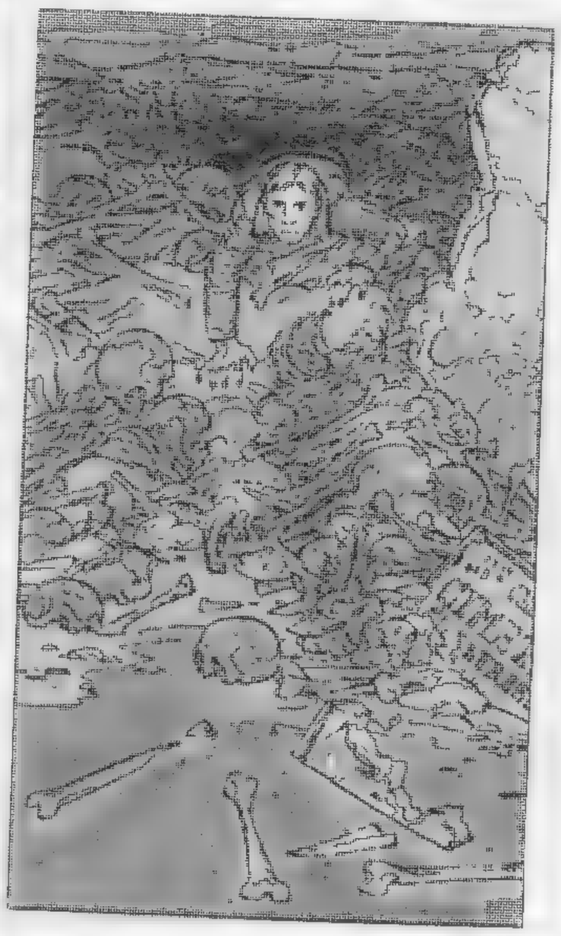

AGENDA

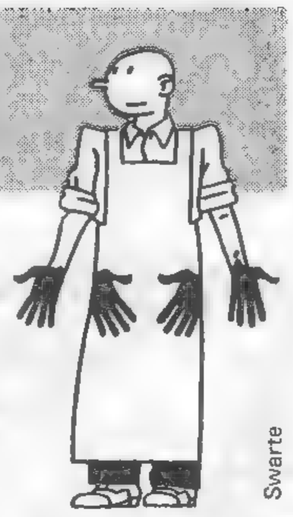

Vanaf **7 april** exposeert **Galerie Lambiek** origineel werk van **Joost Swarte**. Hoewel Swarte te boek staat als een striptekenaar, lijkt hij veeleer maker van verzamelobjecten zoals illustraties, boekomslagen en affiches. Het bijzondere aan deze tentoonstelling, die tot eind mei loopt, is dan ook dat het werk tevens te koop is.
Voor meer info: Kerkstraat 78, Amsterdam, tel. 020-267543.

Het **Belgisch Centrum van het Beeldverhaal** werd pas vorig najaar geopend, en is nu al een niet weg te denken grootheid voor de stripliefhebber, getuige de 100.000 bezoekers die men reeds mocht ontvangen. Er wordt dan ook een schier ongelooflijke aktiviteit aan de dag gelegd, zo heeft men dit jaar alleen al 7 (zeven) exposities (gehad). Zo ook van **20 april t/m 6 mei** Tal van tekenaars maakten een verkiezingsaffiche voor de burgemeester van Rommelgem. Tezamen te zien met driedimensionele voorwerpen ontsproten aan het brein van Guust Flater. Dus op naar de Zandstraat 20 te Brussel!

Op **12 mei** aanstaande wordt de **Tweede Delftse Stripdag** georganiseerd. Aanwezige striptekenaars zullen zijn: Lian Ong, Robert van der Kroft, Peter de Smet en acht tekenaars van *Striptuur*. Naast de eigenlijke beurs is er een veiling, een striptekenwedstrijd (inzendingen van 2 pagina's A4, eventueel met één kleuroverlay tot 1 mei naar de organisatie sturen), een expositie genaamd *De geschiedenis van het Nederlandse beeldverhaal*. Plaats van handeling is Het Trefcentrum aan de Phoenixstraat 66, 2611 AM Delft. Telefoon 015-135571.

Van **17 t/m 20 mei** wordt in **Barcelona** de achtste **Saló Internacional del Còmic** gehouden. Deze stripbeurs is één van de gezelligste en drukst bezochte (150.000 bezoekers in 1989!). Enkele auteurs die er zeker zullen zijn: Cadelo, Cauvin, Uderzo, Juillard, Bourgeon, Will Eisner, Lee Falk en Joe Kubert, alsmede natuurlijk zowat alle Spaanse auteurs. Tentoonstellingen van o.a. Eisner, Prado en Matotti. Dus wie dit jaar *vroeg* op vakantie wil... Info: Ficomic, Valèncìa 279, 1. 08009 Barcelona. Tel. Carmen Isasa (093)410.9564 of Nuria Oncins (093)215.5091.

In **Kortrijk** wordt op **zaterdag 2, zondag 3 en maandag 4 juni** a.s. het evenement **Strip '90** georganiseerd, als onderdeel van de *Sinksenfeesten* (Pinksterfeesten) die dan in de hele stad plaatsvinden. In het centrum (50 meter van de Grote Markt) staat een tent waarin diverse strip-aktiviteiten plaatsvinden. Zo zijn er uiteraard signerende tekenaars, zoals Willy Linthout (zo), Frédéric Jannin (za), Johan de Moor (ma), Marvano, Laudec (za+zo), Qwak, Griffo, Ptiluc, Hardy en als belangrijkste gast Don Lawrence (za+zo+ma). Verder is er een tentoonstelling die geheel gewijd is aan *Biebel*. De tent is open van 10 tot 19 uur. In de verkeersvrije straten zullen verder ook diverse stands te vinden zijn met tweedehands en antiquarische strips.
In de nacht van zondag op maandag vindt dan de *Nacht van de Strip* plaats, in cultureel centrum *Limelight*, waar animatie- en tekenfilms en diverse acts (zoals van Herr Seele) te zien zullen zijn en waar tekenaars in de zaal grote doeken (5 bij 2 meter) volschilderen.
Alle aktiviteiten zijn gratis toegankelijk en omdat de Sinksenfeesten behalve strips ook allerlei andere culturele aktiviteiten omvatten is dit de ideale gelegenheid voor een gezellig uitstapje van één of meer dagen, met de hele familie.
Meer informatie bij het Stadhuis van Kortrijk: Grote Markt, Kortrijk. Telefoon: 056/22.00.33.

Tot en met 28 apr worden bij de **Fnac**, aan de Groenplaats in Antwerpen, 25 **Urbanus**strips tentoongesteld, onder de titel **De Benevelde Lijn**. Gratis toegang tijdens winkelopeningsuren.

Van **14 t/m 17 juni** vindt in **Erlangen** (Duitsland) de vierde **Comic Salon** plaats, één van de betere stripbeurzen, met alles erop en eraan: prijsuitreikingen, debatten, verkoopstands, ruilbeurs, tentoonstellingen (o.a. werk van Franquin en Spiegelman). Info: Kulturamt der Stadt Erlangen. Palais Stutterheim. Marktplatz 1. 8520 Erlangen. Tel. 19.49.91. 31/19.86.27.35/19.86.28.41.

Zaterdag 23 juni organiseren 'De Verzamelaars van de Drecht- en Merwestreek' een **Boeken- en stripmarkt** op 'De Meent' in het centrum van **Papendrecht**. De toegang is gratis en je kunt er terecht van 10 tot 16 uur. Ook rolstoelbezitters kunnen er zonder problemen binnen. Inlichtingen: 01840-18635.

Museum Flehite te **Amersfoort** en museum 'Dit is Bethlehem' te **Gorinchem** organiseren twee exposities onder de titel *De curieuze wereld van heer Bommel en Tom Poes*. In Amersfoort komen o.a. Marten Toonder, de geboorte en ontwikkeling van de strip en zijn hoofdrolspelers, verkoop- en reklamemiddelen en film en toneel aan bod. In Gorinchem zijn dat de woonplaats van heer Bommel en Tom Poes, het donkere bomenbos en de zwarte bergen met hun bewoners en het miniatuurstadje Rommeldam.
De expositie in Museum Flehite is te zien van **30 juni t/m 9 september** aan de Breestraat 80 te Amersfoort. Open: dinsdag t/m vrijdag 10-5, zaterdag en zondag van 2-5. Info: 033 -619987. 'Dit is Bethlehem', Gasthuisstraat 25, Gorinchem, is van **14 juli t/m 23 oktober** van woensdag t/m zondag open van 14 tot 17 uur. Info: 01830-32821.

De vijfde editie van het **Stripfestival Koksijde** (België) zit eraan te komen. In tegenstelling tot de voorgaande jaren - het festival werd steeds met Pasen georganiseerd - wordt het nu een zomerspektakel, en wel van **21 t/m 29 juli**.
Naast de gebruikelijke ingrediënten zoals tekenfilms, stripwedstrijden, interviews en signeeracties kunnen we de volgende interessante exposities verwachten: centraal staat de expo rond *Tome* en *Janry* maar daarnaast kunnen we ook exposities verwachten van *Malik*, *Larnoy/Carré* en *Parent* (auteurs van *Thanéros*), *Ikke*, *Jean-Marc Renier* en *Boucq*!!
Ook aardig om te weten is, dat gedurende het festival een stuk strand afgebakend zal zijn waar zich allerlei activiteiten op stripgebied zullen afspelen.
Het festival kan van maandag t/m vrijdag bezocht worden van 14-21 uur. In het weekend van 10-12 en 14-21 uur. Plaats van het gebeuren: het Koksijdse casino aan de Zeelaan (centrum). De toegang is gratis voor houders van de J-kaart. Anderen betalen Bfr 70, of je moet onder de 1 meter komen: Bfr 20. Voor meer informatie: tel. 058-518810 of 516680 of schrijf naar Strip Koksijde, Zeelaan 174, 8460 Koksijde (postzegel van Bfr 14 bijvoegen).

(advertentie)

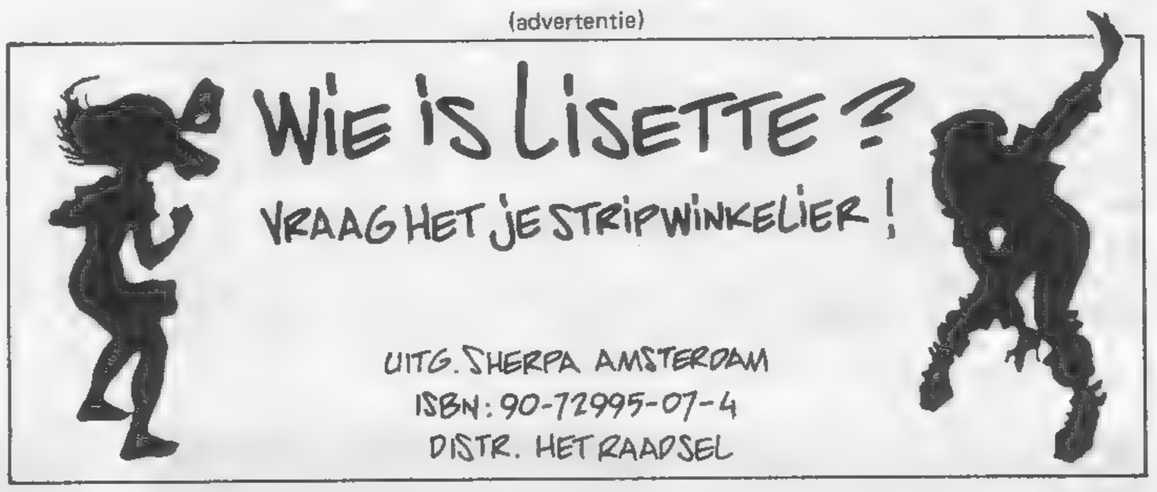

ZL POST service

Alle in deze rubriek vermelde artikelen kunnen besteld worden door het totaalbedrag over te maken naar gironr 3253937 of Amro Bank 44.06.30.959 tnv. Stichting Zet.El te Nijmegen. Levertijd ± 2 weken.

THE RIVER: jungle-zeefdruk van Bert van der Meij, in zwart en groen (60x84 cm, genummerd en gesigneerd) ƒ 35,00

WORDT VERVOLGD-INDEX: kompleet volledig alfabetisch overzicht van alle strips, artikelen en rubrieken in het voormalige stripmaandblad "Wordt Vervolgd" (16 pag. A4, met enkele "Pinguins") ƒ 5,00

HIS MASTER'S ~~VOICE~~ FUCK: strip van Bert van der Meij, uit Music Maker (36 pag. 15x15 cm) ƒ 4,95

TANTE LENY PRESENTEERT /MODERN PAPIER / GEKLEURDE OMELET /TALENT-INDEX: volledig overzicht van de strips in deze vier bladen, plus een herdruk van de zeldzame Talent nr. 6a (40 pag. A5) ƒ 5,00

TITANIC-INDEX: inhoudsopgave op titel & auteur, van het voormalige stripmaandblad "Titanic" (dik papier, 4 pag. A4).
Eerste index (nrs. 1 t/m 25): ƒ 3,50
Tweede index (nrs. 26 t/m 50): ƒ 3,50
Beide indexen (tegelijk besteld): ƒ 5,50

ZEER LUXE MAGAZINE 1: verzamelde recensies van Vandermeij's "This land is my land" (8 pag. A5) ƒ 0,75

ZEER LUXE MAGAZINE 3: verzamelde recensies van Breccia/Oesterhelds "De loden ogen" en Krigsteins "De overlevende" (16 pag. A5) ƒ 2,00

Laat eens wat van je...

Dat de redaktie van dit blad niet de enige is die grote voorliefdes als strips en puzzelen met elkaar weet te kombineren, werd maar weer eens duidelijk toen wij van Karel van Beusekom uit Leiden het volgende kregen opgestuurd:
'Zeer gewaardeerde redaktie, hier is een *telefoontoesteltekenstijltest*. De opgave luidt: geef aan (nummer voor nummer) door welke auteurs de afgebeelde telefoons getekend zijn (titels van verhalen zijn niet vereist).
Om te voorkomen dat mensen het al te ver gaan zoeken, zou ik de lezer graag de volgende informatie geven: De afgebeelde plaatjes (of fragmenten van plaatjes) zijn alle afkomstig uit *als album* of *in een album* verschenen stripverhalen van *Europese* auteurs. Zes verhalen zijn *klassiekers*, in de jaren '40, '50, of '60 voor het eerst in het *Nederlands* verschenen. De andere zes verhalen zijn *eigentijds werk* dat meer op *volwassen lezers* is gericht. Ze zijn in de jaren '80 in het Nederlands verschenen.'
Slapeloze nachten volgden, archieven werden geplunderd en met het groter worden van de wallen onder onze ogen, werd onze vriendenkring evenredig kleiner. Huisdieren namen de benen en telefooncellen waren niet langer veilig voor onze frustraties. Alle werkzaamheden aan ons jubileumnummer werden op een laag pitje gezet (daarom zijn we dus wat later dan anders). We moesten en we zouden dat kreng kraken. Uiteindelijk waren we dan zover... We gaven het op. Echt, we kwamen er niet uit. Onze laatste hoop is nu op jullie gevestigd. Alsjeblieft, verlos ons uit ons lijden! Goede inzenders kunnen rekenen op onze levenslange dank en één van hen tevens op een levenslang abonnement op ons blad.
Inzendingen moeten vóór **1 september** binnen zijn, langer houden we de spanning echt niet meer uit. En eh, de telefonische hulpdiensten zijn al helemaal gek geworden van ons. Maak dus gewoon een afspraak met je huisarts.

ZozoLala's TTTT,
Biezenstraat 151,
6541 ZS Nijmegen

STRIPVOORSPELLING

De te verschijnen albums zijn gerangschikt naar de door de uitgevers opgegeven verschijningsdata. In werkelijkheid verschijnen ze echter vaak later. Achter elk album staat de prijs in Hfl/Bfr. Het cursieve kommentaar is van de ZL-redaktie.

Week 14 - 2 t/m 8 april

HONNIEPONNIE 1, Marsu Productions; 7,95/145.
Zal toch niks met die film te maken hebben?
JOMMEKE 155 (Nys) Het Volk/Helmond; 5,95/110
SPOETNIKA 1, Marsu Productions; 7,95/145
TON TEMPO, Het Volk/Helmond; 5,95/110

Week 15 - 9 t/m 15 april

DOORBRAAK (diversen) Juniorpress; 24,95/548. *Tekenaars uit Oost en West united t.g.v. de sloop van de Berlijnse muur. Wat dacht je van de aanwezigheid van Bilal, Gibbons, Sienkiewicz, McKean, Moebius, Manara en Tardi, om er enkelen te noemen?*
DE RODE RIDDER 133: De spookkaros (Biddeloo) Standaard; 5,50/99
DE RODE RIDDER: Horst Omnibus (Biddeloo) Standaard; 21,95/395 gekart. *Eenmalige, beperkte oplage. Bevat delen 131, 132 en 133 (maar wat ze bij Standaard onder 'beperkte oplage' verstaan...).*
SJORS VAN DE REBELLENCLUB: Negenentachtig vrolijke vertellingen (Piët) Boumaar; 37,50 gekart. *Ingenaaide facsimilé-heruitgave van het derde Sjors-album uit 1939. Oplage 1000 stuks.*

Week 17 - 23 t/m 29 april

BLACK ORCHID 3 (McKean/Gaiman) Baldakijn; 29,95/598 gekart.
Don't miss mister McKean in an exclusive interview in next ZL!
CONAN ALBUM 26 (Simons e.a./Thomas) Juniorpress; 11,95/235
ROXALANE 1: De magisters (Pavlovic/Galliano) Arboris; 7,95/160.
Sexy zwaardvechtster in de hoofdrol.
SCHOOLTIJD 2: David (Tito) Arboris; 7,95/160

Verder verschijnt in april

BOB MORANE 23: De Krokodillentempel (Coria/Vernes) Lombard; 7,95/145. *Vraten ze die Morane maar op!*
DE BROZEMS 4: Motorisch gestoord (Degotte) Dupuis; 7,50/130
BIJ SJAAK, TUSSEN POT EN PINT 1: Opdepof is wijlen (Carpentier/Cauvin) Dupuis; 7,50/130. *Humor van de tap.*
CANARDO 1: Moord in de berm (Sokal) Casterman; 14,90/275 gekart. *Herdruk. Canardo voortaan in harde kaft.*
CANARDO 2: Het teken van Raspoetin (Sokal) Casterman; 14,90/275 gekart. *Herdruk.*
CANARDO 3: De zachte dood (Sokal) Casterman; 14,90/275. *Dito.*
CREATION 12: De reis van Suga, Loempia; 21,90/395. *Zwartwit.*
DON BOSCO (Jijé) Dupuis; 19,95/375 gekart. *Moet de katholieke jeugd 47 jaar na dato nog steeds stichtelijk worden opgevoed met deze herdruk?*
DONNINGTON 2: Op de oevers van het Karounmeer (Delitte/Richelle) Lombard; 8,95/160
G.RAF ZERK 7: Salto Mortale (Hardy/Cauvin) Dupuis; 7,50/130
HANS 5: De wet van Ardelia (Rosinski/Duchâteau) Lombard; 8,95/160
JO, SUUS EN JOKKO: Bestemming New York (Hergé) Casterman; 7,95/145. *Herdruk.*
KUIFJE FACSIMILE'S: De sigaren van de farao (Hergé) Casterman; 24,90/475 zwart-wit.
METROPOLES 2: Een vrouw in het spel (Li/Danverre) Lombard; 8,95/160
NEFRITI 1: De sarcofaag van Amon (Bech) Loempia; 7,50/130
NIKY SPECIAL 1 (Dupa) Lombard; 12,50/240. *Drie verhalen.*
POL, PEL EN PINGO: Pol redt de admiraal (Hansen) Casterman; 4,95/95
ROBBEDOESALBUM 196, Dupuis; 18,50/320
ROBERT EN BERTRAND 1 t/m 6: Diverse titels (Van Riet) Standaard; 5,50/99. *Herdruk op groter formaat.*
DE RODE RIDDER 40 t/m 43: Diverse titels (Biddeloo)Standaard; 5,50/99. *Herdruk in kleur.*
DE RODE RIDDER 100: De vervloekte stad (Biddeloo) Standaard; 5,50/99. *Herdruk in kleur.*
SPOTLIGHT: De grote rivier 1 - Jean Tambour (Hiettre/Aillery) Dupuis; 14,95/275 gekart. *Stukje XIXe eeuwse Franse geschiedenis.*
TON EN TINNEKE 3: Kop op, Tinneke (Franquin) Loempia; 7,50/130. *Heruitgave van een klassieke gagstrip.*

421 8: Mistige jaren (Maltaite/Desberg) Dupuis; 7,50/130
VRIJE VLUCHT: Laïyna 3 - De stenen burcht (Hausman/Dubois) Dupuis; 19,95/375 gekart. *Zie ook Hausmans bijdrage op pag.32.*
WORDT VERVOLGD NOVELLEN: Reis naar Tulum (Manara) Casterman; 22,90/450 gekart. *Samenwerkingsprojekt met Federico Fellini. Na een paar jointjes snap je de bedoeling wel.*
WORDT VERVOLGD NOVELLEN: Titanic (Micheluzzi) Casterman; 22,90/450 gekart. *Weer een nieuwe invalshoek op deze scheepsramp.*
ZWARTE REEKS 28: Cleo, Sombrero; 14,50/265. *P. in zwart-wit.*
ZWARTE REEKS 29: Hotel Bahia, Sombrero; 14,50/265. *Idem.*
ZWARTE REEKS: Celia 2 (Mancini) Sombrero; 1,50/265. *Dito.*
ZWARTE REEKS 31: De geschiedenis van E., Sombrero; 14,50/265 *Jawel, idem dito.*

Week 19 - 7 t/m 13 mei

BAKELANDT: Zwart ivoor (Leemans) Standaard; 5,95/110
KIEKEBOE 47: De taart (Merho) Standaard; 5,95/110

Week 20 - 14 t/m 20 mei

OOM DAGOBERT 44: De geesten van McDoedel, Big Balloon; 6,75/140

Week 21 - 21 t/m 27 mei

DONALD DUCK POCKET 48: De Duckstadparade, Big Balloon; 6,75/140
SMITH & WESSON 2: De scherpschutters (Tranchand/Corteggiani) Arboris; 7,95/160. *Ook in Sjors en Sjimmie stripblad.*
PRINS VALIANT 46 (Murphy) Juniorpress; 7,95/145
DE ZOON VAN DE AREND 5: Het kamp van Boulogne (Faure/Vaxelaire) Arboris; 7,95/160

Week 22 - 28 mei t/m 3 juni

JEROM 34: Wie een put graaft (De Rop) Standaard; 5,50/99
KALIBER .38 (Franz/Bocquet, Fromental) Arboris; 24,95/495 gekart. *Dodelijke avonturen van een revolver; drie hoofdstukken werden reeds in Titanic voorgepubliceerd.*
ROB VAN DE ROVERS 21: Op weg naar het miljoen (White/Tully) Big Balloon; 6,75/140
SUSKE EN WISKE 224: De kleine postruiter (Geerts) Standaard; 5,50/99. *De Titel-Tovenaar had zeker een Dorre Dag: geen alliteratie!*

Verder verschijnt in mei

88 (Moebius) Casterman; 59,90/1195 gekart. *In kleur.*
ARYANNE 6: De regendoder (Guillou/Terence/Smit) Loempia; 16,90/300 gekart.
ATELJEE 1: De lift 1 (Ong,Van der Meij) Casterman; 12,90/245. *Zwart-wit. Door de auteurs samen geschreven en getekend*
ATELJEE 2: Requiem fortissimo (Pontiac) Casterman; 12,90/245. *Zwart-wit. Na 20 jaar eindelijk Pontiacs eerste album!*
AVONTURENSTRIPS 2: Biggles - De gele zwaan (Bergèse/naar Johns) Dargaud; 7,95/145
AVONTURENSTRIPS 3: Challenger - De verloren wereld, Dargaud; 7,95/145
BOB MORANE KLASSIEK 4: De kristallen torens (Attanasio/Vernes) Dargaud; 8,90/160. *Wel een heel ouwetje!*
COLLECTIE EVEREST 3: Nachttaxi (Schultheiss) Sherpa; 29,90/598 gekart. en 125,00/2500 luxe. *54 pagina's. Schultheiss' nieuwste; een ongewoon verhaal in ongewone kleuren. De luxe editie heeft een linnen rug, een speciaal ex-libris, is gesigneerd en genummerd (99 stuks) en gaat vergezeld van een maxi-single met speciaal voor dit boek gekomponeerde songs.*
COMANCHE 11: De Roofdieren (Rouge/Greg) Dargaud; 7,95/145 *Voor het eerst weer eens, sinds 1983, met een nieuwe tekenaar in een stijl die meer op Giraud lijkt dan op Hermann.*
DAN MORRISON 1: De nimfen (U.Cossu) Loempia; 16,90/300 gekart. *Van dezelfde school als Serpieri en Rotundo.*
DE DRABBELS 3: Champignons (Makyo) Dupuis; 6,25/115
FRENCHY 2: Zomer in Beaumont (Sels/Bucquoy) Loempia; 16,90/300 gekart.
GARFIELD 22 (Davis) Loeb; 5,50/99
HUGO SPECIAL 1 (Bédu) Lombard; 12,50/240. *Drie verhalen.*
JIMMY VAN DOREN 3: De ondergang (Desorgher/Desberg) Dupuis; 6,25/115

JOHAN EN STEFAN 4: De zwarte draak (B. de Moor) Casterman; 7,95/145
JOJO 3: Operatie dik-lowietje (Geerts) Dupuis; 6,25/115
JO, SUUS EN JOKKO: De Manitoba antwoordt niet meer (Hergé) Casterman; 7,95/145. *Nog altijd niet? Herdruk.*
JULIE, KLAARTJE EN CéCILE 7: De vermiste (Sidney/Bom) Lombard; 7,95/145
LEONARDO 15 (Turk/de Groot) Dargaud; 7,95/145
LODEWIJK 1: Wat is zonde (De Smet) Torpedo; 9,95/190. *Gagstrips uit Panorama.*
LOÏC FRANCOEUR 3: De twee zonnen van Rhodos (Capo) Lombard; 7,95/145
MAX FACCIONI 2: De gevallen engel (Goffaux) Lombard; 8,95/160
NAM 7: Oude vrienden (Kooyman) Boemerang; 6,95/120
NOU, NOU (Dany/div.) Torpedo; 9,95/180. *Erotische één-pagina-gags uit Aktueel. Vervolg op 'Interesse?'.*
ORSON 2 (Davis) Loeb; 5,50/99
QUICK EN FLUPKE: Pure bluf (J. de Moor/Hergé) Casterman; 7,95/145
RIK RINGERS 48: Het geheim van Agatha (Tibet/Duchâteau) Lombard; 7,95/145. *Er zijn ook helden die* helaas *niet kapot te krijgen zijn.*
SHERPA 5: Kraken 2 - Ratten (Bernet/Segura) Sherpa; 12,50/250. *Sherpa-albums in prijs verhoogd naar 12,50.*
SHERPA 6: Opiumdroom (Krigstein/div.) Sherpa; 12,50/250. *'Nieuwe' verhalen van de onlangs overleden tekenaar (zie PB) van De Overlevende (Zeer Luxe-reeks).*
SILVESTER VAN ROCHEFORT 1: Bloed en tranen (Cayman/Bom) Lombard 7,95/145
STEFAN 3: Een harde leerschool (Laudec/Cauvin) Dupuis; 6,25/115
WORDT VERVOLGD NOVELLEN: Hondse lust (Cadelo) Casterman; 22,90/450 gekart. *Bizar verhaal, waarvoor de lezers van (A Suivre) zélf het scenario konden leveren.*
WORDT VERVOLGD NOVELLEN: De man van nergens (Nedjar/Benoit) Casterman; 22,90/450 gekart. *Af en toe veel tekst in deze thriller.*
WORDT VERVOLGD ROMANS: De klauwen van het lot (Beja/Natael) Casterman; 22,90/450. *Zwart-wit, modieus tekenwerk.*
WORDT VERVOLGD SELECT: De gezellen van de schemering 3 - De laatste zang van de Malaterres (Bourgeon) Casterman; 29,90/545. *Indrukwekkende afsluiting van een fraaie serie, 126 pagina's!*

DONALD DUCK: Van de regen in de drup (Talliaferro) Loeb; 5,50/99. *Sundaypages uit 1940-1941.*
DONALD DUCK: Maakt bokkesprongen (Talliaferro) Loeb; 5,50/99. *Sundaypages uit 1942-1943.*
DOODZONDE (Behé/Toff) Dargaud; 9,90. *Zie Het Laatste Oordeel.*
GERMAN EN WIJ 13: Is hij gek, of doet-ie alsof? (Jannin/Honorez) Dupuis; 7,95/140. *Hihi, haha, zozolala!*
GOTCHA 1: Wals bij nachtelijk onweer (Humble/Dufaux) Blanco; 7,95/145
JESSICA BLANDY 6: Het meisje van Ipanema (Renaud/Dufaux) Novedi; 7,95/145
JOOST SWARTE ICONOGRAFIË (Kuiters,Roth) Het Raadsel; 40,00. *Zeer kompleet overzicht van het werk van Swarte van 1966-1988. Van boeken tot poster, van illustraties tot objecten. Een stickervel is verkrijgbaar om de zwart-wit illustraties in het overzicht in kleur om te zetten!*
LAVA-TV (Kamagurka,Herr Seele) De Harmonie; 14,90. *Horend bij het gelijknamige TV-programma, maar de nonsensikale inhoud is op zichzelf staand.*
MAX LONDON 1: Slaap zacht, meneer de president (Zoran/Toufik) Blanco; 7,95/145
MICKEY MOUSE: Ontmoet Robin Hood (Gottfredson) Loeb; 5,50/99. *Sundaypages uit 1936.*
MICKEY MOUSE: Op glad ijs (Gottfredson) Loeb; 5,50/99. *Sundaypages uit 1937-1938.*
ORSON 1: Op de boerderij (Davis) Loeb; 5,50/99
DE PIONIERS VAN DE NIEUWE WERELD 5: Bloed in de modder (Charles) Glénat; 16,95/335
RATTEKOPJE 1 (Walthéry) Marsu Productions; 7,95/145
TIMOER 28: De wraak (Sirius/Snoeck) Dupuis; 7,95/140
TUIMEL EN ICH: De wortels (Julsing) Professor Ich; 8,95. *Zie PrullenBak.*
WORDT VERVOLGD BUNDEL 19, Casterman; 26,90/495. *De laatste! Met de nrs. 91 t/m 97.*
WORDT VERVOLGD NOVELLEN: Duivelsmond (Boucq/Charyn) Casterman; 29,90/595 gekart. *Zie ook Het Laatste Oordeel.*

Niet aangekondigd, maar toch verschenen

AMAZONIA: Kapitein Moulin Rouge (Gabrion) Oberon; 7,50/130
ARME LAMPIL 5 (Lambil/Cauvin) Dupuis; 7,95/140. *Arme Lampil, maar dat geldt niet voor Lambil!*
CANARDO 6: De witte Cadillac (Sokal) Casterman; 14,90/275 gekart. *Werden we in Angoulême nog bijna door geschept.*
COLLECTIE BD éCRIVAINS: Wilt 1 (Urbain/Duchâteau naar Tom Sharpe) Lefranq; 9,95. *Eerder aangekondigd als 'Collectie Auteurs'. Pas op: het ziet er uit als een kinderstrip, maar is het niet! Dit is de stripversie van de bekende 'Wilt'-boeken van Tom Sharpe. Grove humor met veel seks.*
DIETER LUMPEN: Cariben (Pellejero/Zentner) Casterman; 9,50/185. *Weer zo'n prima strip van Pellejero-Zentner: klassiek met een modernistisch tintje.*

Ons blad heeft hulp nodig. En niet zomaar eentje. Wij zijn op zoek naar iemand die kaas gegeten heeft van lay-out. Iemand die kaas gegeten heeft van lay-out en in de regio Nijmegen/Arnhem woont. Iemand die kaas gegeten heeft van lay-out, in de regio Nijmegen/Arnhem woont en bereid is twee, drie dagen of avonden per *maand* op te offeren voor dit blad. Je wordt heus niet gelijk voor de leeuwen geworpen, hulp is er en je wordt op de kneepjes gewezen door een oude rot in dit blad en vak. De bedoeling is vooral dat je wat voorbereidend werk gaat doen, zodat onze overbezette lay-outers wat minder coke™ tot zich hoeven te nemen.
Dus: heb jij (m/v) zin om mee te knoeien in dit prachtige blad, schrijf ons dan eens (en liefst snel).

REDAKTIE:
Carl Bieker, Mike Leenders, Wiel Weijers en Ton van der Wielen
VORMGEVING EN OPMAAK:
Peter Kuipers en Marinia Verbeek
VASTE MEDEWERKERS:
Paul van Gremberghen, Peter Leysen, Bert van der Meij, Mat Schifferstein, Hedy Stegge en Kees Verhulst
MEDEWERKENDEN AAN DIT NUMMER:
Andreas, Greg Baisden, Philippe Berthet, Martin Bethisy, Karel van Beusekom, Theo van den Boogaard, Dick Briel, Carry Brugman, Daniël Ceppi, Jean-François Charles, Michel Clessens, Luc Cromheecke, Jan van Die, Peter van Dongen, Luc Duthil, Patrick Grée, René Hausman, Eric Heuvel, Herr Seele, Gerrit de Jager, Eddie de Jong, Fred Julsing, Kamagurka, Hanco Kolk, Hein de Kort, Hans Kresse, Robert van der Kroft, Henk Kuijpers, Hughues Labiano, Alain Ledoux, Gerard Leever, Pascal Lèfevre, Marc Legendre, Martin Lodewijk, Dick Matena, Bert van der Meij, Bob de Moor, Johan de Moor, Michel Nadorp, Lian Ong, Minck Oosterveer, Aloys Oosterwijk, Olivier Petit, Wilbert Plijnaar, Peter Pontiac, Erika Raven, Alain Robet, Eric Schreurs, François Schuiten, Benoit Sokal, J.-P. Surest, Paul Teng, Daniel Torres, Jan Vervoort, Willem Vleeschouwer, Jef Wellens, René Windig en Peter de Wit
SPECIALE DANK AAN:
Griffioen Grafiek, Eric Steffens en drukkerij SSN

KOLOFON
ZozoLala is een onafhankelijk stripinformatieblad, dat wordt uitgegeven door Stichting Zet.El te Nijmegen. ZozoLala verschijnt zes keer per jaar en is gratis voor klanten van de op pagina 2 vermelde stripwinkels
REDAKTIEADRES: Biezenstraat 151, 6541 ZS Nijmegen, NL
FINANCIËN:
Postbank giro 32 5 39 37 en Amro Bank rekeningnr. 44.06.30.959 ten name van Stichting Zet.El te Nijmegen
ABONNEMENTEN:
Een jaarabonnement (6 nrs.) kost f 18,00, een abonnement voor twee jaar (12 nrs.) kost f 30,00. Beide zijn te verkrijgen door storting van het bedrag op bovenstaand giro- of bankrekeningnummer, met vermelding van: *Abonnement Z.L. miv. nr.....*
FOREIGN SUBSCRIPTIONS: F 18,00 (1 YEAR) OR F 30,00 (2 YEARS) BY INTERNATIONAL MONEY ORDER PAYABLE TO ZET.EL, BIEZENSTRAAT 151, 6541 ZS NIJMEGEN, HOLLAND

© 1990
Het copyright voor de vormgeving, de artikelen en voor de strips en illustraties berust bij de auteurs en/of de betreffende uitgeverijen. Niets uit de inhoud van dit blad mag worden overgenomen of vermenigvuldigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever
Druk: SSN Nijmegen Oplage: 7000 ex.

HAPPY NUMBER 50!...
-ANDREAS 90-